

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ وَّعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

دین و زندگی (۳)

قرآن و تعلیمات دینی

رشته‌های علوم تجربی - ریاضی و فیزیک - فنی و حرفه‌ای - کار دانش

پایه دوازدهم

دوره دوم متوسطه

درسنامه کامل دین و زندگی پایه دوازدهم

به همراه

سوالات تالیفی روی متن درس

و پاسخ اندیشه تحقیق و فعالیت‌ها

مدرس: استاد نعیمی نیا

دبیردین و زندگی ناحیه 2 اهواز

فهرست

- بخش اوّل : تفکر و اندیشه ۲
- درس اوّل : هستی بخش ۶
- درس دوم : یگانه بی همتا ۱۸
- درس سوم : توحید و سبک زندگی ۳۰
- درس چهارم : فقط برای تو ۴۲
- درس پنجم : قدرت پرواز ۵۲
- درس ششم : سنت های خداوند در زندگی ۶۴
-
- بخش دوم : در مسیر ۷۶
- درس هفتم : بازگشت ۸۰
- درس هشتم : زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی ۹۴
- درس نهم : پایه های استوار ۱۰۸
- درس دهم : تمدن جدید و مسؤلیت ما ۱۲۶

۱

بخش اول

تفکر و اندیشه

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

اندیشه مانند چیست؟ 1-

ثمرات و نتایج اندیشه چیست؟ 2-

پاسخ 1 اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌گردد. ¹ ² ³

پاسخ 2 اندیشه، بهار جوانی را بر طراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: ¹ ² ³

پاسخ 3 أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَفِي قُدْرَتِهِ ⁴

برترین عبادت، اندیشیدن مداوم درباره خدا و قدرت اوست.

برترین عبادت دو شرط دارد: 1- اندیشیدن مداوم (دائمی) 2- در صفات و اسماء خداوند و قدرت او باشد

این بخش از کتاب به همین عبادت پرداخته است: اندیشه درباره خدا

پیامبر اکرم (ص) در باره اهمیت تفکر و اندیشه از دیدگاه اسلام چه می‌فرماید؟ 3

امام کاظم (ع) در باره اهمیت تفکر از دیدگاه اسلام می‌فرماید: ... و آنان که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند و آن کس که عقلش کامل‌تر است. رتبه اش در دنیا و آخرت بالاتر است (درس 1 یازدهم) 4-

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

درس اول

هستی بخش

هستی بخش یعنی زندگی بخش ، آنکه به دیگری آثار هستی دهد : کتاب لغت نامه دهخدا

انسان درباره چه چیزی تفکر می کند؟ 2

سوال انسان از حقیقت هستی چیست؟ 1

آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی

پاسخ 1

درباره این جهان پر جنب و جوش تفکر کرده باشید؟ تفکر درباره جهان دور دست؛ یعنی آسمان
بی کران با کهکشان ها، منظومه ها، خورشید و سیارگان. 2 و تفکر درباره همین جهان نزدیک، یعنی
زمین با جنگل ها، دریاها، بیابان ها، جانوران، گیاهان و گل های زیبایش.

الف

ب

آیا هرگز درباره آغاز و پایان این هستی پهناور فکر کرده اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد

توجه 3

کهکشان و ستاره و سیاره، با میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده اند؟ موجودات جهان، هستی

خود را و مدار چه کسی هستند؟! این سوال ها نشانگر چیست؟ تفکری ماوراء سطح ظاهری پدیده ها است

همه موجودات از جمله انسان پدیده هستند که وجود و هستی شان از خودشان نیست و در وجود و هستی ، نیازمند به خدا هستند

سؤال

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش را توضیح دهید ؟ درک فطری خداوند

- 1) هر کدام از ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم) به روشنی
 - 2) می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات ب مدد می‌رساند. با وجود این شناخت اولیه، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر درباره‌ی خداوند فرامی‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی
- از این راه‌ها، تفکر درباره‌ی نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده است. بیان این راه به شرح

سؤال

دعوت قرآن به معرفت عمیق

زیر است : مقدمه اول+مقدمه دوم = نتیجه

- 1) : اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی مان از خودمان نیست) در اشیای پیرامون
- 2) نیز که بیندیشیم، آنها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها) همه
- 3) را پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست) مقدمه دوم

- 2) پدیده چیست ؟ * پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند
- 1) که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت

چنین بیان می‌کند : این دو بیت ، بیانگر مقدمه دوم در اثبات نیازمندی جهان در پیدایش خود به آفریننده و خالق است

ابری خشکی که باران زای نیست ، نمی‌تواند آب دهی و باران داشته باشد

چون تواند که بود هستی بخش^۱ ناید از وی صفت آب‌دهی^۲

1) ذاتِ نایافته از هستی، بخش 2) خشک ابری که بود ز آب تهی

کسی که از هستی بهره ندارد چگونه می‌تواند هستی را عطا کند

سؤال آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست ؟

- 1) خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود
- 2) 3) نتیجه * با توجه به دو مقدمه فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همه پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

2) الله نور السماوات و الارض خداوند نور آسمان ها و زمین است

1) «بخش» در مصرع اول به معنای بهره و سهم است و در مصرع دوم به معنای عطا کردن.

2- جامی، هفت اورنگ، سبحة‌الابرار، بخش ۱۹.

تفکر در متن

نیازمندی جهان به خدا در «پیدایش» را با دو مقدمه و یک نتیجه، بیان کنید؟

مهم

توضیحات صفحه قبل را به صورت یک استدلال، به طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اول: ما و این جهان پدیده هستیم یعنی وجود مان از خودمان نیست و هستی ما از خودمان سر چشمه نمی گیرد

مقدمه دوم: موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن خود نیازمند به پدید آورنده ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد

نتیجه: ما و همه پدیده های جهان در پدید آمدن و هست شدن خود نیازمند آفریننده ای هستیم که او خودش پدیده نباشد و سر چشمه هستی باشد این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می شود

پاسخ به یک پرسش گروه انسانی

پاسخ سوالات شما (۱)

توجه: فقط برای گروه انسانی در امتحان می آید

سوال 1 برخی می پرسند: چرا موجودات این جهان باید به آفریننده نیاز داشته باشند اما خود آفریننده به خالق نیاز نداشته باشد؟

در پاسخ می گوئیم: اگر با دقت بیشتر استدلال بیان شده در صفحه قبل را مرور کنیم، متوجه می شویم که جایی برای طرح این سؤال باقی نمی ماند. آن استدلال نمی گوید که «هر موجودی» به آفریننده نیاز دارد. بلی، اگر کسی این را بگوید، باید نتیجه بگیرد که خدا هم به آفریننده نیازمند است. نتیجه چنین حرفی این است که هیچ چیزی وجود پیدا نکند، زیرا هر موجودی را که ما فرض کنیم، باید قبل از آن موجودی باشد تا آن را پدید آورد و این سلسله تا بی نهایت پیش خواهد رفت و هیچ گاه، هیچ موجودی پدید نخواهد آمد.

سوال 2

پاسخ 2

به عنوان مثال، در ساختار ساعت، ممکن است ده ها چرخ دنده وجود داشته باشد که هر یک باعث حرکت دیگری می شود. چرخ دنده اول، چرخ دنده دوم را می چرخاند و چرخ دنده دوم چرخ دنده سوم را و... اگر به حرکت این چرخ دنده ها دقت کنید متوجه خواهید شد که موتور درون ساعت علت اصلی حرکت این چرخ دنده هاست که آن موتور برای حرکت خودش، نیاز به هیچ چرخ دنده ای ندارد. ****

سوال 3

حال فرض کنید تعداد این چرخ دنده ها بی نهایت است و همگی در حال چرخیدن هستند. آیا امکان دارد که زنجیره این چرخ دنده ها به هیچ موتوری که حرکت دهنده چرخ دنده ها باشد، نرسد؟ چنین چیزی غیر ممکن است؛ یعنی امکان ندارد که بی نهایت چرخ دنده در حال چرخیدن باشند ولی هیچ محرک (موتور) مستقل و بی نیازی سبب ایجاد حرکت در آنها نباشد (این همان مفهوم «تسلسل علت ها» است. یعنی اینکه سلسله علت و معلول ها تا بی نهایت ادامه یابد و به علتی نخستین ختم نشود، و این مطلب از نظر عقلی محال است)

پاسخ 1

با توجه به این نکته، عقل انسان نمی گوید که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد، همان طور که

سوال 4

پاسخ 4

نمی گوید تمام چیزهای شیرین، حتی شکر و قند، نیازمند به یک شیرین کننده هستند، بلکه ذهن ما اگر موجودی را ببیند که قبلاً نبوده و بعد پدید آمده، در اینجا می گوید «پدیده» نمی تواند خود به خود پدید آید و حتماً آفریننده ای آن را پدید آورده است.

موجودی که پدیده است

همان طور که ذهن ما نمی پذیرد که یک پدیده بدون پدیدآورنده باشد همان طور هم، برعکس، نمی پذیرد وجودی که ذاتاً موجود است نیازی به پدیدآورنده داشته باشد.

وجودی که ذاتاً موجود است

نیازمندی مسجد به بنا و کارگران چگونه است؟
پاسخ: مسجد با ساخته شدن، از بنا بی نیاز می شود

نیازمندی جهان به خدا در بقا

(شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام رضا علیه السلام، است، شنیده اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانی بازمانده از دوره تیموریان است و جاذبه زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه همچنان باقی است، اما از معمار و بنا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده اند خبری نیست) آیا رابطه خدا با جهان نیز مانند رابطه بنا با مسجد است؟

رابطه خدا با جهان چگونه است؟ 3

رابطه بنا با مسجد چگونه است؟ 2

اگر اندکی دقت کنیم، درمی یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد (مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و... تشکیل شده که هیچ کدام از آنها را بنا به وجود نیآورده است. هر یک از این مصالح نیز خواصی دارند که بنا آن را ایجاد نمی کند. بنا نه چسبندگی گچ را ایجاد می کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به عبارت دیگر بنا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را. کار بنا فقط جابه جا کردن مواد و چینش آنها است) اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواص آنها و حتی خالق خود بنا است. بر این اساس وجود بنا و نیز وجود مصالح و خواص آنها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آنها از بین می روند و ساختمان متلاشی می گردد (به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ گاه قطع یا کم نمی شود) * نیازمندی جهان به خدا در «بقا» یعنی چه؟

پاسخ 2

پاسخ 3

پاسخ 4

پاسخ 5

نتیجه

نیازمندی در پیدایش و بقا

پیشگاه الهی عرض نیاز می کنند.

رابطه «خداوند» با «جهان» تا حدی شبیه کدام نوع رابطه است؟ 4

نیازمندی موجودات پس از پیدایش چگونه است؟ 5

1----- بنا مصالح را بوجود نیآورده است.
2----- مصالح خواص دارند که بنا آن را ایجاد نمی کند
3----- توجه کار بنا فقط جا به جا کردن مواد و چینش آنها است

رابطه شعر با کدام آیه و حدیث است؟

آیه: یا ایها الناس انتم الفقراء الى الله والله هو الغنى الحميد
آیه: يسأله من فى السماوات و الارض كل يوم هو فى شأن
حدیث: اللهم لا تكلنى الى نفس طرفه عين ابدا

موضوع شعر: نیازمندی جهان به خدا در بقا

زبان حال موجودات را مولوی این گونه بیان می کند :

ما چو نایم و نوا در ما ز توست ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما تو وجود مطلقى، فانى نما
ما همه شیران ولی شیرِ عَلم^۱ حمله‌مان از باد باشد دم به دم^۲

تدبر در قرآن

مهم

در آیات زیر تدبر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

موضوع آیه 1: نیازمندی به خداوند در پیدایش و بقا

ای مردم

۱ آیه ■ **يَا أَيُّهَا النَّاسُ**

أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ

وَ اللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ^۳

شما به خداوند نیازمند هستید ترجمه آیه 1: گروه انسانی و خدا است که [تنها] بی نیاز ستوده است.

هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است، بی‌سته از او

۲ آیه ■ **يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ**

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ^۴

درخواست می‌کند نیاز دائمی و لحظه به لحظه موجودات به خداوند در بقا
او همواره دست اندرکار امری است.

چون هر لحظه به خداوند نیاز مند هستند
اگر خداوند لحظه ای آنان را به حال خود واگذار همه نیست و نابود می‌شوند¹

پیدایش و بقا²

نیازهای دائمی موجودات لطف دائمی را طلب می‌کند
خداوند، عالم را آفریده و آن را به حال خود رها نکرده است
بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند³

۳- چرا خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است؟

سر چشمه بندگی چیست؟ آگاهی

آگاهی، سرچشمه بندگی

۱ پاسخ) انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ اما انسان‌های آگاه دائماً سایه لطف و

رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات بی‌سته او می‌دانند (هرچه معرفت انسان به خود

و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود؟ نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.

مهم افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

3

2

1

۱- عَلم: برجم؛ در اینجا مولوی انسان‌ها را به شیرهایی تشبیه کرده که بر روی برجم نقاشی شده‌اند و بر اثر وزش باد تکان می‌خورند.

تفاوت انسان‌های «نا آگاه» و انسان‌های « آگاه» نسبت به نیازهای دائمی به خداوند در چیست؟¹

۳- سوره فاطر، آیه ۱۵.

۴- سوره رحمن، آیه ۲۹.

رابطه حدیث بآیه: یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله واللہ هو الغنی الحمید
رابطه حدیث با آیه: یسأله من فی السماوات و الارض کل یوم هو فی شأن
رابطه حدیث با شعر: ما همه شیر ان ولی شیر علم حمله مان از باد باشد دم به دم

برای همین است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند چه می خواهد؟ **سوال**

که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند:

پاسخ

اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا؛ خدایا هیچ گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وامگذار!

مهم

موضوع حدیث: نیازمندی جهان به خدا در بقا

قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را چگونه بیان می کند؟ 1

نور هستی

پاسخ 1 (قرآن کریم، رابطه میان خداوند و جهان هستی را با کلمه ای نور بیان می کند که در نظر اول برای ما

شگفت انگیز می نماید. اما پس از تفکر دقیق به معنای آن پی می بریم؛ قرآن کریم می فرم موضوع آیه: خداوند نور هستی

أَلَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...
خداوند نور آسمانها و زمین است...)

نکته
**

ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می دانیم که خداوند از نورهای نورانی که **
منتشامادی دارند یعنی چه؟

نیست که از اجسام ناشی می شوند، یعنی منشأ مادی دارند) پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

نور چیست؟ 2 نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز

می شود. نورهای معمولی هم این خاصیت را دارند که خودشان آشکارند و سبب آشکار شدن اشیای

پاسخ 2

دیگر هم می شوند (

خداوند نور هستی است یعنی چه؟ 3

پاسخ 3 (خداوند نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می گیرند، به سبب او پیدا و

آشکار شده و پا به عرصه هستی می گذارند و وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت، هر

چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه ای از آیات الهی محسوب می شود. در واقع، هر موجودی

در حدّ خودش تجلی بخش خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از

همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می کنند و

مفهوم شعر

علم و قدرت او را می بینند.)

دلی کز معرفت نور و صفا دید به هر چیزی که دید، اول خدا دید^۲

و به تعبیر بابا طاهر: شعر رابطه مفهومی دارد با حدیث: ما رایت شیئا الا و رایت الله قبله، و بعده، و معه

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت نشان از قامت رعنا تو بینم^۴

موضوع شعرها: در هر چیزی خدا را مشاهده می کنند.
و علم و قدرت او را می بینند
ارتباط شعرها با آیه: الله نور السماوات والارض

۱- تفسیر قمی، علی بن ابراهیم قمی، ج ۲، ص ۷۴.

۲- سوره نور، آیه ۳۵.

۳- گلشن راز، شیخ محمود شبستری.

۴- بابا طاهر، دو بیت شماره ۱۶۲.

این حدیث رابطه مفهومی دارد با آیه
الله نور السموات والارض

منظور از «قبله» یعنی حضرت علی (ع) بانگاه دقیق به اشیا در می یابند هم
پدیده هستند که قبلاً نبوده اند پس خالق آنها را بوجود آورده است

مهم

تفکر در حدیث

امام علی (علیه السلام) می فرماید:

مَا رَأَيْتُ شَيْئًا

الْأَوْ رَأَيْتُ اللَّهَ

رابطه مفهومی با حدیث: ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه

هیچ چیزی را ندیدم

مگر اینکه خداوند را

پس و بعد و با آن دیدم

این حدیث رابطه مفهومی دارد با شعر
ها دلی کز معرفت نور و صفا دید
به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

مقصود امام علی (علیه السلام) از اینکه می فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چیست؟

اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، چگونه ممکن است؟ 1 چرا جوانان و نوجوانان در معرفت به خداوند موفق هستند؟ 2

پاسخ 1

اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می آید، اما هدفی قابل دسترس است، به خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاک و صفای قلب دارند. اگر قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

پاسخ 2

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

خداوند

اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می توان به ذات خداوند پی برد و چیستی او را مشخص کرد؟

سؤال 2

پاسخ 1

در پاسخ می گوئیم: موضوعاتی که می خواهیم درباره آنها شناخت پیدا کنیم، دو دسته اند: توضیح دهید؟ سؤال 1
(دسته اول موضوعاتی هستند که در محدوده شناخت ما قرار می گیرند، مانند گیاهان، حیوانها، ستارگان و کهکشانها؛ حتی کهکشانهای بسیار دور هم ممکن است روزی شناسایی شوند و انسان بتواند به ماهیت و ذات آنها دست یابد) چرا حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد؟ زیرا همه آنها اموری محدود هستند.

پاسخ 2

(دسته دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آنها را ندارد؛ زیرا لازمه شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. در واقع، ما به دلیل محدود بودن ذهن خود نمی توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم) خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید (بنابراین، با اینکه ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می بریم و صفات او را

پیام حدیث

۱- علم الیقین، ملا محسن فیض کاشانی، ج ۱، ۱۰۱ چرا نمی توان به ذات خداوند پی برد و چیستی او را مشخص کرد؟ 2

خداوند حقیقتی نامحدود دارد

ذهن ما نمی تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند. ذاتش را شناسایی نماید
ما با تفکر در مخلوقات می توانیم به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می بریم و صفات خدا را می توانیم بشناسیم
توجه: نمی توانیم ذات و چستی خدا را در یابیم

عَلَيْهِ السَّلَامُ

می توانیم بشناسیم، اما نمی توانیم ذات و چستی او را دریابیم، از همین رو پیامبر اکرم

فرموده است:

حديث مهم
تَفَكَّرُوا فِي كُلِّ شَيْءٍ
وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِ اللَّهِ

در همه چیز تفکر کنید

ولی در ذات خداوند تفکر نکنید.

موضوع حدیث: نا توانی انسان در شناخت ذات و چستی خداوند

ارتباط مفهومی با حدیث: افضل العباده ايمان التفكير في الله و في قدرته
رابطه مفهومی با شعر: دلی کز معرفت نور
و صفا دید - به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

اگر می خواهید در موارد زیر اطلاعات بیشتری به دست آورید، به وبگاه گروه قرآن و معارف اسلامی دفتر تألیف کتاب های درسی عمومی و متوسطه نظری به آدرس زیر مراجعه کنید:

<http://quran-dept.talif.sch.ir>

۱- آشنایی با دلایلی درباره وجود خداوند

۲- پاسخ به این پرسش که: آیا نظریه تکامل داروین و یا نظریه بیگ بنگ می تواند به مباحث

خداشناسی لطمه ای بزند؟

توجه: فقط برای گروه انسانی در امتحان می آید

گروه انسانی

پاسخ به یک پرسش

پاسخ سوالات شما (۲)

آیه: لا تَدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ الْاَلْبَتُّ الْخَبِيرُ

سؤال 2 چگونه می توان خدا را دید؟

1 چرا رؤیت خداوند با چشم غیر ممکن است؟ زیرا چشم ساختار مادی و جسمانی دارد و فقط از اشیا می تواند عکس برداری کند؛ آن هم اشیایی که طیف نوری قابل درک برای چشم را منعکس کنند؛ مثلاً چشم ما نورهای مادون قرمز و ماورای بنفش را نمی بیند. بنابراین، چشم حتی توانایی دیدن همه اشیای مادی را هم ندارد، چه برسد به موجودات غیر مادی (مانند فرشتگان) و از این بالاتر به وجود مقدس خداوند که هیچ شکل و تصویری و هیچ طول و عرض و ارتفاعی ندارد. ****

پیام آیه

بنابراین، خداوند را نه تنها در این دنیا نمی توان با چشم مادی دید، بلکه در آخرت نیز نمی توان او را با این چشم مشاهده کرد.

تقرب الهی

2 اما نوعی از دیدن وجود دارد که نه تنها امکان پذیر است، بلکه از برترین هدف های زندگی است و هر کس باید برای رسیدن به چنین دیدنی تلاش کند. این مرتبه، دیدن به وسیله «قلب» و ملاقات

پاسخ 2

چگونه می توان خداوند را دید؟ ----
دیدن قلبی خداوند را بنویسید؟---2

با خداست.

لا تدرکه الابصار - ناتوانی درک خداوند با چشم مادی
وهو يدرك الابصار - شاهد و ناظر بودن خداوند بر انسان
وهو اللطيف الخبير - مهربانی و آگاهی خداوند

فردوسی، شاعر حماسه سرا، در ابتدا ی شاهنامه با الهام از قرآن کریم و امامان بزرگوار همین معانی را در قالب شعر به ما رسانده او می گوید
به نام خداوند جان و خرد
خداوند نام و خداوند جای
کزین برتر، اندیشه برنگرد - 1
خداوند روزی ده رهنمای - 2

خداوند همیشه به انسان نزدیک است بیانگرفت خداجوی انسان می باشد 1
دوری انسان از خداوند شکایت می کند در واقع، گناهان و غفلت ها سبب دوری از خداوند می شود 2
انسان می تواند با قلب خود خدا را ملاقات کرده، زیرا خداوند به انسان نزدیک است

دوست نزدیک تر از من به من است
چه کنم با که توان گفت که دوست

وین عجب تر که من از وی دورم
در کنار من و من مهجورم

دیدن خداوند به وسیله قلب و ملاقات با خداست امکان پذیر است

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت های ظاهری رابطه خدا و جهان با رابطه ساعت ساز و ساعت،
تفاوت های این دو رابطه را بنویسید.

وجود جهان از خداست اما وجود ساعت از ساعت ساز نیست-1
دوام و بقای ساعت، وابسته به ساعت ساز نیست اما بقای جهان وابسته به خداوند است-2

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

پایان درس اول

توحید در خالقیت: خالق- مبدأ - بی شریک و بی همتا در آفرینش - سرچشمه - منشأ- هستی بخش-1
الله خالق کُلّ شیء ...

مراتب توحید را نام ببرید؟
توحید در خالقیت
توحید در مالکیت
توحید در ولایت
توحید در ربوبیت

توحید در مالکیت: لِلّٰهِ (از آن خدا) - صاحب - مالک -2
وَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمَاوَاتِ وَ فِی الْاَرْضِ

توحید در ولایت: وَلِیّ (سرپرستی) - حکمه (فرمانروایی) - حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد-3
مَالِهِمْ مِنْ دُونِهِ مَنْ وَ لِیّ وَ لَا یَشْرَکُ فِی حُکْمِهِ اَحَدًا...

مراتب توحید را نام ببرید؟
خالق
مالک
ولی
رب

توحید در ربوبیت: رب - تدبیر و پرورش - صاحب اختیار - اداره-هدایت به سوی مقصد - شفا- حاجت-
زراع حقیقی - پرورش دهنده اصلی زراعت -4
قُلْ اَغِیْرَ اللّٰهِ اِبْغِی رِبًّا وَ هُوَ رَبُّ کُلِّ شَیْءٍ

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

توحید و یکتا پرستی

یگانه بی همتا

درس دوم

امام علی(ع) به هنگام مناجات با پروردگار جهانیان، عزت و افتخار خود را در چه چیزی بیان می کند؟ 1

«خدای من! مرا این عزت بس که بنماید» باشم و این افتخار بس که تو پروردگار منی، خدای من!
تو همان گونه ای که من دوست دارم پس مرا همان گونه قرار ده که تو دوست داری.»
امام علی (علیه السلام)

مهم پاسخ 1

توحید و یکتا پرستی

مهم ترین اعتقاد دینی «توحید و یکتا پرستی» است (اسلام دین توحید و قرآن کتاب توحید است).
3 (در اسلام بدون اعتقاد به توحید هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد) توحید سر لوحه دعوت همه پیامبران بوده است (خداوند در قرآن کریم اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است) توحید مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می بخشد؛ 6

از این رو شایسته است درباره ابعاد این اصل اساسی بیشتر بیندیشیم:

۱- حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام اند؟

۲- مرز میان توحید و شرک چیست؟

۳- آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

۱- اللهم کفنی بی عزاً ان اكون لک عبداً و کفنی بی فخرًا ان تكون لی رباً انت کما احيت فاجعلنی کما تحب؛

بحار الانوار، مجلسی، ج ۹۱، ص ۹۲.

توحید به معنای چیست؟ 1
اصل و حقیقت توحید را بیان کنید؟ 1

رسول خدا(ص) از همان آغاز رسالت خود از مشرکان می خواست با گفتن جمله "لا اله الا الله" چه کاری انجام دهند؟ 2

گفتن عبارت "لا اله الا الله" چه نتایج حاصل می گردد؟ 3

آثار گفتن جمله "لا اله الا الله" را بیان کنید؟ 2و3

توحید و برخی مراتب آن

1 پاسخ) توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ یعنی خدا بی همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و

حقیقت توحید است (رسول خدا ﷺ)، از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می خواست با گفتن جمله

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» دست از شرک و بت پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند (با گفتن این عبارت،

تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می شود و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب

می گردد و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می گیرد) 4 آیا، جمله «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» فقط یک شعار است؟

4 پاسخ خیر، بلکه پایبندی به آن، همه زندگی فرد مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر

مخلوقات تغییر می دهد

مراتب توحید و یگانگی خداوند را نام ببرید؟ 5

توحید و یگانگی خداوند مراتب دارد که به برخی از این مراتب می پردازیم :

۱- **توحید در خالقیت** : **را توضیح دهید؟** توحید در خالقیت عبارت از این است که معتقد باشیم خداوند تنها مبدأ و

خالق جهان است، موجودات همه مخلوق او هستند و در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد. 99 نهایی

98 نهایی
توحید در خالقیت

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ... ۲. خدا آفریننده هر چیزی است ...

را توضیح دهید؟

۲- **توحید در مالکیت** : از آنجا که خداوند تنها خالق جهان است پس تنها مالک آن نیز هست؛

زیرا هر کس که چیزی را پدید می آورد، مالک آن است.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ... ۳. آنچه در آسمان ها و آنچه در زمین است، از آن خداست.

توحید در مالکیت

را توضیح دهید؟

۳- **توحید در ولایت** : هر کس مالک چیزی باشد حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، اما

دیگران بدون اجازه وی نمی توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. به این حق تصرف، ولایت و

سرپرستی می گویند.

آنها هیچ ولی [سرپرستی] جز او ندارند

و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی سازد.

... مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ

وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ۴

توحید در ولایت

*** پاسخ) از آنجا که خداوند، تنها مالک جهان است تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و مخلوقات، جز به

اجازه او نمی توانند در جهان تصرف کنند. چنین اجازه ای به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری

نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است (

*** اگر خداوند ولایتی به فردی واگذار کند چنین اجازه ای به چه معنی است؟

۲ - سورة زمر، آیه ۶۲.

۳ - سورة آل عمران، آیه ۱۰۹.

۴ - سورة كهف، آیه ۲۶.

اگر خداوند، پیامبر اکرم (ص) را ولیّ انسان‌ها معرفی کند، به چه معناست؟ 1

پاسخ 1) اگر خداوند پیامبر اکرم ﷺ را ولیّ انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطهٔ ولایت خود و رسانندهٔ فرمان‌هایش قرار داده است. (

را توضیح دهید؟

تهایی 98) ۴- توحید در ربوبیت: ربّ به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش

تهایی 99)

مخلوق به دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولیّ چیزی باشد می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد. از آنجا که خداوند تنها خالق، مالک و ولیّ جهان است، تنها ربّ هستی نیز می‌باشد. اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.)

*****سؤال**** آیة توحید در ربوبیت بدان معناست که موجودات، به خصوص انسان، نقشی در پرورش و تدبیر سایر مخلوقات ندارند؟ باغبانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجهٔ تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.)

سؤال****

کشاورز وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند چگونه است؟. می‌بیند که این کشت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطهٔ خود را با خدا بررسی می‌کند

چگونه است؟ می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و کشت و زرع او براساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده رشد کرده و محصول داده است. در نتیجه، در می‌یابد که زارع حقیقی و پرورش دهندهٔ اصلی زراعت او خداست و باید شکرگزار او باشد.)

نکته مهم

قُلْ أَعِیْرَ اللّٰهِ اَبْعٰی رَبًّا رَدّ شرک در ربوبیت بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبیم و هُوَ رَبُّ کُلِّ شَیْءٍ...^۲

اثبات توحید در ربوبیت

مهم ** ویژه گروه انسانی

تهایی 98)

عبارت "رب العالمین" به کدام یک از مراتب توحید است؟ توحید در ربوبیت

واژه «رب»، در قرآن کریم از اهمیت فراوانی برخوردار است و بعد از واژه «الله» بیشترین فراوانی را در میان اسمای الهی دارد. کلمه رب بیش از نهمصد بار در قرآن کریم آمده است. عبارت «رَبِّ الْعَالَمِیْنَ» نیز بیش از چهل بار در قرآن تکرار شده است.

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

۱- اشاره به آیات ۶۳ تا ۶۷ سورهٔ واقعه.

۲- سورهٔ انعام، آیهٔ ۱۶۴.

شرک به چه معناست؟ 1

چه کسی مشرک به حساب می آید؟ 2

شرک و مراتب آن

پاسخ 1) شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است) هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد

مشرک به حساب می آید) شرک نیز مانند توحید درجاتی دارد که متناسب با درجات توحید، به برخی

مراتب شرک را نام ببرید؟ 3

از آنها می پردازیم: را توضیح دهید؟

98 نهایی 1- شرک در خالقیت) اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده اند، گرفتار شرک

در خالقیت شده است)

سؤال مهم چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

پاسخ) این تصور که چند خدا وجود دارد و هر کدام خالق بخشی از جهان اند، یا با همکاری یکدیگر این

جهان را آفریده اند، به معنای آن است که هر کدام از آنها محدود و ناقص هستند و به تنهایی نمی توانند

کل جهان را خلق کنند.

همچنین به معنای آن است که هر یک از خدایان کمالاتی دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گر نه

عین همدیگر می شوند و دیگر چند خدا نیستند. چنین خدایان ناقصی، خود، نیازمند هستند و هر یک

از آنها به خالق کامل و بی نیازی احتیاج دارد که نیازش را برطرف نماید.

پس تصور چند خدایی صحیح نیست و خدای واحد آفریننده جهان است.)

مهم ** برای گروه انسانی

مثال زیر می تواند ما را در درک بهتر یکتایی خداوند کمک کند:

سؤال دریای بدون ساحل و بیکرانی را فرض کنید که از هیچ جهت محدود نباشد؛ نه از جهت عمق و

ارتفاع و نه از جهت طول و عرض، یعنی از هر جهت بیکران باشد. آیا با این فرض می توان دریای

دومی را در کنار این دریا قرار داد؟

پاسخ روشن است که این دریا، جای خالی برای دریای دیگر قرار نمی دهد. «واحد قهار» بودن

خداوند که در آیه ۱۶ سوره رعد بیان شده، به معنای آن است که جای خالی برای غیر باقی نگذاشته

است تا آن غیر، خود را نشان دهد.

را توضیح دهید؟

2- شرک در مالکیت: اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگران هم مالک بخشی

از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد

بود.

را توضیح دهید؟

۳- **شرک در ولایت** : اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که

سرپرستی جهان را بر عهده دارند و خودشان حق تصرف در جهان را دارا می‌باشند.

را توضیح دهید؟ ۴- **شرک در ربوبیت** : اعتقاد به اینکه علاوه بر خداوند و در کنار او، دیگرانی نیز هستند که تدبیر

امور موجودات را بر عهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات حساب

جداگانه باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند مستقل از خداوند، امور را تدبیر کند گرفتار شرک شده

است.

صمد در لغت به دو معناست. اول به معنای شخص بزرگی است که نیازمندان برای رفع نیاز خود به سوی او می‌روند دوم به معنای چیزی است که تو خالی نیست بلکه پر است

تدبیر در قرآن

الف) با توجه به اهمیت سوره توحید و جایگاه آن در قرآن کریم، در آیات این سوره تدبیر کنید و

پیام‌های آن را به دست آورید.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ (۳) وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴)

همه مراتب توحید

همه مراتب توحید

خداوند غنی است که تمام مخلوقات جهت رفع نیاز خود رو به سوی او دارند و همه

۱- **قل هو الله احد** اشاره به یگانگی خدا دارد. 2 **الله الصمد** به او محتاج هستند

3 **لم یلد ولم یولد** رابطه خداوند با موجودات، رابطه آفرینش است نه زایش. او موجودات را می‌آفریند یعنی از نیستی به هستی می‌آورد نه آنکه بزاید

کفو به معنای هم طراز در مقام و منزلت است و در این آیه هر گونه هم طرازی سایر موجودات با خداوند چه در ذات او، چه در صفات و چه در افعال نفی می‌شود

4 - **ولم یکن له کفو احد** خداوند هیچ همتا و شبیهی ندارد

ب) با توجه به آیه ۱۶ سوره رعد، به سؤالات زیر پاسخ دهید :

بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟
بگو خدا است،

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
قُلِ اللَّهُ

توحید در ربوبیت

بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که

قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

شرک در ولایت

[حتی] اختیار سود و زیان خود ندارند؟

لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

نفی شرک در مالکیت

بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ

یا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟

أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ

نهایی 98

یا آنها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ

شرک در خالقیت

خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ

و در نتیجه [این دو] آفرینش بر آنان مشتبه شده است

[و از این روشریکان را نیز مستحق عبادت دیده‌اند؟!]

۱- فاعل در عبارت «خَلَقُوا» ضمیر «او» است که به شرکاء برمی‌گردد.

3] اگر آنچه را که مشرکان شریک خدا قرار می دهند، همچون خدا مخلوقاتی خلق کرده بودند، در این صورت جا داشت که انسان به شک بیفتد و به خدایان دیگر نیز معتقد شود

بگو خدا آفریننده هر چیزی است،
و او یکتای مقتدر است.

توحید در خالقیت
و همه مراتب توحید
قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَ هُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

۱- کسی را می توانیم به عنوان رب خود انتخاب کنیم که خالق جهان است - قل الله خالق كل شيء

۲- کسی که اختیار سود و زیان . خود را ندارد نمی تواند ولی و سرپرست مردم باشد

۳- در چه صورت جا داشت که مردم در اعتقاد به توحید در شک بیفتند پاسخ بالای صفحه ↑
(ج) مراتب توحید یا شرک را در آیات ذکر شده مشخص کنید.

و هو الواحد القهار

قل هو الله احد همه مراتب توحید (توحید در خالقیت ، مالکیت ، ولایت ، وربوبیت) است ولم یکن له کفو احد

الله الصمد آیه به صفت خدا پرداخت و اشاره به بحث مراتب توحید ندارد . لم یلد ولم یولد آیه اشاره به مراتب توحید و شرک ندارد

طرح چند سؤال

مرز توحید و شرک کجاست؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند مشرک است؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند گرفتار شرک شده است؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند مشرک است؟ و بالاخره، آیا توسل به پیامبران و معصومین (علیهم السلام) شرک به حساب می آید؟

در پاسخ به سؤال های فوق می گویم : **خداوند رابطه علیت را چگونه میان پدیده های جهان حاکم کرده است؟ 1**

1 پاسخ) اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده های جهان حاکم کرده است . آتش موجب گرما و روشنی و امور مادی دارو سبب شفا و بهبودی است . پزشک وسیله درمان ، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است .

در امور معنوی نیز همین گونه است . دعا سبب آمرزش ، صدقه موجب دفع بلا ، و صلّه رحم موجب افزایش طول عمر است .

همه این روابط توسط خود خداوند طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می گیرد . بنابراین ، کسی که برای آموختن نزد معلم می رود ، یا برای درمان به پزشک مراجعه می کند ، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده ، بلکه به قانون الهی عمل کرده است .

2 پاسخ) ثانیاً همان گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید منافاتی ندارد ، درخواست از اولیای الهی برای اجابت خواسته ها نیز منافاتی با توحید ندارد ؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیر مادی و با اذن خداوند این کار را انجام می دهند .

98 نهایی) مادی و اولیای الهی به واسطه اسباب غیر مادی و با اذن خداوند این کار را انجام می دهند .
چرا درخواست از پزشک و اولیای الهی منافاتی با توحید ندارد؟ 2

ایاتوانایی یاری رساندن پیامبر (ص) به دیگران، تنها به حیات دنیوی ایشان اختصاص دارد؟ 4

عقیده به توانایی پیامبر اکرم (ص) و اولیای دین (ع) در بر آوردن حاجات انسان، چه زمانی موجب شرک می شود؟ و چه زمانی عین توحید است؟ 3

پاسخ 99

عقیده به توانایی پیامبر اکرم (ص) و اولیای دین (ع) در بر آوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آنها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفابخشی

پاسخ 3

پاسخ 4

داروست که خداوند به آن بخشیده است. این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم (ص) اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا (ص) پس از رحلت زنده است و می تواند به انسان ها یاری برساند. اکنون اگر ما از رسول خدا (ص) چیزی درخواست کنیم، درخواست از

سوال 5

جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است) آیا اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی خواهد که برای سعادت مندی او دعا کند، چنین درخواستی شرک آلود است؟

پاسخ 5

هیچ گروهی از مسلمانان، غیر از جریانی که امروزه به «تکفیری ها» مشهور شده، چنین درخواستی را شرک آلود نمی دانند. جریان تکفیری در سال های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را

پاسخ 6

گرفتار خود کرده است. بیرون این جریان فکری خشک و غیرعقلانی با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، هر مسلمانی را که مانند آنها نمی اندیشد، مشرک و کافر می خوانند و گاه کشتن او را واجب می شمارند. بیرون این جریان می گویند: توسل به پیامبران و معصومین شرک است. طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای اینکه خدا انسان را ببخشد، شرک است و همچنین معتقدند این گونه افراد کافر هستند و مسلمان محسوب نمی شوند. بیرون جریان "تکفیری" چه اعتقاداتی دارند؟ 6

پاسخ 7

متأسفانه این جریان، بزرگترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و سبب تنفر برخی از مردم جهان از

جریان تکفیری

دین اسلام شد.

کدام جریان، بزرگترین ضربه را به اسلام وارد کرد و سبب تنفر برخی از مردم جهان از اسلام شد؟ 7

پاسخ 98

هم اندیشی

به نظر شما، چرا دقیقاً در زمانی که مسلمانان در یرتو بیداری اسلامی، در حال معرفی اسلام حقیقی به مردم جهان بودند و حتی جمعیت کشورهای صنعتی به سرعت در حال تغییر به نفع مسلمانان بود، چنین جریانی شکل گرفت؟

۱ - نمونه بارز این موضوع شهیدان هستند که به تصریح قرآن کریم زنده اند و مانند زمان حیات در دنیا و بلکه بیشتر از آن، از احوال این

دنیا با خبر هستند (سوره بقره، آیه ۱۵۴) و معلوم است که مقام پیامبر مکرم اسلام (ص) بالاتر از شهیدان است.

آیا تبرک جستن به قبور یا بارگاه اولیای الهی شرک به حساب می‌آید؟

پاسخ به این سؤال را در وبگاه گروه قرآن و معارف به نشانی <http://quran-dept.talif.sch.ir> بخش «دانش تکمیلی» مشاهده کنید تا ببینید که جز همین گروه‌های تکفیری و ریشه‌های تاریخی آنان، هیچ‌یک از فرقه‌های مسلمان و علمای اسلامی این امور را شرک به حساب نمی‌آورند.

باور به توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت چه تأثیری در زندگی ما می‌گذارد؟

به هر میزان که به توحید و مراتب آن ایمان و باور قلبی داشته باشیم خود را ملزم به پیروی از دستورات خداوند می‌یابیم و با بندگی و عبادت خداوند زندگی مان بهتر و زیباتر و استعداد های ما شکوفا می‌شود فقط از او کمک می‌گیریم چون خلق و مالک جهان خداوند است فقط او را می‌پرستیم و زندگی انسان سمت و سوی الهی پیدا می‌کند

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

پایان درس دوم-- گروه تجربی و ریاضی

ذکر نمونه‌هایی از توسل در قرآن کریم

- ۱- قرآن کریم نقل می‌کند که فرزندان یعقوب از پدرشان درخواست کردند که برای آنها طلب آمرزش کند و یعقوب نیز به آنان وعده دعا داد.^۱
- ۲- قرآن کریم بیان می‌کند که استغفار پیامبر در حق گنه کاران مؤثر است :
 وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا^۲
 اگر آنان وقتی به خود ستم کرده بودند، پیش تو می‌آمدند و از خدا آمرزش می‌خواستند و پیامبر برای آنان طلب آمرزش می‌کرد، قطعاً خدا را توبه‌پذیر مهربان می‌یافتند.
 هم‌چنین در تاریخ آمده است که مسلمانان در زمان پیامبر برای درخواست دعا نزد آن حضرت می‌آمدند. پس از رحلت ایشان نیز کنار قبر ایشان می‌رفتند و یا از دور درخواست خود را مطرح می‌کردند.^۳

دانش تکمیلی (۲)

آیا تبرک جستن به قبور یا بارگاه اولیای الهی شرک به حساب می‌آید؟
 پاسخ به این سؤال را در وبگاه گروه قرآن و معارف به نشانی <http://quran-dept.talif.sch.ir>
 بخش «دانش تکمیلی» مشاهده کنید تا ببینید که جز همین گروه‌های تکفیری و ریشه‌های تاریخی آنان، هیچ یک از فرق مسلمان و علمای اسلامی این امور را شرک به حساب نمی‌آورند.

چند نکته تکمیلی : ویژه گروه انسانی

- 98 نهایی سوال 1
- ۱- قرآن کریم، بارها تأثیر داشتن موجودات گوناگون را در عالم یادآوری کرده است؛ (طور مثال، فرموده که «در غسل برای مردم شفاست.»^۴) و نیز از زبان حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام فرموده «من برایتان از خاک پرنده‌ای می‌سازم و در آن می‌دمم و آن خاک به اذن خداوند پرنده می‌شود.»^۵)
- پاسخ 1
- ۲ (برای قبول توحید در ربوبیت ضرورتی ندارد که هرگونه اثر را از اشیا و یا انسان‌ها سلب کنیم.)
- پاسخ 2

برای قبول توحید در ربوبیت چه چیزی ضرورت ندارد؟ 2

- ۲- سورة نساء، آیه ۶۴
- ۳- سنن دارمی، أبو محمد الدارمی، ج ۱، صص ۴۳ و ۴۴ (باب : اکرم الله نبيّه بعد موته)؛ وفاء الوفاء بأخبار دار المصطفى، علی بن عبدالله سهمودی، ج ۲، ص ۵۴۹.
- ۴- سورة نحل، آیه ۶۹.
- ۵- سورة آل عمران، آیه ۴۹.

ایجاداوند برای شفا بخشی، فقط یک راه-که همان دارو باشد - قرار داده است؟ 3

می توان با قبول اثر مخلوقات، این اثر را از خداوند بدانیم، نه مستقل و بی نیاز از خداوند. (

پاسخ 3) به این نکته مهم توجه کنیم که خداوند برای شفابخشی، فقط یک راه - که همان دارو باشد - قرار

نداده است، بلکه فراتر از راه های مادی، راه های معنوی هم قرار داده است. اولیای الهی هم که مراحل

کمال و بندگی را پیموده اند، وسیله و طریق این شفابخشی هستند. (

پاسخ 4) انسان موحد وقتی دارویی مصرف می کند و شفا می یابد، در همان حال توجه دارد که این اثرگذاری

را خداوند به آن دارو عنایت کرده است، از این رو از خداوند سپاسگزاری می کند، و زمانی که بنده ای

از بندگان خدا به او احسان می کند و نیازی از نیازهایش را برطرف می سازد، هم از آن انسان تشکر

می کند و هم شکر گزار خداوند می شود) به همین جهت امام رضا علیه السلام فرموده اند

سؤال 4) مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعِمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ، لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ

هر کس در مقابل خوبی مردم تشکر نکند، از خدای عزوجل تشکر نکرده است

سؤال 5) ۲- آنان که با ایمان و عمل صالح و پیمودن صراط مستقیم، مراحل کمال را می پیمایند؟ به قرب الهی

می رسند، پاداش هایی دریافت می کنند که کرامات و عنایات به مخلوقات، جلوه کوچکی از آن است. پاسخ 5

عده ای که منکر این کرامات برای معصومین علیهم السلام هستند، تفاوتی میان وجود مقدس این بزرگواران

با انسان های معمولی و یا انسان های شرور و گنهگار نمی بینند. نظام خلقت مبتنی بر حق است، هر

انسانی که در مسیر بندگی پیش رود، در پیشگاه خداوند منزلتی می یابد و قدرتی پیدا می کند که برتر از

قدرت های طبیعی است و این توانایی جزء قانونمندی الهی و زیبایی نظام هستی است) در قرآن کریم

می خوانیم که وزیر سلیمان، آصف بن برخیا، در یک لحظه تخت بلقیس (ملکه سبا) را از مسافتی

طولانی منتقل کرد. ۲ آنها، نشان دهنده چیست؟ که انسان با طی مراتب بندگی می تواند به اذن خداوند

به چنین توانایی هایی در عالم هستی برسد. (

اندیشه و تحقیق

باور به توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت چه تأثیری در زندگی ما می گذارد؟

به هر میزان که به توحید و مراتب آن ایمان و باور قلبی داشته باشیم خود را ملزم به پیروی از دستورات خداوند می یابیم و با بندگی و عبادت خداوند زندگی مان بهتر و زیباتر و استعداد های ما شکوفا می شود فقط از او کمک می گیریم چون خلق و مالک جهان خداوند است فقط او را می پرستیم و زندگی انسان سمت و سوی الهی پیدا می کند

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

پایان درس 2 برای گروه انسانی

سجده کردن نمادی از عبودیت و مربوط به توحید عملی و عبادی است (گر سر توان نهادن

سر بلندی و رشدو تعالی انسان نتیجه بندگی و سجده او در برابر خداوند است (گلبانگ سر بلندی

نکات شعر

هرکسی در زندگی خود از فرمان های خدا اطاعت کند به مراتبی از توحید عملی رسیده است

این بیت بیانگر سبک زندگی توحیدی یک انسان موحد است که ریشه در جهان بینی توحیدی او دارد

مصراع اول این بیت "بعد فردی توحید عملی" اشاره دارد
مصراع دوم آن از ثمرات بندگی خداوند است

سوالات

انتخاب هر یک از سبک های زندگی باعث چه امری می شود؟ 1

انتخاب سبک زندگی بر اساس چه باید باشد؟ 2

خوب است بدانیم که هر سبک زندگی ریشه در چه دارد؟ 3

فریده نعیمی نیا- دبیر معارف اهواز ناحیه 2

توحید عملی

توحید و سبک زندگی

درس سوم

توحید عملی

بر آستان جانان گر سر توان نهادن گلبانگ سر بلندی بر آسمان توان زد¹

سر بلندی و رشد و تعالی

سجده

وقتی برای خرید یک کالا به بازار می رویم، معمولاً با رسیدن به اولین مغازه و دیدن اولین نمونه دست به خرید نمی زنیم، بلکه با جست و جو، بهترین ها را انتخاب می کنیم.

امروزه در بازار سبک زندگی، سبک های گوناگونی از زیستن تبلیغ می شود که ما باید از میان آنها بهترین را انتخاب کنیم. انتخاب هر یک از این سبک ها، مسیر زندگی ما را تغییر می دهد و سرنوشت دنیا و

پاسخ 1

آخرت ما را رقم می زند. وقتی برای خرید یک کالا، آن چنان دقت و حساسیتی به خرج می دهیم، پس باید این انتخاب مهم بر اساس فکر و به دور از احساسات باشد و دلیلی محکم و عقل پسند از آن حمایت کند)

پاسخ 2

خوب است بدانیم که هر سبکی از زندگی، ریشه در اندیشه های خاصی داشته و از جهان بینی² ویژه ای سرچشمه می گیرد. شناخت آن ریشه ها کمک فراوانی به تصمیم گیری درست ما خواهد کرد.

پاسخ 3

4 «زندگی توحیدی» نیز شیوه ای از زندگی است که ریشه در جهان بینی توحیدی دارد و در

درس های گذشته تا حدودی با این جهان بینی آشنا شدیم. زندگی توحیدی ریشه در چه دارد؟ 4

در این درس می خواهیم به این پرسش پاسخ دهیم که ایمان به خداوند، به عنوان خالق و پروردگار 1 جهان، چه سبکی از زندگی را به دنبال می آورد و در مقابل آن کدام سبک از زندگی قرار می گیرد؟ 2

۱- غزلیات، حافظ، غزل شماره ۱۵۴.

۲- جهان بینی به معنای نوع نگاه و نگرش انسان یا یک مکتب به جهان و هستی است.

افکار و اعتقادات هر فرد-----مهم ترین عامل-----در تعیین هدف ها و رفتارهای اوست

یادآوری

مهمترین عامل در تعیین هدف ها و رفتار های یک فرد چیست؟ با ذکر مثال 1

پاسخ 1 (در پایه دهم، این اصل کلی را آموختیم که افکار و اعتقادات هر فرد مهم ترین عامل در تعیین هدف ها و رفتارهای اوست) مثلاً اگر کسی پذیرفت و ایمان پیدا کرد که سعادت بشر در کسب ثروت است و انسان فقط با لذات مادی خوشبخت می شود، به طور طبیعی، زندگی خود را صرف رسیدن به همین هدف می کند. 2 یا اگر کسی چنین اندیشید و واقعاً معتقد شد که دانش و آگاهی، بزرگ ترین کمال انسان است و هیچ امر دیگری با آن قابل مقایسه نیست، عمر خود را به کسب علم خواهد گذراند و در همین راه تلاش خواهد کرد.

سوال 2 مهم پس هر فردی متناسب با اعتقادات خویش؟ مسیر زندگی خود را انتخاب و بر همان اساس رفتار خواهد کرد. پاسخ 2

توحید در خالقیت- توحید در مالکیت- توحید در ولایت- توحید در ربوبیت (جهان بینی توحیدی) است

توحید عملی را تعریف کنید؟ 3

پاسخ 3 (با توجه به اصل فوق می توانیم بگوییم انسانی که خداوند را به عنوان تنها خالق جهان پذیرفته است و ایمان دارد که او پروردگار هستی است، رفتاری متناسب با این اعتقاد خواهد داشت و جهت زندگی خود را خدا قرار خواهد داد. چنین انسانی در مسیر «توحید عملی» حرکت می کند، به عنوان مثال، می توانیم از جعفر بن ابی طالب یاد کنیم که در حضور «نجاشی»، پادشاه حبشه، اثرات پذیرش این اعتقاد را، چگونه توصیف کرد؟

پاسخ 4 «ما قبلاً قومی جاهل بودیم، بت می پرستیدیم، مردار می خوردیم، مرتکب زشتی ها می شدیم، پیوند خویشاوندی را قطع می کردیم، بی پناه را پناه نمی دادیم و قوی، ضعیف را می بلعید. این چنین بودیم تا اینکه خداوند از میان ما پیامبری مبعوث فرمود که خانواده اش را می شناسیم و به صداقت و امانت داری و عفتش ایمان داریم.

ایمان آوردن به خداوند پیامبر، ما را به خدا فراخواند که او را یگانه بدانیم، عبادت کنیم و آنچه را که خود و پدرانمان می پرستیدیم کنار بگذاریم، چیزی را شریک او قرار ندهیم، او ما را به عدل، احسان، راستی، درستی، امانت داری و نیکی نسبت به خویشان و همسایگان دعوت کرد و از خوردن مال یتیم و ارتکاب فحشا و منکر و دروغ نهی کرد و دستور داد نماز را به پا داریم، زکات بپردازیم و ماه رمضان را روزه بگیریم،

ایمان همه افراد یکسان است؟ میزان تأثیر گذاری ایمان به چه چیزی بستگی دارد؟ 1

ما نیز او را تصدیق کرده و به او ایمان آوردیم و از او پیروی کردیم.»^۱

پاسخ 1 (البته، از آنجا که ایمان همه افراد یکسان نیست و دارای شدت و ضعف است، میزان تأثیر گذاری این اعتقاد بستگی به درجه ایمان افراد به توحید و یکتاپرستی دارد. هرچه ایمان قوی تر باشد تأثیر عملی آن در زندگی بیشتر و هرچه ضعیف تر باشد تأثیر آن کمتر خواهد بود. با این معیار، هرکس می تواند درجه ایمان خود و تأثیر آن را در زندگی خویش بررسی کند)

تدبر در قرآن (۱)

کسی که فقط خداوند را به عنوان پروردگار (رب) هستی قبول دارد تنها خداوند را عبادت و پرستش می کند و از پرستش غیر خدا خودداری می کند 1

توحید در ربوبیت

همانا خداوند پروردگار من و پروردگار شماست

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ

ترجمه گروه انسانی

پس او را بندگی کنید

فَاعْبُدُوهُ **توحید عملی**

[که] این راه راست [و درست] است.

هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^۲

توحید عملی

۱- چرا تنها خداوند را باید عبادت کرد؟

۲- چرا خداوند بندگی خود را، راه راست و درست زندگی بیان کرده است؟

زیرا خداوند تنها کسی است که می تواند راه درست زندگی را به انسان نشان دهد و این راه را در قالب دین برای مردم فرستاده است بندگی خداوند همان پیروی از دستورات دین یعنی صراط مستقیم است 2

مهم توحید عملی دارای دو بعد فردی و اجتماعی است که به تناسل هر یک می پردازیم:

- الف) بعد فردی توحید عملی و ثمرات آن** (هرکسی در زندگی خود از فرمان های خدا 1
اطاعت کند، گام در مسیر توحید عملی گذاشته است) **چنین فردی می کوشد تمایلات درونی و 2
تصمیم ها و فعالیت های خود را در جهت خواست و رضایت الهی قرار دهد.** مثلاً در انتخاب 3
همسر، شغل، دوست، در چگونگی تحصیل، تفریح، ورزش و حتی در انتخاب نوع پوشش
و به طور کلی در تمام برنامه های روزانه خود خدا را در نظر می گیرد و تلاش می کند از دایره
فرمان های او خارج نشود.) 1

پاسخ 1 از نظر انسان موحد هیچ حادثه ای در عالم بی حکمت نیست، گرچه حکمت آن را نداند. از همین رو

- 2 **موحد واقعی همواره انسانی امیدوار است.** در مقابل سختی ها و مشکلات، صبور و استوار است و
آنها را زمینه موفقیت های آینده اش قرار می دهد. 3 باور دارد که دشواری های زندگی نشانه بی مهری
خداوند نیست، بلکه بستری برای رشد و شکوفایی اوست. 4

۱- سیره النبی، ابن هشام، به تحقیق شیخ محمود طهطاوی، ج ۱، صص ۳۰۸-۳۰۴.

۲- سوره آل عمران، آیه ۵۱.

سر ارادت ما و آستان حضرت دوست که هر چه بر سر ما می رود ارادت اوست

نظیر دوست ندیدم، اگر چه از مه و مهر نهادم آینه ها در مقابل رخ دوست^۱

انسان موحد زندگی خود را چگونه تنظیم می کند؟ انسان موحد چگونه شخصیتی دارد؟¹

پاسخ 1) انسان موحد، چون زندگی خود را بر اساس رضایت خداوند تنظیم کرده و پیرو فرمان های اوست،

شخصیتی ثابت و پایدار دارد و برخوردار از آرامش روحی است. (انسان موحد موجودات جهان را چگونه می بیند؟²

پاسخ 2 انسان موحد موجودات جهان را مخلوق خدا می بیند و می داند که خداوند او را در برابرش مسئول

قرار داده است. بر همین اساس امام علی (علیه السلام) به مردم زمان خود و همه مردمی که به خدا ایمان دارند

چه می فرماید؟ از دیدگاه امام علی (ع) انسان مؤمن در برابر چه کسانی و چه چیزهایی باید تقوای الهی پیشه کند؟ دلیل آن چیست؟³

پاسخ 3 «تقوای الهی پیشه کنید؛ هم در مورد بندگان خدا، هم در مورد شهرها و آبادی ها؛ چرا که شما

در برابر همه اینها حتی سرزمین ها و چهارپایان مسئولید. خدا را اطاعت کنید و از عصیان او

پرهیزید.»^۲

خودارزیابی

با تفکر در رفتارهای خود، بررسی کنید که تا چه اندازه ویژگی های توحید فردی در شما وجود دارد.

چه کسی گرفتار شرک عملی می شود؟⁴

پاسخ 4 در مقابل، اگر کسی دل به هوای نفس (بت درون) سپرده و او را معبود خود قرار دهد و اوامر او را

به فرمان های خداوند ترجیح دهد یا در پی کسب رضایت قدرت های مادی و طاغوت ها (بت های بیرون)

برآید، چنین شخصی گرفتار شرک عملی شده است.²

بت درونی

أرأيتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ^۱ آیا دیدی آن کسی را که هوای نفس خود را معبود خود گرفت،

أفانتَ تكونُ عليه وكيلاً^۳ آیا تو ضامن او می باشی [و به دفاع از او برمی خیزی]؟

شرک عملی بعد فردی - بت درونی

۱- دیوان حافظ، غزل شماره ۵۸.

۲- نهج البلاغه، بخشی از خطبه ۱۶۷.

۳- سوره فرقان، آیه ۴۳.

ویژگی های انسان مشرک را بیان کنید؟ ویژگی های شرک عملی فرد را بیان کنید؟ 1

چه امری می شود؟

پاسخ 1

تسلیم بودن در برابر امیال نفسانی و فرمان پذیری از طاغوت باعث می شود شخص، درونی ناآرام و شخصیتی ناپایدار داشته باشد؛ زیرا از یک سو هوای نفس وی هر روز خواسته جدیدی جلوی روی او قرار می دهد و از سوی دیگر، قدرت های مادی که هر روز رنگ عوض می کنند او را به بردگی جدیدی

می کشانند. پرستشی که از روی ایمان باشد، پرستشی ثابت و پایدار است یعنی در هر شرایطی چه در آسایش یا ناراحتی، دست از پرستش خداوند بر نمی دارد. پرستشی که از روی تردید باشد؛ مقطعی سطحی (متزلزل) است یعنی وقتی خیری به فرد می رسد خدا را عبادت و بندگی می کند و هنگامی که سختی و شری به وی برسد، از خداوند رویگردان می شود. -پاسخ 1

تدبر در قرآن

با توجه به آیه زیر به سوالات پاسخ دهید :

1 وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ 1 از مردم کسی هست که خدا را بر یک جانب

شرک عملی

و کناره ای [تنها به زبان و هنگام وسعت و

آسودگی] عبادت و بندگی می کند،

2 فَإِنِ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ 2 پس اگر خیری به او رسد، دلش به آن آرام می گیرد

3 وَإِنِ أَصَابَتْهُ فَتْنَةٌ اَنقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ 3 و اگر بلایی به او رسد، از خدا رویگردان می شود.

نتیجه خسر الدنيا والآخرة او در دنیا و آخرت، [هر دو]، زیان می بیند.

ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ 1 این همان زیان آشکار است.

این به ایمان انسان بر می گردد، - الف - کسی که خدا را با جان و دل نپذیرفته و ایمان به خدا در متن زندگی اش قرار نداشته باشد، بسته به شرایط خدا را می پرستد، این افراد همانند کسانی هستند که در لبه چیزی قرار گرفته اند که در آن چیز مستقر و پایدار نیستند و باتکان مختصری از مسیر خارج می شوند. اما انسان مؤمن چون دل به خدا سپرده و تابع فرمان های اوست، در هر شرایطی دست از پرستش خداوند بر نمی دارد، زیرامی داند این جهان تحت تدبیر خداوند حکیم است و هیچ حادثه ای در جهان بی حکمت نیست. -پاسخ 2

بُعد اجتماعی توحید را توضیح دهید؟ 1 بُعد اجتماعی توحید را بیان کنید؟ 1

پاسخ 1 (ب) بُعد اجتماعی توحید عملی و ثمرات آن (بُعد اجتماعی توحید به معنای قرار گرفتن همه

ارکان یک جامعه در جهت خداوند و اطاعت همه جانبه از اوست) مهم ترین رکن یک جامعه حکومت

آن است (وقتی یک جامعه توحیدی است که حاکم آن بر اساس قوانین الهی به حکومت رسیده باشد و

همان شرایطی را که خداوند برای حاکم تعیین کرده است دارا باشد و بکوشد قوانین الهی را در جامعه

به اجرا درآورد.)

چه زمانی یک جامعه توحیدی است؟ 2

۱- کلمه (حرف) به معنای طرف، لبه، جانب و کناره هر چیزی است. «علی حرف» اشاره به این دارد که بعضی از مردم برطرف و کناره دین و ایمان ایستاده اند و در متن ایمان و اسلام قرار ندارند؛ روشن است کسانی که در لبه چیزی قرار گرفته اند در آن چیز مستقر و پایدار نیستند و باتکان مختصری از مسیر خارج می شوند. عبادت افراد مورد نظر مقطعی است، نه همیشگی؛ وقتی خیری به آنها می رسد عابد هستند و هنگامی که شری به آنها می رسد، از خدا رویگردان می شوند.

۲- سوره حج، آیه ۱۱.

جامعه ای که در مسیر توحیدی حرکت می کند، اقتصاد و فرهنگ و سایر ابعاد و ارکان آن چگونه است؟²

یک جامعه، علاوه بر رکن سیاسی، دارای ارکان دیگری مانند اقتصاد و فرهنگ نیز هست (جامعه ای پاسخ)

که در مسیر توحید اجتماعی حرکت می کند، اقتصاد و فرهنگ و سایر ابعاد و ارکان آن نیز به سوی پاسخ

اجرای فرمان های خدای بگانه پیش می رود و به صورت جامعه ای عدالت گستر در می آید)

جامعه توحیدی چگونه است؟ توضیح دهید؟³ پاسخ

جامعه توحیدی، حکومت کسانی را که خداوند به آنها حق حکومت نداده است نمی پذیرد، با آنان که نسبت

به خداوند و مسلمانان دشمنی می ورزند، دوستی نمی کند، با ظالمان مبارزه می کند، بنابه فرمان خداوند، از

محرومان و مستضعفان حمایت می کند و به این سخن خداوند گوش فرامی دهد که فرموده است: پاسخ

جامعه توحیدی بنا به فرمان خداوند از چه کسانی حمایت می کند؟⁴

جامعه توحیدی حکومت چه کسانی نمی پذیرد؟³

ای کسانی که ایمان آورده اند

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

توحید عملی - اجتماعی

دشمن من و دشمن خودتان را دوست نگیرید، تبری

لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

[به گونه ای که] با آنان مهربانی کنید

تَلْقَوْنَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ

شرک عملی - اجتماعی

حال آنکه آنان به دین حقی که برای شما آمده است، کفر

وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ...

از وظایف مؤمنان و جامعه توحیدی است که نباید با دشمنان خداوند

ورزیده اند... و یادشمنان خودشان رابطه دوستی برقرار کنند²

دلیل دوستی نکردن با دشمنان خداوند کافر شدن آنان به دین حقی است که برای مؤمنان آمده است³

در جامعه توحیدی با آنان که با خداوند و مسلمانان دشمنی می ورزند، دوستی نمی کند¹

سؤال 5) ارتباط دوسویه توحید فردی و اجتماعی را توضیح دهید؟

فردی²

میان بُعد فردی و بُعد اجتماعی توحید رابطه متقابل وجود دارد. هر قدر که مردم یک جامعه به پاسخ

سوی توحید حرکت کنند ارکان جامعه نیز بیشتر رنگ توحیدی به خود می گیرد؛ همان طور که هر قدر

نهادهای اجتماعی در خدمت اجرای قوانین الهی باشد، زمینه برای رشد انسان ها و حرکت به سوی

خداوند و زندگی موحدانه آسان تر می گردد) بُعد اجتماعی شرک عملی را توضیح دهید؟⁶

چگونه تحقق آن، اگر قرار باشد همه فقط¹ خواسته ها و تمایلات دنیوی خود را دنبال کنند و تنها منافع

خود را محور فعالیت اجتماعی قرار دهند و اهل ایثار و تعاون و خیر رساندن به دیگران نباشند، تفرقه الف پاسخ

و تضاد جامعه را فرا می گیرد و امکان رشد و تعالی از بین می رود. در چنین جامعه ای، روز به روز

انسان های مستمر قدرت بیشتری پیدا می کنند و دیگران را در خدمت امیال خود به کار می گیرند.

در نتیجه، دیگر سخنی از حاکمیت خداوند و فرمان های او نیست، بلکه سخن از حاکمیت طاغوت و ج

دستورهای اوست². در چه زمانی (در جامعه) دیگر سخنی از حاکمیت خداوند و فرمان های او نیست؟⁶

۱- سورة متحنه، آیه ۱.

۲- مجموعه آثار، شهید مطهری، ج ۲، صص ۱۱۷-۱۱۰.

ممکن است کسی پیرسد: چرا با وجود آنکه کشور ما براساس قوانین اسلامی اداره می‌شود در ابعاد مختلف اقتصادی و فرهنگی با معیارهای جامعه توحیدی فاصله دارد؟
برای دریافت پاسخ این سؤال به وبگاه گروه قرآن و معارف اسلامی به نشانی <http://quran-dept.talif.sch.ir> بخش «دانش تکمیلی»، مراجعه کنید.

توحید و شرک در جهان امروز

(توحید، روح و محور زندگی دینی و شرک روح و محور زندگی ضد دینی است) تا اینجا مراتب و

ابعاد توحید را شناخته‌ایم. اکنون می‌خواهیم ببینیم زندگی انسان عصر حاضر تا چه اندازه توحیدی است و کدام یک از مراتب توحید در آن بیشتر مورد غفلت قرار گرفته است. منظور ما از انسان

عصر حاضر تمام افراد جامعه نیست، بلکه جو حاکم بر اکثریت افراد است، نه تک تک افراد. **نکته مهم**

می‌دانیم که جوامع بشری، امروز از نظر صنعت و فناوری پیشرفت فراوانی کرده‌اند و این جوامع را **نکته مهم**

نمی‌توان از این جهت با جوامع گذشته مقایسه کرد. همچنین انسان امروز کمتر از بت پرستان قبل از اسلام، که بیش از ۳۶۰ بت را می‌پرستیدند^۱، به دنبال این قبیل بت پرستی هاست.

بنابراین، جای طرح این سؤال هست که آیا انسان و جوامع بشری به سوی زندگی توحیدی حرکت می‌کنند؟

در ابتدا به نظر می‌رسد که امروزه کمتر کسی گرفتار شرک باشد و از این جهت نیز بشر در مسیر پیشرفت می‌باشد، اما یک واقعیت تلخ در اینجا وجود دارد و آن این است که گرچه شرک در قالب بت

و مانند آن در میان بیشتر جوامع امروزی وجود ندارد، اما انواع دیگری از شرک که بسیار پیچیده‌تر از شرک قدیم است، در میان بشر به چشم می‌خورد که خوب است به آنها توجه کنیم و برای دوری از

آنها تلاش نماییم؛ تصرف در جهان بدون توجه به «مالک حقیقی آن یعنی خدا» آن را توضیح دهید؟ بایان پیامدهای آن؟^۱

۱- امروزه، بسیاری از انسان‌ها، جهان خلقت را ملک خود تلقی می‌کنند و بدون توجه به نظر مالک حقیقی آن، یعنی خدا، هرگونه که بخواهند در این جهان تصرف می‌کنند. این افراد و جوامع،

در واقع خود را مالک و ولی و پرورش‌دهنده (رب) جهان می‌پندارند که از جمله پیامدهای آن تخریب محیط زیست، آلوده شدن طبیعت، پیدا شدن جوامع بسیار فقیر در کنار جوامع بسیار ثروتمند و مانند

پیامدها 1-3-2-

۱- تاریخ اسلام از آغاز تا هجرت، علی دوانی، ص ۱۷.

سرگرم شدن انسان ها در امور دنیوی باعث چه امری شده است؟ آن را توضیح دهید!۱

آنهاست. برخی از این انسان ها، مانند فرعون که «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى»^۱ می گفت و خود را پروردگار بزرگ مردم معرفی می کرد؛ خود را مالک دیگر جوامع می پندارند و برای تصمیم گیری می کنند.

۱ پاسخ ۱ ۲- بسیاری از انسان ها چنان به امور دنیوی سرگرم شده اند که خدا را فراموش کرده و

خداوند در قلب آنها جایگاهی ندارد^۲ زینت دنیا و لذات و شهوات چنان در دلشان فزونی یافته که جایی برای خلوت انس با خدا و درک معنویت نیایش با پروردگار باقی نگذاشته است.^۳

۳ گویی هوی و هوس و آنچه و ان کس که آنان را به هوس هایشان می رساند، بت و معبودشان شده

و آنها را همچون خدا می پرستند؛ و از ابزارهای جدید مانند سینما، تلویزیون، ماهواره، اینترنت و سایر رسانه ها در این راه بهره می گیرند و یکسره از خدا و آخرت غافل شده اند. به نظر شما وظیفه ما در مقابل وضع موجود چیست و چگونه می توانیم به اصلاح جامعه امروزی اقدام کنیم؟

تحلیل و بررسی

- درباره این سؤال ها فکر کنید و در صورت نیاز با دبیر خود مشورت کرده و پاسخی برای هریک تهیه نمایید؛ سپس نتیجه تحلیل و بررسی خود را در کلاس ارائه کنید.
- آیا به طور کلی انسان امروزی بیش از گذشته به یاد خداست؟
 - آیا مردم در انتخاب نوع پوشش، غذا، تفریح، مشاهده فیلم، مطالعه کتاب، ورود به سایت های اینترنتی و شبکه های اجتماعی حلال و حرام الهی را مراعات می کنند؟
 - آیا بشر امروز، اصولاً به دنبال یادگیری تکالیف الهی خود است؟
 - الگوهای بشر امروزی چگونه اند؟ آیا الگوهای هستند که سبک زندگی آنها موردپسند و رضایت خداوند باشد؟
 - به نظر شما چگونه می توان مظاهر شرک را از جامعه دور کرد و مظاهر توحید را تقویت نمود؟

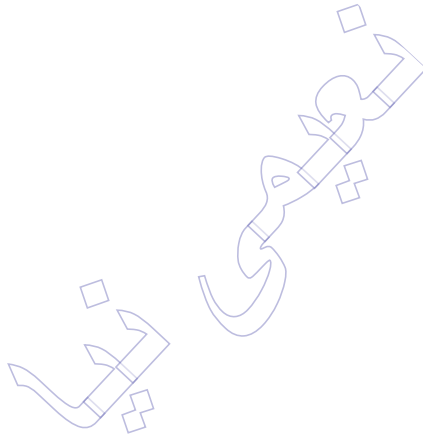
۱- سورة نازعات، آیه ۲۴.

۲- از نگاه قرآن، دنیا بد نیست و ما اجازه نداریم با بدبینی به آن نگاه کنیم؛ آنچه بد است این است که همه هم و غم ما دنیا شود و به همین زندگی دنیوی بسنده کنیم و هدف نهایی خود را دنیا قرار دهیم و از امور معنوی و جهان آخرت غافل شویم. به عبارت دیگر، دنیا بد نیست، فقط کم است و حیف است که انسان با آن همه ظرفیت ها به کم قانع شود؛ آدمی برای زندگی هفتاد سال نیست. (برگرفته از کتاب حکمت ها و اندرزهای شهید مطهری، فصل نظر دین درباره دنیا).

آیا می‌توان تنها به جنبهٔ فردی توحید عملی معتقد بود ولی جنبهٔ اجتماعی آن را قبول نداشت؟

-
- خیر، میان بُعد فردی و بُعد اجتماعی توحید رابطهٔ متقابل وجود دارد هر قدر که مردم یک جامعه به سوی توحید حرکت کنند ارکان جامعه نیز بیشتر رنگ توحیدی به خود می‌گیرد همانطور که هر قدر نهادهای اجتماعی در خدمت اجرای قوانین الهی باشد، زمینه برای رشد انسان‌ها و حرکت به سوی خداوند و زندگی موحدانه آسان‌تر می‌گردد

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف - ناحیه 2 اهواز

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف - ناحیه 2 اهواز

درس چهارم

فقط برای تو^{خدا} اخلاص

توحید عملی

توحید در ربوبیت

اخلاص

بگو همانا نماز و عبادت‌هایم و زندگی و مرگم فقط برای خداست که پروردگار جهانیان است^۱.
در درس گذشته با سبک زندگی توحیدی و نیز آثار سوء شرک در زندگی آشنا شدیم. اکنون
شایسته است بدانیم چگونه می‌توان به سوی پرستش خالصانه این خدای بی‌همتا گام نهاد و یک
زندگی توحیدی را تجربه نمود و اندیشه و قلب و عمل را برای او قرار داد و آن‌گونه که خداوند
می‌پسندد، زندگی کرد.

شناخت - ایمان - عمل صالح

نکته

۱- قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. (سوره انعام، آیه ۱۶۲).

انسان ها به صورت فردی یا گروهی برای اجرای دستورات خداوند به پا خیزند و اقدام کنند
 نمونه قیام فردی: إقامة نماز، مطالعه کتاب های دینی، امر به معروف و نهی از منکر (تذکرات فردی
 نمونه قیام های گروهی: برپایی نماز جماعت، تشکیل حکومت اسلامی، جهاد، تشکیل گروه
 های خیریه، تشکیل گروه های جهادی برای سازندگی-- 1

تدبر در قرآن

خداى بى نیاز که جز کمال و سعادت بندگانش را نمى خواهد، در کلامى به پیامبر مى فرماید :

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَشْنَىٰ وَفُرَادَىٰ...^۱ **اخلاص**

(به بندگانم) بگو شما را فقط یک موعظه می کنم، [و آن] اینکه به صورت گروهی و فردی برای

خدا قیام کنید...

شیطان دشمن آشکار انسان

نفی شرک عملی

در آیاتی دیگر می فرماید :

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَانِ **خطاب به انسان**

توحید عملی اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^۲ **توحید عملی**

ای فرزندان آدم، آیا از شما پیمان نگرفته بودم که شیطان را نپرستید که او دشمن آشکار

شماست؟ * و اینکه مرا بپرستید [که] این راه مستقیم است؟

با تفکر در این آیات توضیح دهید که :

۱- مقصود از قیام گروهی و قیام فردی، چیست؟ برای هر کدام نمونه هایی ذکر کنید.

۲- آیا میان عبارت «إِنِّي أَعْبُدُونِي» و «إِن تَقُومُوا لِلَّهِ» رابطه ای می بینید؟ توضیح دهید.

بله، یکی از مصادیق بندگی و پرستش
 خدا قیام و به پا خاستن برای خداست 2

انسان همواره بر سر چه دوراهی قرار می گیرد؟ توضیح دهید 2

هدف خلقت انسان چیست؟ 1

پاسخ 1

قبلاً آموختیم که هدف خلقت انسان تقرب به خداست و این تقرب بدون تلاش خود انسان به دست

نمی آید (انسان، همواره بر سر دوراهی بندگی خداوند و بندگی هوای نفس و شیطان قرار دارد و

پاسخ 2

زندگی، صحنه انتخاب یکی از این دو راه است. آن کس که راه توحید را برمیگزیند و در پی آن

نکته

اندیشه و دل و عمل خویش را برای رضای حضرت دوست قرار می دهد، خطراتی او را تهدید می کند

و احتمال انحراف از توحید برای او هست) در روایتی از پیامبر اکرم ص آمده است (که راهیابی

شرک به دل انسان از راه رفتن مورچه ای سیاه در شب تاریک بر تخته سنگی سیاه پنهان تر است .)

پس باید ببینیم چگونه از حریم دل پاسبانی کنیم تا آفت شرک به آن راه نیابد و عمل ما خالص برای

موضوع شعر

خداوند انجام شود.

در روایتی از پیامبر اکرم (ص) آمده است که راهیابی شرک به دل انسان چگونه است؟ 2

پاسبان حرم دل شده ام شب همه شب تا در این پرده جز اندیشه او نگذارم^۴

۱- سوره سبأ، آیه ۴۶.

۲- سوره یس، آیات ۶۰ و ۶۱.

۳- الدر المنثور، سیوطی، ج ۲، ص ۳۱.

۴- غزلیات، حافظ، غزل شماره ۳۲۴.

اخلاص به چه معناست؟ 1

اخلاص از نظر کاربرد دینی به چه معناست؟ توضیح دهید 2

ایا اخلاص مانند دوست داشتن، سخاوت، و شجاعت درجات و مراتبی دارد؟ توضیح دهید 3

اخلاص در بندگی

1 پاسخ (اخلاص به معنی خالص کردن و پاک کردن یک چیز از غیر آن است) این کلمه در کاربرد دینی بدین

2 پاسخ معناست که شخص عملش را فقط برای رضای خداوند و همان گونه که او دستور داده است، انجام

دهد. در اسلام، اخلاص شرط قبولی تمامی اعمالی است که فرد به درگاه خداوند عرضه می دارد .

3 پاسخ (اخلاص مانند دوست داشتن، سخاوت و شجاعت درجات و مراتبی دارد. همان گونه که در

ارزش گذاری طلا، عیار یا درصد خلوص آن اهمیت دارد، اعمال انسان نیز هرچه با اخلاص بالاتری

همراه باشد، ارزش بیشتری دارد. مهم این است که انسان تلاش کند تا عمل خود را روز به روز برای

خداوند خالص تر گرداند) بر همین اساس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید **پیامبر (ص) در باره اخلاص چه می فرماید؟ 4**

4 پاسخ «مؤمنان، با توجه به مراتب اخلاصشان، بر یکدیگر برتری پیدا می کنند.»^۱

هر عملی از چند جزء تشکیل شده است؟ توضیح دهید 5

5 پاسخ (توجه کنیم که هر عملی از دو جزء تشکیل شده است؛ اول: نیت که به آن هدف یا قصد نیز می گوئیم.

دوم: شکل و ظاهر عمل.

قصد و نیت به منزله روح عمل است و شکل عمل نیز در حکم بدن و کالبد آن روح می باشد. بنابراین،

عمل بدون نیت، کالبد بی جانی بیش نیست) به همین جهت رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید :

6 پاسخ نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ^۲ نیت مؤمن از عمل او برتر است. رسول خدا (ص) درباره نیت مؤمن

چه می فرماید؟ 6

و نیز به خاطر همین جایگاه مهم و ارزشمند نیت است که ایشان فرمود :

7 پاسخ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ^۳ همانا اعمال انسان وابسته به نیت های اوست.

رسول خدا (ص) درباره جایگاه مهم و ارزشمند نیت چه فرمود؟ 7

تفکر در حدیث

مهم

امیر المؤمنین علی علیه السلام می فرماید :

فاعل الخیر خیر منه : هر کار خیری بر آمده از اندیشه و باور قلبی
خالصانه فاعل آن (انجام دهنده کار) است پس این اندیشه و باور
خالصانه فرد است که به کارش ارزش داده است و جایگاه خود فرد نیکو
کار از عملش برتر است

فَاعِلُ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْهُ؛ وَ فَاعِلُ الشَّرِّ شَرٌّ مِنْهُ

انجام دهنده کار نیک، از آن کار بهتر است و انجام دهنده کار شر، از آن شر بدتر است.

در این سخن حکیمانه تفکر کنید و رابطه آن را با اخلاص توضیح دهید.

فاعل الشر شر منه : عمل شر بر آمده از اندیشه ناسالم و قلب گناه کار و غیرخدایی فرد است پس فرد شرور بدتر و پست تر از عملش است
زیرا اگر این اندیشه و قلب ناسالم نبود این عمل شر هم صورت نمی گرفت

۱- (بالإخلاص تتفاضل مراتب المؤمنين) میزان الحکمه، محمدی ری شهری، ج ۱، ص ۷۵۴.

۲- اصول کافی، کلینی، ج ۲، ص ۸۴.

۳- بحار الانوار، مجلسی، ج ۶۷، ص ۲۱۱.

۴- نهج البلاغه، حکمت ۳۲.

انسان مؤمن نیت و عمل خود را چگونه برای خدا خالص می کنند؟ بامثال توضیح دهید 1

حسن فعلی

حسن فاعل

(انسان مؤمن، علاوه بر اینکه می کوشد نیت خود را خالص کند و عمل را به خاطر خدا انجام دهد، تلاش می کند عمل را به همان صورت که خداوند دستور داده است، انجام دهد؛ یعنی عمل را از جهت کمیت، کیفیت، زمان، مکان و شیوه همان طوری انجام دهد که خداوند می خواهد؛ مثلاً اگر خداوند امر فرموده که نماز صبح در دو رکعت و با یک رکوع و دو سجده در هر رکعت و قبل از طلوع آفتاب انجام شود، انسان مؤمن نیز تلاش می کند نماز خود را به همین صورت انجام دهد تا صحیح و درست انجام داده باشد)

پاسخ 1

مهم

در هر عمل باید چند حُسن موجود باشد؟ توضیح دهید 2

(پس در هر عملی باید دو «حُسن» موجود باشد: حُسن فاعلی و حُسن فعلی. حسن فاعلی بدین معناست که انجام دهنده کار، دارای نیت الهی باشد. حسن فعلی نیز بدین معناست که کار به درستی و به همان صورت که خداوند فرمان داده است انجام شود.)

پاسخ 2

مهم

تطبیق

پاسخ در صفحه 46

- با توجه به تعریف بالا از حُسن فاعلی و حُسن فعلی، موارد زیر را بررسی کنید :
- 1- آیا ممکن است عملی دارای حُسن فعلی باشد اما حُسن فاعلی نداشته باشد؟ و یا برعکس، حُسن فعلی نداشته باشد ولی دارای حُسن فاعلی باشد؟ مثال بزنید.
 - 2- اگر فردی تنها برای لاغر شدن و یا سلامت جسم روزه بگیرد روزه اش درست است؟
 - 3- اگر کسی به نیت شرکت در نماز جماعت مسجد از منزل بیرون بیاید و به دلیل مانعی نتواند به مسجد برسد، آیا نزد خدا پاداش دارد؟ به چه دلیل؟ در این کار کدام یک از اقسام حُسن وجود دارد؟

بررسی

پاسخ در صفحه 46

- با توجه به اینکه ریا در مقابل اخلاص قرار می گیرد، بررسی کنید که هر یک از موارد زیر مصداق ریا قرار می گیرد یا مصداق اخلاص؟
- 1- حضور در نماز جماعت
 - 2- کمک به افراد نیازمند در حضور دیگران

پاسخ 1-2-3

راه های تقویت اخلاص را نام ببرید؟

برای تقویت اخلاص در وجود خود راه هایی وجود دارد که چند مورد از آن را در اینجا می آوریم :
1- افزایش معرفت و شناخت نسبت به خداوند : پیوند محکمی میان معرفت به خداوند و ایمان را توضیح دهید؟

پس خوب است ساعتی را صرف تفکر در آیات و نشانه های الهی کنیم

پیوند محکمی میان معرفت به خداوند و ایمان به او وجود دارد -1
همچنین ارتباط دقیقی میان ایمان به خدا و اخلاص برقرار است -2
بنابراین، هر قدر که معرفت ما به خداوند بیشتر شود به افزایش درجه اخلاص کمک خواهد کرد -3

تأثیر معرفت به خدا بر ایمان و اخلاص

بویبت "افزایش معرفت و شناخت نسبت به خداوند" برای تقویت اخلاص در وجود خود اشاره دارد

بیت اول : تمام پدیده های آفرینش برای آگاه کردن انسان های عارف است اگر کسی وجود خداوند را انکار کند یعنی به خدا ایمان نیاورد

بیت دوم: هر کس که با این همه نقش ها و پدیده ها ی عجیب هستی به آفریننده آن هافکر نکند همانند عکس و تصویر بر روی دیوار است

به او وجود دارد. همچنین ارتباط دقیقی میان ایمان به خدا و اخلاص برقرار است. بنابراین، هر قدر که معرفت ما به خداوند بیشتر شود به افزایش درجه اخلاص کمک خواهد کرد. پس خوب است ساعاتی را صرف تفکر در آیات و نشانه های الهی کنیم تا بیشتر درایم که :

- 1 آفرینش همه تنبیه خداوند دل است دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار
- 2 این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود هر که فکرت نکند نقش بود بر دیوار¹

مفهوم شعر : (اگر کسی گرفتار غفلت شد و چشم اندیشه را به روی جهان بست؟ آیات الهی را نخواهد یافت

و دل به مهر او نخواهد داد.)

مهر رخسار تو می تابد ز ذرات جهان هر دو عالم پُر ز نور و دیده نابینا، چه سود²

عملی که بر اساس معرفت آگاهی باشد چگونه است؟ توضیح دهید-1
چگونه یک عمل ارزشمندتر و مقدس تر است؟ توضیح دهید-1

توجه به یک نکته مهم

مهم

عمل بر اساس معرفت و آگاهی بسیار ارزشمندتر و مقدس تر از عملی است که در آن معرفتی نیست

پاسخ 1

و یا با معرفت اندکی صورت می گیرد. نمازی که با معرفت انجام بگیرد، نزد خداوند بسیار ارزشمندتر

از نمازی است که به جا آورنده آن نمی داند چه می گوید و برای چه می گوید. حتی گاه پیش می آید که

انسان های نادان به تصور اینکه کار خیر می کنند، مرتکب گناهان بزرگ می شوند.

پاسخ تطبیق صفحه 45:1- بله اعمالی هستند که حسن فعلی دارند انجام کار نیک مانند فردی که مدرسه ای می سازد، دستگیری از نیازمندان، عملش حسن فعلی دارد ممکن است همین عمل حسن فاعلی نداشته باشد یعنی این کار را برای خود نمایی و شهرت انجام داده باشد ساخت مدرسه-- حسن فعلی دارد اگر برای خودنمایی و شهرت انجام شود- حسن فاعلی ندارد برکسی عکس ممکن است عملی حسن فعلی نداشته باشد اما حسن فاعلی باشد

کسی که برای رضای خدا می خواهد بین دو نفر که اختلاف دارند داور می کند---حسن فاعلی دارد به دلیل جهل و نا آگاهی در داور و قضاوت خود به خطا می رود بی گناه را گناه کار معرفی می کند ---حسن فعلی ندارد احتکار و گرانفروشی--حسن فعلی ندارد به این قصد انجام دهد تا از سود حاصل از آن راه خدا مصرف نمایم --حسن فاعلی دارد

خیر ، در انجام اعمال عبادی حتما باید آن کار رابه نیت قرب الهی و عمل به دستورات خداوند انجام دهیم اگر کسی فقط به نیت سلامتی روزه بگیرد روزهاش باطل است زیرا حسن فاعلی ندارد انسان مؤمن روزه را برای عمل به فرمان خدا می گیرد البته می داند که روزه برای سلامتی اش مفید است اما نیت وی از روزه کسب سلامتی نیست بلکه اطاعت از فرمان خداست-2

بله قطعاً پاداشی که او می برد به اندازه پاداش حضور وی در نماز جماعت است دلیل آن، این است که وی نیت حضور در نماز جماعت را داشته و از آنجا که طبق فرموده پیامبر(ص) نیت مؤمن از عمل او برتر است پس او به دلیل نیتی که داشته ، پاداش نماز جماعت را برده است - ---- حسن فاعلی 3

پاسخ بررسی صفحه 45:1- حضور در نماز جماعت دووجه دارد اگر نیت فرد از حضور در نماز جماعت، جلب رضایت الهی و قرب به خدا باشد، نماز او مصداق اخلاص است --حسن فاعلی دارد اگر به قصد موجه جلوه دادن خود و ظاهر سازی باشد مصداق ریا است- حسن فاعلی ندارد

پاسخ-2- کمک به افراد نیازمند در حضور دیگران دووجه دارد اگر فرد به قصد جلب رضایت الهی به دیگران کمک کند ، این کار مصداق اخلاص است وحتی علنی کردن کمک به دیگران لطمه ای به پاداش وی نمی زند ، حتی اگر این عمل کمک کردن موجب تشویق و ترغیب دیگران به کمک به فرد نیازمند شود ، بهتر است -حسن فاعلی دارد اما اگر فرد به قصد خود نمایی در حضور دیگران کمک کند، مصداق ریاست -حسن فاعلی ندارد

فریده نعیمی نیا -دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

۱- سعدی، موعظ، قصیده شماره ۲۵.

۲- گلشن راز، شیخ محمود شبستری.

نهایی

را توضیح دهید؟

نهایی

۲- راز و نیاز با خداوند و کمک خواستن از او : نیایش و عرض نیاز به پیشگاه خداوند و یاری جستن از او برای رسیدن به اخلاص، غفلت از خداوند را کم می‌کند، محبت او را در قلب تقویت می‌سازد و انسان را از کمک‌های الهی بهره‌مند می‌نماید.

را توضیح دهید؟

۳- دوری از گناه و تلاش برای انجام واجبات : گناه، ریشه درخت اخلاص و بندگی را می‌سوزاند و آن را به تدریج از بین می‌برد، به همین جهت امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید : «تمام اخلاص در دوری از گناهان جمع شده است.»^۱

از طرف دیگر، توجه به واجبات، درخت اخلاص را آبیاری می‌کند و رشد می‌دهد. در میان اعمال واجب، روزه تأثیر خاصی در تقویت اخلاص دارد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید :

«خداوند بدان جهت روزه را واجب کرد تا اخلاص مردم را بیازماید.»^۲

نهایی

حکمت به معنای چیست؟ انسان حکیم چگونه است؟-1

پاسخ 1-2-3

میوه‌های درخت اخلاص را نام ببرید؟

را توضیح دهید؟

۱- دستیابی به درجاتی از حکمت : به معنای علم محکم و استوار و به دور از خطاست که هدف درست و راه رسیدن به آن را نشان می‌دهد و مانع لغزش‌ها و تباهی‌ها می‌شود. انسان حکیم، به درجاتی از بصیرت و روشن بینی می‌رسد که می‌تواند در شرایط سخت و پیچیده، حق را از باطل تشخیص دهد و گرفتار باطل نشود^۳ خداوند در قرآن کریم، علاوه بر آنکه لقمان را به داشتن حکمت، توصیف کرده، سفارش‌های ارزنده و حکیمانه‌ای از ایشان نقل کرده است^۴.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید :

پیامبر 2- «هرکس چهل روز کارهای خود را خالصانه برای خدا انجام دهد، چشمه‌های حکمت از قلبش بر

زبانش جاری خواهد شد.»^۵

را توضیح دهید؟

۲- نفوذناپذیری در برابر وسوسه‌های شیطان : اگر انسان در اخلاص پیش رود، به مرحله‌ای می‌رسد که دیگر فریب وسوسه‌های شیطان را نمی‌خورد چراکه شیطان، خود اقرار کرده است که توانایی فریب دادن مؤمنان با اخلاص را ندارد^۶.

نهایی

شیطان خود اقرار کرده است که توانایی فریب چه کسانی را ندارد؟ مؤمنان با اخلاص

۱- «تَمَامُ الْإِخْلَاصِ نَجْتَبُ الْمَعَاصِي» كُنْزُ الْفَوَائِدِ، مُحَمَّدِ بْنِ عَلِي كِرَاجِكِيِّ، ج ۱، ص ۲۷۹.

۲- نهج البلاغه، حکمت ۲۵۲.

۳- امیرالمؤمنین علی علیه السلام : عِنْدَ تَحَقُّقِ الْإِخْلَاصِ تَسْتَبِيرُ الْبَصَائِرُ؛ به هنگام تحقق اخلاص، چشم بصیرت انسان، روشنی می‌گیرد.

۴- غُرُورِ الْحِكْمِ، آمدی، حدیث ۶۲۱۱.

۵- سوره لقمان، آیه ۱۲.

۶- بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۲۴۳.

۶- سوره حجر، آیه ۴۰ و سوره ص، آیه ۸۳.

عنقا: به معنای سیمرغ، پرنده افسانه‌ای است که لانه خود را در بلندی می‌سازد

عنقا- استعاره از انسان با اخلاص می‌باشد خطاب به شیطان است که دام‌هایی برای انسان گسترده است

نفوذ نا پذیرى در برابر وسوسه‌های شیطان

که عنقا را بلند است اشیانه^۱

برو این دام بر مرغی دگر نه

بررسی

زلیخا قصد داشت حضرت یوسف را با تهدید به گناه بکشاند از آن جهت که به مقام مخلصین رسیده بود شیطان در او نفوذی نداشت و با استمداد از خدا توانست از گناه مضمون بماند -الف

یکی از اوصافی که خداوند در قرآن برای حضرت یوسف علیه السلام ذکر کرده، داشتن اخلاص و

رسیدن به مقام مخلصین است.^۲

با روی آوردن به خداوند و پذیرش خالصانه فرمان‌های او-ب

با بررسی آیات ۳۲ و ۳۳ سوره یوسف بگویید شیطان چه دامی برای حضرت یوسف علیه السلام

مقاومت در برابر دام‌های شیطان

چگونه است؟-۳

گسترده بود و او چگونه توانست از این دام نجات یابد؟

چرا شیطان امروزه هم برای انسان‌ها دام‌هایی گوناگون برای گناه و فساد پهن کرده است؟-۱ از جمله دام‌های شیطان را نام ببرید؟-۲

(شیطان امروزه نیز، از همان نوع دامی که برای کشاندن حضرت یوسف علیه السلام به گناه و فساد گسترده

بود، به صورت‌های گوناگون برای انسان‌ها پهن کرده است تا هوس زودگذر آنها را تحریک کند و

به گناه بکشاند و آنان را از بهشت جاویدان محروم سازد) فیلم‌ها، وبگاه‌ها، شبکه‌های ماهواره‌ای

گمراه‌کننده، شبکه‌های مجازی نامحکم و گروه‌ها و دسته‌های منحرف اجتماعی از جمله این دام‌هاست

که مقاومت در برابر آنها نیازمند روی آوردن به پیشگاه خداوند و پذیرش خالصانه فرمان‌های اوست)

کسی که در چنین دام‌هایی گرفتار شود، هم زندگی پاک و با نشاط دنیا را از دست خواهد داد و هم

حیات سرشار از شادکامی آخرت را. **کسی که در دام‌های شیطان گرفتار شود چگونه است؟-۴**

۳- دریافت پاداش‌های وصف ناشدنی: بندگی خالصانه خداوند پاداش‌هایی دارد که چه بسا در

ذهن ما ننگد و از تصور و تخیل ما فراتر رود.

از جمله این پاداش‌های وصف ناشدنی، دیدار محبوب حقیقی و تقرب به پیشگاه کسی است که بنا به

تعبیر امیر مؤمنان، «نهایت آرزوی عارفان، دوست‌داران صادقان، ولی مؤمنان و معبود عالمیان است.»^۲

کافی است به زندگی زیبای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، امیرالمؤمنین علی علیه السلام، فاطمه زهرا علیها السلام و دیگر

پیشوایان خود نظر بیفکنیم و ببینیم که چگونه از راه بندگی خالصانه خدا، این همه خوبی و زیبایی و آن

مقام قرب و نزدیکی به محبوب را به دست آورده‌اند.

از جمله پاداش‌های وصف ناشدنی اخلاص چیست؟ بنا به تعبیر امیر مؤمنان چیست؟-۵

رسول خدا (ص) و امیر المؤمنین علی (ع)، فاطمه زهرا (علیها) این همه خوبی و زیبایی و آن مقام قرب و نزدیکی به محبوب را چگونه به دست آوردند؟-۶

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف - ناحیه ۱۲ اهواز

گروه تجربی و ریاضی درس ۴ پایان

فقط برای گروه انسانی

دریافت پاداش های وصف نشدنی

- 1 بندگی کن تا که سلطانت کنند
 - 2 همچو سلمان در مسلمانی بکوش
 - 3 خوی حیوانی سزاوار تو نیست
 - 4 چون نداری درد، درمان هم خواه
 - 5 بنده شیطانی و داری امید
- تن رها کن تا همه جانت کنند
ای مسلمان تا که سلامت کنند
ترک این خو کن که انسانت کنند
درد پیدا کن که درمانت کنند
که ستایش همچو یزدانت کنند؟

بیت اول، انسان را به بندگی خدا یا اخلاص در عبادت دعوت می کند و نتیجه این بندگی او را به رها شدن از بعد مادی و هوس ها دعوت کرده است

بیت دوم، انسان را به تلاش در راه مسلمان واقعی شدن دعوت کرده است و او را در این راه به شبیه شدن به سلمان فارسی که نمونه بنده خدا بود، ترغیب نموده است

بیت سوم، شاعر می گوید که خوی و رفتار های حیوانی شایسته انسان نیست و لازمه انسان شدن و فراتر رفتن از سطح مادی، ترک خوی حیوانی است

بیت چهارم، انسان را به درد متعالی و دغدغه ای فراتر از زندگی روزمره توجه داده است

بیت پنجم، شاعر می گوید تا زمانی که انسان، بندگی شیطان را می کند، مورد ستایش قرار نمی گیرد، ترک بندگی شیطان، لازمه بندگی خداست

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف- ناحیه 2 اهواز

گروه انسانی درس 4 پایان

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

درس پنجم

قدرت پرواز اختیار

افکار و اعتقادات هر فرد یعنی جهان بینی

قل هو الله احد - همه مراتب توحید

توحید در خالقیت - توحید در مالکیت - توحید در ولایت - توحید در ربوبیت

توحید در ربوبیت

در درس های پیشین دانستیم که تنها خالق، مالک، ولی، رب و مدبّر جهان خداست و هیچ یک از مخلوقات در اداره جهان با او شریک نیستند. همه موجودات، تحت اراده و تدبیر خداوند قرار دارند و به اذن او عمل می کنند.

در این درس، به بررسی و پاسخ این سؤال ها خواهیم پرداخت که :

۱- با توجه به اینکه همه رخدادهای جهان، تحت قوانین و تدبیر خداوند است، نقش اختیار انسان در این نظام جهانی چیست؟ آیا این قوانین مانع اختیار انسان است یا بستری مناسب برای شکوفایی آن؟

۲- در این نظام که با اراده الهی اداره می شود، جایگاه اراده انسان کجاست؟ آیا اراده الهی مانع اراده انسان است؟

نکته مهم

اختیار، حقیقتی وجدانی^۱ و مشهود

اختیار

اختیاری نیست

(میان حرکات قلب یک فرد برای گردش خون و حرکات پای وی به هنگام قدم زدن، تفاوت اساسی

وجود دارد، همچنان که تفاوت است میان حرکات دستی که بر اثر بیماری لرزش دارد با حرکت دستی اختیار

پاسخ 1

که خود شخص برای غذا خوردن بالا و پایین می آورد. ضربان قلب و حرکت دستی که لرزش دارد

اختیاری نیست؛ ولی حرکات پا برای رفتن به سوی یک مقصد و حرکات دست در هنگام غذا خوردن

پاسخ 2

پاسخ 3

اختیاری و تابع اراده انسان است.) اختیار به چه معناست؟ 2 اختیار چگونه حقیقتی است؟ 3

(اختیار که به معنای توانایی بر انجام یک کار و یا ترک آن است) یک حقیقت وجدانی است و هر

انسانی آن را در خود می یابد و می بیند که شبانه روز در حال تصمیم گرفتن برای انجام یک کار یا ترک

آن است. حتی کسی که اختیار را در سخن یا بحث انکار می کند، در عمل از آن بهره می برد و آن را

مفهوم شعر

اثبات می کند) مولوی این حقیقت را در **و این اشعار با آیه شریفه: انا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً - قدرت اختیار در انسان**

شخصی برای دزدی بالای درختی رفته بود و سخت مشغول چیدن میوه ها بود 1

مرفشانند آن میوه را دزدانه سخت

صاحب باغ رسید و گفت: ای شخص فرومایه! چه می کنی؟ از خدا شرم و حیا نمی کنی؟ 2

از خدا شرمت، بگو چه می کنی؟

می خورد خرما که حق کردش عطا

می زدش بر پشت و پهلو خوب سخت

صاحب باغ او را به درخت بسته و به بادکنک گرفت (به پشت و پهلو می زد) 4

می کشی این کتله را زار زار

زد گفت: از خدا پروا کن داری بنده بی گناه رامی کنی! 5

می زند بر پشت دیدگر بنده اش

من غلام و آلت فرمان او

اختیار است، اختیار است، اختیار^۲

ایا انسان در همه امور اختیار دارد؟ توضیح دهید 4

پاسخ 4) البته باید توجه داشته باشیم که بسیاری از امور اختیاری نیست و ما در وقوع آنها نقشی نداریم. مهم

به عنوان مثال، هیچ یک از ما در عملکرد دستگاه های مختلف بدن خود، مانند دستگاه گوارش و یا گردش

خون و همچنین در قوانین حاکم بر طبیعت مانند قانون جاذبه زمین، توالی فصل ها و... نقشی نداریم و

این امور خارج از اختیار ما و به صورت طبیعی انجام می شود. در عین حال، باید توجه داشت که همین

اختیار محدودی که داریم، مبنای تصمیم گیری های ما و تعیین کننده سرنوشت ماست.) مهم

(گفت: خرمایی که از درخت چیده می خورم متعلق به باغی است که خدا آفریده و من بنده خدایم که از باغ او می خورم، لذا تقصیر ی ندارم (اختیار ندارد) 3

صاحب باغ گفت: من هم بی تقصیرم. چون بنده خدا هستم و از چوبی که خدا آفریده بر پشت بنده دیگرش می زنم! (اختیاری ندارم) 6

چوب متعلق به خداست جسم تو هم که کتک می خوری متعلق به اوست و من بنده و تابع فرمان خدا هستم (اختیاری ندارم) 7

زد گفت: ای جوانمرد! از "جبر" توبه کردم، تمام کارهایم از روی اختیار بوده است 8

دلایل و شواهد که بر وجود اختیار در انسان را بیان کنید؟ 1 پاسخ 1-2-3

شواهد اختیار در وجود انسان را نام ببرید؟ 1

وجدانی و مشهود

با وجود روشن بودن اختیار و بی نیازی آن از استدلال، همه ما شواهدی بر وجود آن را در خود

می یابیم که عبارت اند از:

را توضیح دهید؟

۱- **تفکر و تصمیم:** هر کدام از ما همواره تصمیم هایی می گیریم و برای این تصمیم ها ابتدا اندیشه

می کنیم و جوانب آن را می سنجیم و سپس دست به عمل می زنیم. گاهی نیز دچار تردید می شویم که از میان چندین راه و چندین کار، کدام یک را انتخاب کنیم. دست آخر، پس از بررسی های لازم، یکی را برگزیده و عمل می کنیم.

اختیار-تفکر و تصمیم این که فردا این کنم یا آن کنم خود دلیل اختیار است ای صنم!

۲- **احساس رضایت یا پشیمانی:** هرگاه در کاری موفق شویم، احساس رضایت و خرسندی

وجودمان را فرا می گیرد. این احساس رضایت نشانه آن است که آن کار را از خود و نتیجه اراده و تصمیم عاقلانه خود می دانیم. گاه نیز در کاری مرتکب اشتباه می شویم و به خود یا دیگری زیان می رسانیم. در این هنگام احساس پشیمانی می کنیم و با خود می گوئیم ای کاش آن کار را انجام نمی دادم. این احساس پشیمانی نشانگر آن است که من توان ترک آن کار را داشته ام.

اختیار-احساس رضایت و پشیمانی

گر نبودی اختیار این شرم چیست این دروغ و خجالت و آزر چیست؟

وان پشیمانی که خوردی زان بدی ز اختیار خویش گشتی مهتدی^۲

را توضیح دهید؟

۳- **مسئولیت پذیری:** هر کدام از ما خودمان را مسئول کارهای خود می دانیم. به همین جهت آثار

و عواقب عمل خود را می پذیریم و اگر به کسی زیان رسانده ایم، آن را جبران می کنیم. عهدها و پیمانها نیز بر همین اساس استوارند. بنابراین، اگر کسی پیمان شکنی کند و مسئولیتش را انجام ندهد خود را مستحق مجازات می داند.

مسئولیت پذیری

اختیار-مسئولیت پذیری

هیچ گویی سنگ را فردا بیا

هیچ عاقل مر کلوخی را زند؟

هیچ با سنگی عتابی کس کند؟^۳

پیام و مفهوم آیه

خدای متعال، متناسب با همین قوه اختیار، بشر را راهنمایی کرده و او را مختار گذاشته است که از

پاسخ 2

خدای متعال، متناسب با کدام قوه بشر را راهنمایی کرده است؟ توضیح دهید؟

۱- مثنوی معنوی، مولوی، دفتر پنجم.

۲- همان.

۳- همان.

راهنمایی خداوند استفاده کند و سپاسگزار باشد، یا ناسپاسی کند و از هدایت و لطف الهی بهره نبرد و مسیر شقاوت را پیماید: (

اراده و اختیار انسان

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

ما راه را به او نشان دادیم، یا سپاسگزار خواهد بود یا ناسپاس

آیه: "قد جاءكم بصائر". خداوند دلایل روشن خود را برای ما انسانها می فرستد و این انسان است که باید بر اساس تفکر و تصمیم با این رهنمودها مواجه شود انسان می تواند این دلایل روشن را نادیده بگیرد و تصمیم به مخالفت و نادیده گرفتن آنها بگیرد و هم می تواند با تفکر و تصمیم درست، دست به انتخاب صحیح زند، و به نفع خویش گام بردارد اشاره آیه به داشتن قدرت تفکر تصمیم گیری نشانه ای از اختیار انسان است

در آیات زیر تامل کنید و توضیح دهید هر یک از این آیات کدام یک از شواهد و نشانه های

وجود اختیار در انسان را بیان می کند؟

به راستی که دلایل روشن از جانب پروردگارتان

■ قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِّن رَّبِّكُمْ

اختیار-تفکر و تصمیم

به سوی شما آمده است.

پس هر کس که بینا گشت، به سود خود اوست

فَمَن أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ

و هر کس کور دل گردد، به زیان خود اوست...

وَمَن عَمِيَ فَعَلَيْهَا...^۲

این [عقوبت]، به خاطر کردار پیشین شماست

■ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْت آيْدِيكُمْ

اختیار - مسولیت پذیری

[و نیز به خاطر آن است که] خداوند هرگز به

وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ^۳

بندگان ستم نمی کند

آیه: ذلك بما قدمت ايديكم.. "انسان مسئول اعمال خویش است و عذاب اخروی ، وی نتیجه اعمالی است که در دنیا انجام داده است یعنی انسان اختیار دارد زیرا اگر انسان اختیاری در انجام اعمال خود نداشت یقیناً مسئول کردار خود نیز نبود و نباید به خاطر این رفتارها مجازات می شد

قانونمندی جهان=قدر و قضای الهی که بر جهان حاکم است

قانونمندی جهان، زمینه ساز شکوفایی اختیار

مهم

چه کنیم؟

(خداوند، قدرت اختیار و اراده را به ما عطا کرده و از ما خواسته است با استفاده از آن، برای زندگی خود

سوال 1

برنامه ریزی کنیم و در مسیر رشد و کمال تا آنجا پیش برویم که جز خداوند کسی به عظمت آن آگاه نیست.)

پاسخ 1

(ممکن است در اینجا این سؤال به ذهن برسد که ما در جهانی زندگی می کنیم که خداوند امور آن را

پاسخ 2

تدبیر می کند و قوانین مشخصی را بر آن حاکم کرده و جهان هستی مطابق با آن قوانین عمل می کند و قدر و قضای الهی

توحید در ربوبیت

به پیش می رود، به عبارت دیگر، ما در جهانی زندگی می کنیم که قدر و قضای الهی بر آن حاکم است

(قانونمند است؛ پس در این صورت، آیا قدر و قضای الهی مانع اختیار ما نیست؟)

مادر چگونه جهانی زندگی می کنیم؟ 2

۱- سورة انسان، آیه ۳.

۲- سورة انعام، آیه ۱۰۴.

۳- سورة آل عمران، آیه ۱۸۲.

قدر و تقدیر به چه معناست؟ 1

مخلوقات جهان از چه جهت به تقدیر الهی وابسته هستند؟ 3

قضا به چه معناست؟ 2

مخلوقات جهان از چه جهت به قضا الهی وابسته است؟ 4

پس وقتی می‌گوییم قدر و قضا الهی بر جهان حاکم است به چه معناست؟ توضیح دهید 5

قبل از پاسخ به این سؤال لازم است این دو اصطلاح قرآنی، یعنی «قدر» و «قضا» را بیشتر بشناسیم و در معنا و مفهوم آنها عمیق‌تر تأمل کنیم.

پاسخ 1

قدر و قضای الهی («قدر» و «قدر» به معنای «اندازه» است و «تقدیر» به معنای «اندازه گرفتن»)

پاسخ 2

(«قضا» نیز به معنای «به انجام رساندن»، «پایان دادن»، «حکم کردن» و «حتمیت بخشیدن» است)

مفهوم قدر

(مخلوقات جهان، از آن جهت که خدای متعال با علم خود، اندازه، حدود، ویژگی، موقعیت مکانی و

پاسخ 3

زمانی آنها را تعیین می‌کند، به تقدیر الهی وابسته هستند) (از آن جهت که با فرمان و حکم و اراده الهی

مفهوم قضا

پاسخ 4

پاسخ 5

ایجاد می‌شوند، به قضای الهی وابسته اند) پس اینکه می‌گوییم قدر و قضای الهی بر جهان حاکم است،

به این معناست که نقشه جهان با همه موجودات و ریزه‌کاری‌ها و ویژگی‌ها و قانون‌هایش از آن خدا و

از علم خداست (قدر) و اجرا و پیاده کردن آن نیز به اراده خداست (قضا). به همین دلیل، نه در نقشه قدر

جهان نقصی هست و نه در اجرا و پیاده کردن آن (قضا)

سؤال 6

حال با توجه به معنای قدر و قضا اگر وضع جهان غیر از این بود، یعنی تحت نظام قدر و قضای الهی

قرار نداشت (قانونمند نبود)، آیا می‌توانستیم با همین اطمینان خاطری که اکنون داریم، با اختیار خود

دست به انتخاب زده و در این جهان کار و فعالیت کنیم؟

پاسخ 6

(از این رو فقط با زندگی در یک جهان قانونمند است که امکان بهره‌مندی از اختیار و انتخاب وجود دارد،

زیرا اگر وقایع جهان قانونمند نبود و همه چیز اتفاقی رخ می‌داد، انسان نمی‌دانست باید دست به چه انتخابی بزند.

پاسخ 7

آبی که برای رفع تشنگی می‌نوشیم، به سبب اعتماد به همین تقدیر و قضاست؛ یعنی می‌دانیم که

خداوند آب را با این ویژگی‌ها آفریده که سبب رفع تشنگی می‌شود. اما اگر کسی این تقدیرها را نبیند و

نظم فعلی جهان را یک اتفاق از میان میلیاردها اتفاق ممکن دیگر بداند، اگر واقعاً بخواهد همین نگاه را

مبنای عمل خود در زندگی قرار دهد، چه خواهد کرد؟ آیا امکان استفاده از اختیار را در چنین جهانی

خواهد داشت؟) آبی که برای رفع تشنگی می‌نوشیم به سبب اعتماد به چیست؟ توضیح دهید 7

تفکر

درباره سؤال‌های بالا بیندیشید و نظر خود را درباره هر یک از آنها ارائه دهید.

۱- دبیر محترم، تفکیک قضا و قدر از یکدیگر، تنها یک تفکیک ذهنی و برای درک مفهوم آنهاست و در عالم واقع، قضا و قدر قابل تفکیک نیستند، زیرا تا خداوند ویژگی‌های مخلوقی را تقدیر می‌کند، آن مخلوق تحقق هم می‌یابد: **إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ.** (سوره یس، آیه ۸۲)، به تعبیر دیگر، میان تقدیر یک شیء از سوی خداوند (قدر الهی) و تحقق آن (قضای الهی) فاصله‌ای نیست. پس هر مخلوقی، هم در بردارنده مفهوم قضا و هم قدر است؛ یعنی از آن جهت که دارای ویژگی‌هایی است، مشمول تقدیر الهی و از آن جهت که تحقق یافته، مشمول قضای الهی شده است. از این رو طراحی سؤالاتی که از دانش آموز می‌خواهد مشخص کند که یک شیء شامل قضای الهی شده یا تقدیر الهی، از پایه غلط است.

اصلاح یک پندار

پاسخ 1 () برخی که می پندارند قدر و قضای الهی با اختیار انسان ناسازگار است، تصور می کنند تقدیر، چیزی غیر

از قانونمندی جهان و نظم در آن است که وقتی به حادثه ای تعلق گرفت، هر قانونی را لغو و هر نظمی را برهم

می زند؛ در حالی که دیدیم معنای قدر و قضای الهی این است که هر چیزی مهندسی و قاعده خاص خود را

دارد و تمام جهان بر اساس قواعدی بنا شده است و این قواعد، توسط انسان قابل یافتن و بهره گیری است.

پس بدون قدر و قضای الهی هیچ نظمی برقرار نمی شود و هیچ زمینه ای برای کار اختیاری پدید نمی آید. (مهم

پاسخ 2) روزی امیر مؤمنان علی (علیه السلام) با جمعی از یاران خود در سایه دیواری نشست بود. آن حضرت متوجه

کجی و سستی دیوار شد و برای اینکه مبدا دیوار روی او و یاران خراب شود، از آنجا برخاست و زیر

سایه دیوار دیگری نشست. یکی از یاران به آن حضرت گفت

چرا امیر مؤمنان علی (ع) از کنار دیوار کج بلند شد و زیر سایه دیوار محکم نشست؟ توضیح دهید 2

– یا امیر المؤمنین آیا از قضای الهی می گزری؟

امام فرمود: «از قضای الهی به قدر الهی پناه می برم.»

یعنی از نوعی قضا و قدر الهی، به نوع دیگری از قضا و قدر الهی پناه می برم () برداشت نابجای آن شخص چنین بود که ما هیچ اختیاری در تعیین سرنوشت خود نداریم و اگر قرار

باشد دیوار بر سرمان خراب شود حتماً این اتفاق خواهد افتاد و ما نمی توانیم تغییری در آن ایجاد کنیم؛

بنابراین، حرکت و تغییر مکان و تصمیم گیری بر اساس دستور عقل بی فایده است (اما امیر المؤمنین (علیه السلام)

با رفتار و سپس گفتار خود، نگرش صحیح خود از قدر و قضای الهی را نشان داد و به آن شخص و

دیگران آموخت که اعتقاد به قدر و قضا، نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست، بلکه عامل و زمینه ساز

آن است. در واقع، فرو ریختن دیوار سست و کج یک قضای الهی است، اما این قضا متناسب با

ویژگی و تقدیر خاص آن دیوار، یعنی سستی و کجی آن است. اما اگر دیوار، ویژگی دیگری داشته

باشد، مثلاً محکم باشد، قضای دیگری را به دنبال خواهد آورد و انسانی که این دو تقدیر و این دو قضا

را بشناسد تصمیم می گیرد و دست به انتخاب مناسب تر می زند. بنابراین، جهان آفرینش مجموعه ای از

قدرها و قضاها الهی است و این انسان است که باید با تشخیص درست، بهترین ها را انتخاب کند. (مهم

پاسخ 3) برداشت نابجای آن شخص چنین بود که ما هیچ اختیاری در تعیین سرنوشت خود نداریم و اگر قرار

باشد دیوار بر سرمان خراب شود حتماً این اتفاق خواهد افتاد و ما نمی توانیم تغییری در آن ایجاد کنیم؛

بنابراین، حرکت و تغییر مکان و تصمیم گیری بر اساس دستور عقل بی فایده است (اما امیر المؤمنین (علیه السلام)

با رفتار و سپس گفتار خود، نگرش صحیح خود از قدر و قضای الهی را نشان داد و به آن شخص و

دیگران آموخت که اعتقاد به قدر و قضا، نه تنها مانع تحرک و عمل انسان نیست، بلکه عامل و زمینه ساز

آن است. در واقع، فرو ریختن دیوار سست و کج یک قضای الهی است، اما این قضا متناسب با

ویژگی و تقدیر خاص آن دیوار، یعنی سستی و کجی آن است. اما اگر دیوار، ویژگی دیگری داشته

باشد، مثلاً محکم باشد، قضای دیگری را به دنبال خواهد آورد و انسانی که این دو تقدیر و این دو قضا

را بشناسد تصمیم می گیرد و دست به انتخاب مناسب تر می زند. بنابراین، جهان آفرینش مجموعه ای از

قدرها و قضاها الهی است و این انسان است که باید با تشخیص درست، بهترین ها را انتخاب کند. (مهم

تقدیر الهی شامل چه مواردی است؟ 6

ساده ترین و آشکارترین تقدیر کدامند؟ 5

مهم اختیار انسان، یک تقدیر الهی

پاسخ 5 () وقتی از تقدیر جهان به وسیله خداوند سخن می گوئیم، منظورمان فقط تعیین طول، عرض، حجم،

مکان و زمان یک موجود نیست. اینها ساده ترین و آشکارترین تقدیرها هستند (تقدیر الهی شامل همه

ویژگی ها، کیفیت ها، کمیت ها و کلیه روابط میان موجودات می شود) اینکه آب در چه درجه ای به

پاسخ 6 ()

جوش آید، تعداد الکترون‌های هر عنصر چه تعداد باشد، ماه در کدام مدار دور زمین گردش کند، بدن انسان از چه اعضایی تشکیل شود، هر عضوی کدام کار را انجام دهد، همه و همه از تقدیرات الهی است (یکم از تقدیرات الهی برای انسان این است که او دارای اختیار باشد؛ یعنی همان‌طور که مثلاً به آب، ویژگی مایع بودن را داده است، به انسان نیز ویژگی مختار بودن را عطا کرده است. به تعبیر دیگر، خداوند این‌گونه تقدیر کرده که انسان کارهایش را «با اختیار انجام دهد» و کسی نمی‌تواند از اختیار که ویژگی ذاتی اوست، فرار کند؛ حتی اگر بخواهد آن را انکار کند و از آن فرار کند، باز هم این کار اختیاری بوده، چون همین کار را با خواست و اراده خود انجام داده است.)

پاسخ 1

رابطه اختیار انسان با اراده خداوند

در اینجا ما با یک مسئله دیگر روبه‌رو می‌شویم. آن مسئله این است که: چگونه می‌توان هم به قضا و اراده الهی اعتقاد داشت و گفت همه کارها با اراده خداوند انجام می‌شود و هم انسان را موجودی مختار دانست که کارهایش را با اراده خودش انجام می‌دهد؟

برای پاسخ به این پرسش لازم است ابتدا با علت‌هایی که در پیدایش یک پدیده دخالت دارند، را نام ببرید؟

این علل، بر دو دسته اند **علل عرضی- علل طولی**

۱- **علل عرضی**: در پیدایش هر پدیده ممکن است چند عامل به صورت مجموعه و با همکاری یکدیگر مشارکت کنند؛ مثلاً برای رویش یک گل، مجموعه‌ای از باغبان، خاک، آب، نور و حرارت دست به دست هم می‌دهند و با مشارکت یکدیگر گل را پدید می‌آورند؛ (مثلاً وقتی دو نفر دسته‌های یک گلدان بزرگ را می‌گیرند و جابه‌جا می‌کنند، هر کدام از این دو نفر نیروی خاصی را وارد می‌کند که باعث جابه‌جایی گلدان می‌شود) در هر دو مثال، هر یک از این عوامل و عناصر اثر خاصی را، مستقل از دیگری، اعمال می‌کند تا گل بروید یا گلدان جابه‌جا شود.

مهم

این‌گونه علل را «علل عرضی» می‌گویند. در علل عرضی،

هر عامل به‌طور مستقیم نقش خاصی را برعهده دارد که با

نقش دیگری متفاهات است. (

۲- **علل طولی**: گاهی تاثیر چند عامل در پیدایش یک پدیده این‌گونه است که یک عامل در عامل دوم اثر می‌گذارد و عامل دوم در عامل سوم تأثیر می‌کند تا اثر عامل اول را به معلول منتقل کند. برای مثال، به هنگام نوشتن، چند عامل در طول هم در انجام این کار دخالت دارند:

1 - نفس یا روح که اراده نوشتن می‌کند؛

عامل اول

علل عرضی

مهم

2 - ساختار عصبی بدن که با ارادهٔ نفس، موجب حرکت دستمان می‌شود؛ **عامل دوم**

3 - دست که قلم را به حرکت درمی‌آورد؛ **عامل سوم**

4 - قلم که با حرکت خود در صفحه، جملات را می‌نگارد. **عامل چهارم**

نتیجه کل کار نوشتن را به هر یک از این عوامل می‌توان نسبت داد؛ بدین معنا که اگر هریک از این عوامل

نبرد، عمل نوشتن ممکن نمی‌شد، اما هر علتی، به ترتیب، علت بودن خود را از عامل بالاتر می‌گیرد. **مهم**

قلم می‌نویسد، اما حرکت آن ناشی از حرکت دست است. حرکت دست به نوبهٔ خود محصول کار دستگاه عصبی است. این کار هم ناشی از اراده‌ای است که برآمده از نفس شماست. این علت‌ها

را «علل طولی» می‌گویند (در مثال پرورش گل، علت‌ها در عرض هم قرار داشتند) (در یک ردیف و **مهم**

هر کدام مستقل از دیگری بودند)، اما در مثال نوشتن، علت‌ها در طول هم هستند (در یک ردیف و **مهم**

مستقل نیستند بلکه نسبت به هم در مرتبه‌های مختلف قرار دارند و علت مرتبه پایین، وابسته به علت **مهم**

مرتبهٔ بالایی است.) **رابطهٔ اختیار انسان با ارادهٔ خداوند را توضیح دهید؟ 1** **مهم**

(وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از ارادهٔ الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر، **پاسخ 1**

خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا **مهم**

زمانی که ما ارادهٔ کاری را نکرده‌ایم، آن کار انجام نمی‌گیرد؛ در عین حال، وجود ما، ارادهٔ ما و **مهم**

عملی که از ما سر می‌زند همگی وابسته به ارادهٔ خداوند است؛ یعنی ارادهٔ انسان در طول ارادهٔ **مهم**

خداست و با آن منافات ندارد) **مهم**

بررسی

با اینکه قضای الهی و اختیار، هر دو، چه در موفقیت‌ها و چه در شکست‌های انسان نقش

دارند، چرا برخی انسان‌ها می‌کوشند شکست‌های خود را به قضا و قدر الهی نسبت دهند؟

معمولاً آدم‌ها نمی‌خواهند بپذیرند که خودشان علت شکست‌های خود بوده‌اند و تصمیم‌های غلط آنها باعث شده که **مهم**

فلان حادثه و اتفاق پیش بیاید و نتوانند موفق شوند
شکست‌ها و موفقیت‌ها هم به قضای الهی بستگی دارد و هم به اختیار ما بدین معناست که خداوند نظام جهانی را به **مهم**
گونه‌ای تقدیر کرده و سامان داده است مثلاً اگر کسی به کوهنوردی می‌رود اگر ابزار کوهنوردی را همراه داشته **مهم**
باشد، کمتر آسیب ببیند یا اصلاً آسیب نبیند حال اگر کسی از ابزار کوهنوردی استفاده نکرد و دچار آسیب شد این آسیب **مهم**
دیدگی هم به قضا و قدر الهی مربوط است و هم به تصمیم‌های اختیاری او **مهم**

پایان درس 5 گروه تجربی و ریاضی

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

– دست که قلم را به حرکت درمی آورد؛

– قلم که با حرکت خود در صفحه، جملات را می نگارد.

کل کار نوشتن را به هر یک از این عوامل می توان نسبت داد؛ بدین معنا که اگر هر یک از این عوامل نبود، عمل نوشتن ممکن نمی شد، اما هر علتی، به ترتیب، علت بودن خود را از عامل بالاتر می گیرد. قلم می نویسد، اما حرکت آن ناشی از حرکت دست است. حرکت دست به نوبه خود محصول کار دستگاه عصبی است. این کار هم ناشی از اراده ای است که برآمده از نفس شماس است. این علت ها را «علل طولی» می گویند. در مثال پرورش گل، علت ها در عرض هم قرار داشتند (در یک ردیف و هر کدام مستقل از دیگری بودند)، اما در مثال نوشتن، علت ها در طول هم هستند (در یک ردیف و مستقل نیستند بلکه نسبت به هم در مرتبه های مختلف قرار دارند و علت مرتبه پایین، وابسته به علت مرتبه بالایی است). وجود اختیار و اراده در انسان ناشی از اراده الهی و خواست خداست. به عبارت دیگر، خداوند اراده کرده است که انسان موجودی مختار و دارای اراده باشد. در فعل اختیاری، تا زمانی که ما اراده کاری را نکرده ایم، آن کار انجام نمی گیرد؛ در عین حال، وجود ما، اراده ما و عملی که از ما سر می زند همگی وابسته به اراده خداوند است؛ یعنی اراده انسان در طول اراده خداست و با آن منافات ندارد.

بررسی

با اینکه قضای الهی و اختیار، هر دو، چه در موفقیت ها و چه در شکست های انسان نقش دارند، چرا برخی انسان ها می کوشند شکست های خود را به قضا و قدر الهی نسبت دهند؟

- معمولاً آدم ها نمی خواهند بپذیرند که خودشان علت شکست های خود بوده اند و تصمیم های غلط آنها باعث شده که فلان حادثه و اتفاق پیش بیاید و نتوانند موفق شوند
- شکست ها و موفقیت ها هم به قضای الهی بستگی دارد و هم به اختیار ما بدین معناست که خداوند نظام جهانی را به گونه ای تقدیر کرده و سامان داده است مثلاً اگر کسی به کوهنوردی می رود اگر ابزار کوهنوردی را همراه داشته باشد، کمتر آسیب ببیند یا اصلاً آسیب نبیند حال اگر کسی از ابزار کوهنوردی استفاده نکرد و دچار آسیب شد این آسیب دیدگی هم به قضا و قدر الهی مربوط است و هم به تصمیم های اختیاری او

برای گروه انسانی - مهم

نمونه

پس از جنگ صفین و در راه بازگشت از جنگ، مردی از امام علی علیه السلام سؤال کرد، آیا رفتن

به جنگ بنا بر قضا و قدر الهی بود؟

آن حضرت پاسخ داد: «آری، از هیچ تپه ای بالا نرفتید و در هیچ وادی سرازیر نگشتید، مگر

به قضا و قدر الهی.»

امام علی(ع) فرمودند: خداوند به شما سه اجر بزرگ عنایت فرموده؟ آن را بیان کنید 1

آن مرد پرسید: «پس رنج‌های ما در این سفر آیا به حساب خدا گذاشته خواهد شد و نباید انتظار پاداشی داشته باشیم؟» (این همان برداشت نادرست از قضا و قدر است که امروزه نیز گاه مشاهده می‌شود.)
امام علی(ع)، فرمود: «خداوند به شما سه اجر بزرگ عنایت فرموده، ¹ اجر رفتن به جنگ، زیرا با اراده خود رفتید؛ ² اجر حضور در جبهه، زیرا به اراده خویش در آنجا حضور داشتید؛ ³ بازگشت از نبرد، زیرا به اراده خود بازگشتید و در هیچ‌یک از این مراحل مجبور نبودید.»
سپس امام، به برداشت ناصحیحی که در ذهن آن مرد بود، اشاره کرد و فرمود: «شاید از اینکه گفتم رفتنتان بنا بر قضا و قدر الهی بود، گمان کردی قضا و قدر، جبری و حتمی بود؟ اگر اعمال مردم بر این گونه بود، پاداش و مجازات، بیهوده و باطل می‌شد.»
.....

مهم

پاسخ 1

مهم

برای گروه انسانی - مهم

پاسخ به یک پرسش

ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که «اگر خداوند از قبل، سرنوشت و آینده مرا می‌داند، پس دیگر تلاش و اراده من، چه نقشی در آینده‌ام دارد؟»
علم خدا چگونه است؟ 1؟
چنین برداشتی از علم الهی، ناشی از مقایسه کردن علم خدای متعال با علم انسان است و از لغزشگاه‌هایی است که قرآن کریم بیوسته در این باره هشدار می‌دهد.

پاسخ 2

کلید پاسخ به این سؤال در این نکته نهفته است که علم خداوند هم پایان و نتیجه امور و هم فرایند انجام حوادث را در بر می‌گیرد. در حالی که علم انسان‌ها چنین نیست. مثلاً یک کارشناس فوتبال که نتیجه یک مسابقه را پیش‌بینی می‌کند، یا معلمی که آینده یک دانش‌آموز را حس می‌زند، هریک بر اساس اطلاعات محدودی که دارند، دست به این کار می‌زنند؛ اما آن معلم علم ندارد که این دانش‌آموز از لحظه بعد تا روز امتحان چه تصمیم‌هایی خواهد گرفت، آیا متحول خواهد شد یا به راه گذشته ادامه خواهد داد. در حالی که علم خداوند این‌گونه نیست. او همان‌طور که پایان فرایند را می‌بیند بر تمام اتفاقات و تصمیم‌گیری‌های طول فرایند هم شاهد و آگاه است. او می‌داند که مثلاً فردا آن دانش‌آموز به اختیار خود تصمیم می‌گیرد ساعات مطالعه خود را افزایش دهد، تصمیم می‌گیرد از میزان خواب خود کم کند و ده‌ها تصمیم اختیاری دیگر. همچنین می‌بیند که این تصمیم‌ها در پایان، منجر به قبولی وی خواهد شد. پس علم خداوند منحصر به نتیجه پایانی فرایند نیست، بلکه به سلسله تصمیم‌ها و عوامل دیگر مؤثر در آن فرایند نیز متعلق است. در حقیقت، علم خداوند، پیش‌بینی صرف درباره نتیجه نیست، بلکه خداوند با شناخت کامل و دقیقی که از مخلوقات خود دارد، می‌داند که این فرد با انتخاب خودش، چه مسیری را در پیش می‌گیرد.

مهم

پاسخ 2

ایا علم خداوند منحصر به نتیجه پایانی فرایند است؟ 2؟

۱- اصول کافی، کلینی، ج ۱، ص ۲۱.

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

پایان درس 5 گروه انسانی

۶۲

سنت های الهی را نام ببرید
 سنت ابتلا-1
 سنت امداد عام الهی-2
 سنت امداد خاص (توفیق الهی)-3
 سنت سبقت رحمت بر غضب-4
 سنت املاء واستدراج-5
 سنت تأثیر اعمال انسان در زندگی او-6

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

درس هشتم

سنت های خداوند در زندگی

معلول

زمینه ساز حرکت و پویایی انسان و بکارگیری اراده و اختیار او

علت

قانون مندی و نظام حاکم بر جهان خلقت، تجلی تقدیر

حقیقت اختیار - تقدیر الهی

علت

در درس قبل با حقیقت اختیار و رابطه آن با قضا و قدر الهی آشنا شدیم و دانستیم که قانونمندی

حاکم بر جهان خلقت، تجلی تقدیر الهی و زمینه ساز حرکت و پویایی انسان و به کارگیری اراده و

اختیار اوست. در این درس می خواهیم به دو سؤال پاسخ دهیم:

۱- قوانین و سنت های الهی حاکم بر زندگی انسان کدام اند؟

۲- آشنایی با این قوانین و سنت ها چه تأثیری در برنامه ریزی ما در زندگی و بیمودن راه موفقیت

دارد؟

هر کدام از آیات بیانگر کدام سنت الهی است؟

گروه انسانی ترجمه مهم

هویت و شخصیت انسانها با این
ابتلائات ساخته می شود
و شناخته می گردد

هر انسانی در زندگی خود همواره به وسیله امور شر یا باامور خیر در
معرض امتحان و آزمایش است-سنت ابتلاء

سنت ابتلاء عام ترین و فراگیر
ترین قانون خداوند است که
ثابت و همیشگی است و شامل
همه انسان ها در همگواران ها
می شود زندگی هر انسان چه
مؤمن و چه کافر چه فقیر و چه
غنی صحنه انواع امتحان ها
و آزمایش هاست

تدبر در قرآن

مهم

1 ■ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

و تَبْلُوَكُمْ بِالشَّرِّ وَ الْخَيْرِ فِتْنَةً

وَ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

عام- برای همه انسان ها

سنت ابتلاء

هرکسی طعم مرگ را می چشد؛

و قطعاً ما شما را با شر و خیر می آزمایم

و به سوی ما بازگردانده می شوید.

2 ■ اَحْسِبِ النَّاسَ اَنْ يُّتْرَكُوا

اَنْ يَقُولُوا اَمْنَا

وَ هُمْ لَا يَفْتَنُونَ

سنت ابتلاء

خاص-برای مؤمنان

آیا مردم گمان کردند رها می شوند
همین که بگویند ایمان آوردیم؛

و آزمایش نمی شوند؟

هرکس ادعای ایمان کند،مورد
آزمایش قرار می گیرد-سنت ابتلاء

باحديث ارتباط دارد: اِنَّمَا الْمُؤْمِنُ بِمَنْزِلَةِ كَيْفَةِ
الميزان كَلْمًا زَيْفَى اِيْمَانِه زَيْفَى بَلَائِه

هریک از اینان و آنان [دنیاطلبان و آخرت طلبان] را

3 ■ كَلَّا لِنُعَذِّبَهُمْ هَوْلًا وَ هَوْلًا

مدد می رسانیم
از عطای پروردگارت

مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ

وَ مَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

امدادعام الهی

و عطای پروردگارت [از کسی] منع نشده است.

رحمت واسعة الهی به همه افراد جامعه، چه
نیوکوار و چه بدکار تعلق می گیرد - امداد عام الهی

هرکس ،
هرکدام از این
دو راه را
برگزیندبتوانداز
همین امکاناتی
که خدا در
اختیارش قرار
داده استفاده کند

و کسانی که در راه ما جهاد [و تلاش] کنند

4 ■ وَ الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا

لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ

امداد خاص(توفیق الهی)

حماً آنان را به راه های خود هدایت می کنیم.
و در حقیقت خداوند با نیوکواران است.

خداوند کسانی را که در راه او قدم بر می دارندبه طور خاص هدایت می کند- امداد خاص (توفیق الهی) است

و کسانی که آیات ما را تکذیب کردند

5 ■ وَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ

مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

وَ اَمَلِي لَهُمْ

اِنَّ كَيْدِي مَتِيْنٌ

به تدریج گرفتار عذابشان خواهیم کرد،
از آن راه که نمی دانند،
و به آنها مهلت می دهم

همانا تدبیر من استوار است.

سنت املا و استدرج

خداوند شرایط
و اسباب را
برای کسانی
که بانیت پاک
قدم در راه
حق می گذارد
و در این راه
سعی و تلاش
می کندچنان
فراهم می
سازد که وی
بتواند آسان تر
به مقصد برسند

برخی گناهکاران به دست خویش خود را در معرض هلاکت قرار می دهند و به تدریج گرفتار عذاب می شوند- املاء و استدرج

درحقیقت مهلت ها و نعمت ها با اختیار و اراده خودشان به صورت بلا ی الهی جلوه گر شده و باعث می شود که بار گناهان آنان
هر روز سنگین تر شود و به تدریج به سوی هلاکت ابدی نزدیک تر شوند

این سنت که از جمله سنت های حاکم بر زندگی معاندان و غرق شدگان در گناه است

قرار گرفتن در دایره سنت املاء و استدرج نتیجه عمل خود انسان هاست بنابراین باید بکوشیم که در
دایره این سنت قرار نگیریم تا به هلاکت ابدی گرفتار نشویم

۴- خداوند کسانی را که در راه او قدم بردارند، به طور خاص... هدایت می کند. سنت امداد خاص (توفیق الهی) است

سور عنکبوت / آیه 69

۵- برخی گناهکاران به دست خویش، خود را در معرض هلاکت قرار می دهند و... بتدریج

گرفتار عذاب می شوند. سنت املاء واستدراج

سور اعراف / آیه 182 183

۶- خداوند پاداش کار نیک را چند برابر و کیفر کار بد را به اندازه خودش می دهد و این نشانه

لطف و رحمت الهی است. سنت سیقت رحمت بر غضب

سور انعام / آیه 160

۷- مطابق با قانون الهی، آینده انسان بر اساس رفتار خوب یا بد انسان ها... رقم می خورد.

سور سبأ / آیه 96

اعراف

تأثیر اعمال انسان در زندگی او

بر اساس تقدیر الهی -- جهان خلقت قانونمند است - و پدیده های آن در دایره قوانین خاصی مسیر تکاملی خود را می پیمایند

سنت الهی یعنی چه؟

تعریف سنت الهی را بیان کنید؟

انواع سنت های الهی : شناخت قوانین جهان خلقت-1
شناخت قوانین حاکم بر زندگی انسان ها - 2

سنت های الهی

1 پاسخ 2 دانستیم که بر اساس تقدیر الهی، جهان خلقت قانونمند است و پدیده های آن در دایره قوانین خاصی

مسیر تکاملی خود را می پیمایند. این قانونمندی اختصاص به پدیده های طبیعی ندارد و زندگی فردی و اجتماعی انسان ها را هم در بر می گیرد. قرآن کریم از این قوانین با عنوان «سنت های الهی» یاد کرده و مردم را به شناخت آنها، به خصوص سنت های مربوط به زندگی انسان دعوت نموده است.

1 چگونه است؟
(شناخت قوانین جهان خلقت از طریق علومی مانند فیزیک، شیمی و زیست شناسی سبب آشنایی

1 ما با نشانه های الهی و نیز بهره گرفتن از طبیعت می شود) اما شناخت قوانین حاکم بر زندگی چگونه است؟

1 انسان ها، موجب نگرش صحیح ما نسبت به تلخی ها و شیرینی ها، شکست ها و موفقیت ها، بیماری

2 و سلامت و به طور کلی همه حوادث زندگی می شود و دیدگاه ما را نسبت به وقایع و حوادث جهان

از دیگران ممتاز می سازد و بالاخره 3 این شناخت در روابط ما با خدا، با خود، با خلقت و با دیگران

تأثیر بسزایی دارد.

شناخت قوانین حاکم بر جهان خلقت : از طریق علومی مانند فیزیک، شیمی و زیست شناسی سبب --1- آشنایی ما با نشانه های الهی-2- نیز بهره گرفتن از طبیعت می شود

موجب نگرش صحیح ما نسبت به تلخی ها و شیرینی ها، شکست ها و موفقیت ها بیماری و سلامت و به طور کلی همه حوادث زندگی-1

شناخت قوانین حاکم بر زندگی انسان ها

دیدگاه ما را نسبت به وقایع و حوادث جهان از دیگران ممتاز می سازد-2 و بالاخره این شناخت در روابط ما با خدا، با خود، با خلقت و با دیگران تأثیر بسزایی دارد-3

برخی از سنت‌ها، الهی عبارت‌اند از:

را توضیح دهید

۱- **ابتلاء:** ابتلاء در لغت به معنای امتحان است (در اصطلاح دینی به معنای قرار دادن فرد در شرایط و موقعیتی است که صفات درونی خود را بروز دهد و درستی یا نادرستی آنچه را که ادعا کرده مشخص سازد) البته میان امتحان الهی و امتحان بشری تفاوت وجود دارد و آن این است که در امتحان بشری ما غالباً از حقیقت درون افراد بی‌خبر هستیم و می‌کوشیم تا از طریق امتحان کردن آنها به آگاهی لازم برسیم؛ ولی امتحان خداوند علیم برای آگاه شدن از درون افراد نیست، بلکه برای رشد دادن و به ظهور رساندن استعدادها و نشان دادن تمایلات درونی افراد است. ۱

پاسخ 2

پاسخ 3

(سنت ابتلاء عام‌ترین و فراگیرترین قانون خداوند است که ثابت و همیشگی است و شامل همه انسان‌ها در همه دوران‌ها می‌شود. به عبارت دیگر، زندگی هر انسانی، چه مؤمن و چه کافر، چه فقیر و چه غنی، صحنه انواع امتحان‌ها و آزمایش‌هاست. هویت و شخصیت انسان‌ها با این ابتلائات ساخته می‌شود و شناخته می‌گردد.)

پاسخ 4

مهم

عام‌ترین و فراگیرترین قانون خداوند کدام است و شامل چه انسان‌هایی می‌شود؟ توضیح دهید 4

کل نفس ذائقة الموت ونبوكم بالشر و الخیر فتنه و الینا ترجعون

کدام آیه فعالیت «تدبر در قرآن» ابتدای درس، به این سنت اشاره دارد؟ .. انبیاء/ 35

سبب چیست؟ توضیح دهید

موفقیت در هر مرحله‌ای از امتحان الهی سبب ورود فرد به مرحله‌ای برتر می‌شود و او را با امتحان‌های جدیدتر روبه‌رو می‌کند؛ درست مانند دانش‌آموزی که با موفقیت در هر امتحانی وارد مرحله‌ای بالاتر از امتحانات می‌گردد تا به موفقیت نهایی برسد؛ به‌طور مثال، اگر انسان ایمان به خداوند و بندگی او را اعلام کند، بنا به سنت ابتلاء، وارد امتحان‌ها و آزمایش‌های خاص آن می‌شود و به میزانی که در آزمون‌های اولیه سربلند بیرون آید، قدم در آزمون‌های بعد می‌گذارد و برای کسب کمالات برتر آماده می‌شود.

سوال 5

پاسخ 5

پیام حدیث

مهم

مهم

ارتباط حدیث با آیه: أحسب الناس أن یترکوا أن یقولوا أمنا وهم لا یفتنون

امام صادق علیه السلام درباره رابطه مراتب ایمان و مراتب امتحان می‌فرماید:

ترجمه مهم

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُ
بِمَنْزِلَةِ كَفَّةِ الْمِيزَانِ
كُلَّمَا زِيدَ فِي إِيْمَانِهِ
زِيدَ فِي بَلَاءِهِ^۲

اگر ایمان به خدا و بندگی او را اعلام کند وارد امتحان‌ها آزمایش‌های خاص آن می‌شود

به میزانی که در آزمون‌های اولیه سر بلند بیرون آید قدم در آزمون‌های بعد می‌گذارد و برای کسب کمالات برتر آماده می‌شود

رابطه ایمان و امتحان الهی

امتحان‌ش نیز افزوده می‌شود.

به این معنا که میان سنت ابتلاء و امتحان و افزایش ایمان رابطه مستقیم وجود دارد

کدام آیه فعالیت «تدبر در قرآن» ابتدای درس، به این نکته اشاره دارد؟ ... عنکبوت/ 2

أحسب الناس أن یترکوا أن یقولوا أمنا وهم لا یفتنون - سنت ابتلاء - خاص

۱- میزان، علامه طباطبائی، جلد اول، ذیل آیه «وإذ ابتلی ابراهیم...» (سوره بقره، آیه ۱۲۴).

۲- کافی، کلینی، ج ۲، ص ۲۵۴.

خداوند با چه چیزی ما را امتحان می کند؟ مواد امتحانی چیست؟ توضیح دهید؟ 1

مهم

سوال 1

(ممکن است برسید : خداوند با چه چیزی ما را امتحان می کند؟ پاسخ این است که او با هر امر خیر یا شری ما را می آزماید؛ بیماری یا سلامت، فقر یا ثروت، از دست دادن پدر و مادر یا داشتن پدر و مادر، بارش باران یا وقوع خشک سالی و به طور کلی هر حادثه شیرین یا تلخ، مواد امتحانی ما به حساب می آیند و نحوه مواجهه ما با آنها پیروزی یا شکست ما را رقم می زند و مهیای امتحانی دیگر می سازد)

پاسخ 1

مهم

از این رو، کوچک ترین حادثه ای که پیرامون ما رخ دهد، امتحانی برای ماست تا روشن شود که ما نسبت به آن حادثه چه تصمیمی می گیریم و چگونه عمل می کنیم. (عمل درست، رشد و کمال و عمل

پاسخ 2

غلط، عقب ماندگی و خسران ما را به دنبال دارد.) نتیجه عمل درست و عمل نادرست غلط چیست؟ 2

تفکر در متن

در رفتار و عملکرد کسی که مصیبت و گرفتاری را امتحان الهی می داند، با کسی که آن را یک

پیشامد طبیعی می شمارد، چه تفاوت هایی وجود دارد؟

۱- کسی که مصیبت را امتحان الهی می داند در برابر مصیبت صبر و شکیبایی می ورزد، اما کسی که اعتقادی به این مسأله ندارد، بی تابی می کند و تحمل مواجه شدن با مصیبت را ندارد- 1

۲- کسی که مصیبت و گرفتاری را امتحان الهی می داند، گرفتار یأس و ناامیدی نمی شود زیرا می داند خداوند همه این سختی و مشقات را به بهترین شکل جبران می کند اما کسی که این نگاه را ندارد سریع دچار بحران های روحی، یأس و افسردگی می شود- 2

۳- کسی که مصیبت را امتحان الهی می داند، مصیبت و گرفتاری را پله ای برای رشد معنوی خود می داند پس با مواجهه صحیح با این مصیبت بر ایمان خود می افزاید اما کسی که این نگاه را ندارد، با هر مصیبتی به خداوند گمان بد می برد و از خدا دورتر می شود- 3

پاسخ سوالات شما پاسخ به یک پرسش گروه انسانی برای نهایی مهم

ممکن است این سوال برای شما پیش آید که چگونه هر حادثه شیرین یا تلخی می تواند و سیله ابتلاء و امتحان ما باشد؟

بسیاری از افراد، امور روزمره زندگی خود را جریاناتی عادی، و نه آزمایش و امتحان، تلقی

می کنند. آنها می پندارند که امتحانات الهی تنها به لحظات سرنوشت ساز و استثنایی زندگی

اختصاص دارد و فقط در چنین لحظاتی است که ایمان آدمی آزمایش می شود؛ در صورتی که

با نگاهی دقیق درمی یابیم که هر ساعت از عمر ما با ده ها امتحان الهی همراه است و شکست یا

پیروزی ما لحظه به لحظه در پیرونده اعمالمان ثبت می گردد.

1 همین که هر لحظه، درباره افرادی که با آنان روبه رو می شویم قضاوت می کنیم خود نوعی

امتحان است؛ و اگر خدای ناکرده در فکر و اندیشه خود با سوءظن با دیگران مواجه شویم

در آزمایش شکست خورده ایم. همچنین در مواجهه با هر عملی از طریق توجه به رعایت حریم

مهم

مهم

واجبات و محرمات امتحان می شویم. ³ در هنگام حضور در میان مردم نیز از طریق رعایت حقوق دیگران مورد آزمایش قرار می گیریم. به طور کلی جای جای زندگی انسان محلی برای امتحان است. انسان مؤمن با توجه به همین مسئله است که لحظه لحظه گفتار و کردار خود را در معرض آزمایش الهی می داند و سعی می کند نوع و سبک زندگی خود را به گونه ای قرار دهد که در آزمایش الهی سربلند بیرون آید. به این خاطر درباره شهید ابراهیم هادی توجه کنید:

«ورزشکار بود و قد و اندام مناسبی داشت. هرروز با ساک دستی و لباس ورزشکاری به سمت باشگاه می رفت. یک بار رفقاییش به او گفتند: دیروز دو تا دختر دنبال تو بودند و درباره تو حرف می زدند. ماشاءالله با این تیپ و هیکل، خوب جلب توجه می کنی!»

از فردا دیگر ساک ورزشی برمی داشت! لباس های ورزشی خود را داخل کیسه نایلونی می گذاشت و یک پیراهن گشاد می پوشید و روی شلوارش می انداخت؛ می گفت نمی خواهم با نوع پوششم، ذهن یک جوان را مشغول کنم.»

را توضیح دهید

۲- امداد عام الهی: سنت دیگر، سنت امداد الهی است. وقتی انبیا مردم را به دین الهی فرامی خوانند مردم در برابر این دعوت دو دسته می شوند. ¹ دسته ای به ندای حقیقت پاسخ مثبت می دهند و هدایت الهی را می پذیرند و ² دسته ای لجاجت ورزیده و در مقابل حق می ایستند. خداوند سنت و قانون خود را بر این قرار داده که هر کس، هر کدام از این دو راه را برگزیند، بتواند از همین امکاناتی که خدا در اختیارش قرار داده (مانند قدرت اراده، توان جسمی و فکری، امکانات موجود در جهان خلقت و...) استفاده کند تا در همان مسیری که انتخاب کرده است به پیش رود. در واقع خداوند امکانات و لوازم رسیدن به خواسته ها و هدف های هر دو گروه را فراهم کرده است، حال، کسی که راه ¹ حق را برمیگزیند لوازم و امکانات رسیدن به حق را می یابد و مراتب کمال را می پیماید و کسی که فقط ² دنیا را انتخاب کرده و برای آن تلاش می کند همان را به دست می آورد. ^۲ البته اینان عواقب زیان بار تصمیم غلط خود را در آخرت مشاهده خواهند کرد. قرآن کریم در این باره می فرماید:

کسانی که زندگی دنیا و تجملات آن را بخواهند، حاصل کارهایشان را در همین دنیا به آنان می دهیم و کم و کاستی نخواهند دید؛ اما اینان در آخرت جز آتش دوزخ ندارند و هر چه در دنیا کرده اند بر باد رفته و آنچه را که انجام می دهند، باطل است. ^۳ سنت امداد عام الهی

۱- برگرفته از کتاب «سلام بر ابراهیم»؛ خاطراتی از زندگی شهید ابراهیم هادی.

۲- سوره اسراء، آیات ۱۸ تا ۲۰.

۳- سوره هود، آیات ۱۵ و ۱۶.

كَلَّا نُمَدُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا- امدادعام الهی

کدام آیه فعالیت «تدبّر در قرآن» ابتدای درس به این سنت اشاره دارد؟ **اسراء/20**

را توضیح دهید

۳- امداد خاص (توفیق الهی): در اصطلاح دینی، توفیق به معنای آسان نمودن است؛ یعنی

خداوند شرایط و اسباب را برای کسی که با نیت پاک، قدم در راه حق می‌گذارد و در این راه سعی و تلاش می‌کند چنان فراهم می‌سازد که وی بتواند آسان‌تر به مقصد برسد. این امداد خاص خداوند سنت

«توفیق الهی» نام دارد.

دومورد از جلوه های توفیق را بنویسید؟

یکی از جلوه‌های این توفیق، نصرت و هدایت الهی به دنبال تلاش و مجاهدت است. خداوند، انسان

تلاشگر و مجاهد را حمایت می‌کند، دست او را می‌گیرد و با پشتیبانی خود به پیش می‌برد.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ- توفیق الهی

کدام آیه فعالیت «تدبّر در قرآن» ابتدای درس، به این نکته اشاره دارد؟ **عنکبوت/69**

در کسب توفیق چه چیزی نقشی تعیین کننده دارد؟ با مثال توضیح دهید

از جلوه‌های دیگر توفیق الهی، ایجاد زمینه مناسب برای رشد و تعالی شخص مؤمن می‌باشد مانند یافتن دوست خوب، شرکت در یک جلسه قرآنی و خواندن یک کتاب تأثیرگذار و هدایتگر.

در کسب توفیق الهی، عوامل درونی مانند داشتن روحیه حق‌پذیری، هم نقشی تعیین کننده دارد.

برای مثال، دو نفر با هم آیتی از قرآن را از رسول اکرم ﷺ می‌شنیدند، اما این آیات ایمان یکی را تقویت می‌کرد ولی بر لجاجت و کفر دیگری می‌افزود؛ و مثال دیگر: دو نفر با هم از کنار مسجدی می‌گذرند و صدای اذان را می‌شنوند، یکی به مسجد می‌رود تا نماز اول وقت خود را بخواند و دیگری بدون توجه از کنار مسجد می‌گذرد.

را توضیح دهید

۴- سبقت رحمت بر غضب: از آنجا که خداوند به بندگان خود محبت دارد، با همه آنان، چه

نیکوکار و چه گناهکار، به لطف و مهربانی رفتار می‌کند. او به بندگان خود اعلام می‌کند که:

پروردگار شما، رحمت را بر خود واجب کرده است.

یعنی حتی آنجا که خداوند بر کسی سخت می‌گیرد، باز هم از دریچه لطف و رحمت است؛ مانند

مادری که بر فرزندش سخت می‌گیرد و یا در مواردی او را تنبیه می‌کند تا او را از اشتباه باز دارد و به

هیچ وجه قصد انتقام‌گیری از فرزند خود را ندارد. از همین جهت است که راه بازگشت گناهکار به

خدا همیشه باز است.

۱- سوره آل عمران، آیات ۱۲۳ تا ۱۲۵؛ سوره انفال، آیه ۴۴؛ سوره بقره، آیه ۲۴۹.

۲- مقصود از غضب الهی، محروم کردن ظالمین و فاسقان از برخی نعمت‌ها و گرفتار کردن آنها در عذاب‌های دنیوی و اخروی است.

۳- سوره انعام، آیه ۵۴.

یکی از موارد "سبقت رحمت بر غضب خدا" را توضیح دهید؟

نمونه هایی از سبقت رحمت خدا بر غضب او را بیان کنید؟¹

پاسخ 1

(آمزش گناهان با توبه، آمزش برخی گناهان با انجام کار نیک^۱، حفظ آبروی بندگان گناهکار، پذیرش عبادت اندک^۲ و رضایت سریع از کسی که طلب آمزش کرده^۳، نمونه هایی از سبقت رحمت خدا بر غضب او است.)

بیانگر کدام سنت الهی است؟ سنت سبقت رحمت بر غضب

یا مَنْ سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ ای خدایی که رحمتش بر غضبش سبقت گرفته است.^۴

پاسخ 2

(یکی از موارد سبقت رحمت بر غضب خدا آن است که وقتی انسان کار نیکی انجام می دهد، خداوند به فرشته اش فرمان می دهد که فوراً آن را ثبت نماید، اما وقتی گناهی مرتکب می شود به فرشته خود دستور می دهد که صبر کند تا بنده اش توبه کند و جبران نماید؛ و در صورتی که بنده توبه نکرد آن گناه را ثبت نماید.^۵ همچنین خداوند عمل نیک را چند برابر پاداش و کار بد را فقط به اندازه خودش جزا می دهد.)

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرَ امْتَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يَجْزِيهِ إِلَّا مِثْلُهَا وَهُم لَا يَظْلَمُونَ سَبَقَتْ رَحْمَتُ اللَّهِ رَحْمَةَ الْغَضَبِ

کدام آیه فعالیت «تدریس در قرآن» ابتدای درس، به این سنت اشاره دارد؟ انعام/160

را توضیح دهید

۵- املاء و استدراج^۷: خداوند برای انسانی که به دام گناه می افتد، شرایطی را فراهم می کند؟

که بتواند توبه کند و از گناه دوری نماید؛ حتی اگر بارها گناه کرد و توبه نمود، باز هم خداوند از گناه او می گذرد؛ اما اگر کسانی چنان در گناه و باطل پیش روند که از کار خود خرسند باشند و با حق دشمنی و لجابت ورزند، خداوند به آنها فرصتی می دهد و بر امکانات و نعمت های آنان می افزاید و آنها این فرصت ها و نعمت ها را وسیله غوطه ور شدن در گناهان قرار می دهند، در حقیقت، مهلت ها و نعمت ها، با اختیار و اراده خودشان به صورت بلای الهی جلوه گر شده و باعث می شود که بار گناهان آنان هر 2 روز سنگین و سنگین تر شود³ به تدریج به سوی هلاکت ابدی نزدیک تر شوند. این سنت که از جمله سنت های حاکم بر زندگی معاندان و غرق شدگان در گناه است، سنت «املاء و استدراج»^۸ نام دارد.

۱- سوره هود، آیه ۱۱۴.

۲- «... يَا مَنْ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَيَعْفُو عَنِ الْكَثِيرِ...». مفاتیح الجنان، دعای سحر.

۳- «... يَا سَرِيعَ الرِّضَا...». دعای کمیل.

۴- فرازی از دعای جوشن کبیر.

۵- کافی، کلینی، ج ۲، ص ۴۳۷.

۶- سوره شوری، آیه ۴۰؛ سوره انعام، آیه ۱۶۰.

۷- همکار محترم؛ املاء و استدراج در این کتاب، سنت واحد گرفته شده و طراحی سؤالاتی که بخواهد این دو را از هم جدا کند، صحیح نیست.

۸- املاء به معنای مهلت دادن است و استدراج به معنای حرکت تدریجی به سمت عذاب الهی است.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأَمْلَى لَهُمْ أَنْ كِيدَ مِنْ أَمْرِنَا - املاء و استدرج

کدام آیه فعالیت «تدبیر در قرآن» ابتدای درس، به این سنت اشاره دارد؟ **اعراف/182 و 183** ..

سوال 1 (قرار گرفتن در دایره سنت املاء و استدرج نتیجه عمل خود انسان هاست. بنابراین باید بکوشیم که **پاسخ 1**

در دایره این سنت ها قرار نگیریم تا به هلاکت ابدی گرفتار نشویم)

امیر المؤمنین (علیه السلام) در مورد سنت " املاء و استدرج " چه می فرماید؟ **2**

پاسخ 2 «چه بسا احسان بیایی خدا، کسی را گرفتار کند و پرده پوشی خدا او را مغرور سازد و با ستایش

مردم فریفته و شیفته خود گردد و خدا هیچ کس را همانند کسی که به او مهلت داده، امتحان و آزمایش

مهم

نکرده است.» **1** " سنت " املاء و استدرج

پیام آیات وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأَمْلَى لَهُمْ أَنْ كِيدَ مِنْ أَمْرِنَا - املاء و استدرج

با توجه به آیات ۱۸۲ و ۱۸۳ سوره اعراف تحلیل کنید که در چه صورتی و فور نعمت نشانه

سنت املاء و استدرج است؟

در این آیات که در فعالیت تدبیر در قرآن ابتدای درس گنجانده شده اند ، بر این نکته تاکید شده است که سنت املاء و استدرج در خصوص کسانی است که اعتقادی به خدا و دستورات او ندارند (والذین کذبوا بآیاتنا) بنابراین صرف و فور نعمت دلیل بر گرفتار شدن به املاء و استدرج نیست بلکه اگر کسی غرق در نعمت باشد و در همان حال بی اعتقاد به خداوند و دستورات او باشد، او گرفتار املاء و استدرج شده است حضرت علی (ع) نیز در این خصوص می فرماید: اگر مشاهده کردی ، باوجود مصیبت غرق در نعمتی، بدان گرفتار املاء و استدرجی

بیشتر بدانیم

نمونه

گروه انسانی- مهم برای نهایی

در خطبه ای که حضرت زینب (علیها السلام) در شام و در برابر یزید ایراد کرد این گونه یزید را مورد

خطاب قرار داد :^۲

... ای یزید، آیا گمان برده ای حال که جای جای زمین و آفاق آسمان را بر ما گرفتی و بستی و

ما حو نان کنیزان رانده شدیم، مایه خواری ما و موجب کرامت توست و حکایت از عظمت جایگاه

تو دارد که این چنین باد در بینی انداخته ای، و برق شادی و سرور از دیدگانت می جهد؟!

اندکی آرام گیر، مگر سخن خدای را فراموش کرده ای که فرمود : «گمان مبرند آنان که

کافر شدند و ما آنان را مهلت دادیم. (این مهلت) برای آنان خیر است، ما همانا مهلت دادیم

آنان را که بر گناه خود بیفزایند برای آنان عذاب خوارکننده خواهد بود» (سوره آل عمران،

آیه ۱۷۸). **" سنت " املاء و استدرج**

۱- نهج البلاغه، حکمت ۲۶۰، ابتدای عبارت : «کم من مستدرج ...».

۲- لهوف، سید ابن طاووس، صص ۲۱۶-۲۱۴.

۶- تأثیر اعمال انسان در زندگی او : رهنمودهای قرآن کریم و پیشوایان دین بیانگر آن است که

آینده زندگی هر فرد و اتفاقاتی که برای او رخ می دهد، در موارد بسیاری تحت تأثیر رفتارهای گذشته او، اعم از رفتارهای خوب و بد است.

تأثیر اعمال انسان در زندگی او

به طور مثال، امام صادق (علیه السلام) می فرماید :

مهم

کسانی که به واسطه گناه می میرند

مَنْ يَمُوتُ بِالذُّنُوبِ

از کسانی که به واسطه سرآمد عمرشان می میرند، بیشترند.

أَكْثَرُ مِمَّنْ يَمُوتُ بِالْأَجَالِ

و کسانی که به سبب نیکوکاری زندگی دراز دارند،

وَمَنْ يَعِيشُ بِالْإِحْسَانِ

از کسانی که به عمر اصلی زندگی می کنند، بیشترند.

أَكْثَرُ مِمَّنْ يَعِيشُ بِالْأَعْمَارِ

سوال و پاسخ

همچنین در تعالیم دینی آمده است که صله^۱ رحم و محبت به خویشان و دادن صدقه^۲، عمر را افزایش می دهد

و قطع رحم و بی محبتی به خویشان^۳ عمر را کاهش می دهد^۳ احسان به والدین، امانت داری، لقمه حلال،

مهم

آب دادن به درخت تشنه^۴ یا سیراب کردن حیوانات^۵ و نیز برطرف کردن اندوه و غصه دیگران^۶ زندگی

را بهبود می بخشد^۴ ظلم به دیگران و افزایش گناه، اعم از فردی و اجتماعی^۷. آثار زیان باری از جمله

نزول بلا و عدم استجاب دعا را به دنبال دارد^۵ همان طور که تقوا و ایمان واقعی به خداوند سبب نزول

برکات الهی می گردد.^۷

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ- تأثیر اعمال انسان در زندگی او

کدام آیه فعالیت «تدبر در قرآن» ابتدای درس، به این سنت اشاره دارد؟ ... (اعراف/96)

صله رحم و محبت به خویشان و دادن صدقه چیست؟^۱ عمر را افزایش می دهد
قطع رحم و بی محبتی به خویشان سبب چیست؟^۲ عمر را کاهش می دهد

احسان به والدین، امانت داری، لقمه حلال، آب دادن به درخت تشنه یا سیراب کردن حیوانات و نیز بر طرف کردن اندوه و غصه دیگران سبب چیست؟^۳ زندگی را بهبود می بخشد

ظلم به دیگران و افزایش گناه، اعم از فردی و اجتماعی سبب چیست؟^۴ آثار زیان باری از جمله نزول بلا و عدم استجاب دعا را به دنبال دارد

تقوا و ایمان واقعی به خداوند سبب چیست؟^۵ سبب نزول برکات الهی می گردد

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف - ناحیه 2 اهواز

۱- بحار الانوار، مجلسی، ج ۵، ص ۱۴۰.

۲- عیون اخبار الرضا، صدوق، ج ۲، ص ۲۷.

۳- کافی، کلینی، ج ۲، ص ۱۵۳.

۴- تفسیر العیاشی، عیاشی، ج ۲، ص ۸۶.

۵- بحار الانوار، مجلسی، ج ۶۲، ص ۶۵.

۶- سورة اعراف، آیات ۷۷ و ۷۸ و آیات ۱۶۳ تا ۱۶۶.

۷- سورة اعراف، آیه ۹۶.

برای حرکت در مسیر رشد و کمال و مدارج معنوی و انسانی چه مراحل باید طی شود؟
گام نخست ، اندیشه و تفکر است
موضوعی که در بخش اول با محوریت تفکر (درس 1 تا 6)
پیرامون خدا ، آثار و صفاتش ، سنت های او در جهان هستی به ویژه انسان به آن پرداختیم
گام دوم ، بانجام دادن مجموعه ای از کارهای (واجبات) و ترک برخی از امور (محرمات)
در قلمروهای مختلف ممکن است

در مسیر

هدف کلی: تبیین اهمیت حرکت به سوی رشد و کمال با انجام فرامین الهی و ترک گناهان

برای حرکت در مسیر رشد و کمال چه مراحل باید طی شود؟ توضیح دهید؟ 1

پاسخ 1

1 سرآغاز هر حرکت، از جمله حرکت به سمت رشد و کمال، اندیشه و تفکر است؛ موضوعی که در بخش اول با محوریت تفکر پیرامون خدا، آثار و صفاتش، سنت های او در جهان هستی به ویژه زندگی انسان به آن پرداختیم.

2 اما گام بعد، حرکت برای کسب کمالات و مدارج معنوی و انسانی است که با انجام دادن مجموعه ای از کارها (واجبات) و ترک برخی از امور (محرمات) در قلمروهای مختلف ممکن است.

هرچند این مسیر با دشواری هایی ممکن است همراه باشد اما یادمان نرود که خداوند، قدرتمندترین قدرتمندان، پشتیبان ما در این مسیر است؛

مهم

مهم

معلول

برخورداری زود هنگام از رحمت و فضل الهی - 2

ایمان به خدا و تمسک به او (توحید عملی) است- 1

1 فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةِ مِّنْهُ

1

مهم

3 هدایت به راه راست (توحید در ربوبیت) - 3

معلول

و فَضْلٍ وَ يَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا

1 و اما کسانی که به خدا گرویدند و به او تمسک جستند، به زودی [خدا] آنان را در جوار رحمت و فضلی از جانب خویش درآورد، و ایشان را به سوی خود، به راهی راست، هدایت کند.

3

نتیجه ایمان به خدا و تمسک به او 2 چیز است
بر خورداری از فضل و رحمت الهی- 1
هدایت به راه مستقیم- 2

مهم

مهم

اعتصموا به - بیانگر توحید عملی است

با آیه ارتباط معنایی دارد: " ان الله ربی و ربکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم (توحید در ربوبیت) - - - راه مستقیم، عبودیت و بندگی خداست) - 1
با آیه ارتباط معنایی دارد: الم اعهد الیکم یابنی آدم ان لا تعبدوا الشیطان وان اعدونی هذا صراط مستقیم (راه مستقیم ، عبودیت و بندگی خداست) - 2

هدایت خاص الهی برای مومنان به راه مستقیم در نتیجه ایمان و تمسک به خدا بیانگر سنت توفیق الهی است
با آیه ارتباط معنایی دارد: والذین جاهدوا فینا لنهذبهم سبلنا و ان الله لمع المحسنین

ایمان و تمسک به خدا شرط بهره مندی : از رحمت و فضل الهی و هدایت به راه مستقیم است

درس هفتم

توبه در لغت به معنای ← بازگشت

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

حدیث قدسی

خدای

خطاب خداوند به حضرت داود (ع) اشتیاق فراوان خداوند برای توبه بندگان چگونه

«ای دا! است؟»¹

سنن روی گردانده اند-گناهکاران

ند می دانستند که چگونه انتظار آنها را می کشم و

پاسخ 1

شوق بازگشتشان را دارم، بدون شک از شوق آمدن به سوی من جان می دادند و بندبند وجودشان

4

3

چگونه تصمیم هایی "توبه" نام دارد؟²

از محبت من از هم می گسست.»³

پاسخ 2

(تصمیم های جدید همواره برای تکمیل پیمان های قبلی و پیمودن ادامه راه نیست، بلکه گاه برای بازگشت از مسیری است که چندی به غلط پیموده شده و آثار زیان باری برجای گذاشته است.

این گونه تصمیم ها «توبه» نام دارد) در این درس می خواهیم بدانیم حقیقت توبه چیست؟ و بازگشت

حقیقی چه ویژگی هایی دارد؟

حدیث قدسی کلامی است که پیامبر (ص) آن را از خداوند نقل می کند

۱- «با داود! لو عَلِمَ الْمُدْبِرُونَ عَنِّي كَيْفَ اِنْتِظَارِي لَهُمْ وَتَسْوَقِي اِلَى تَوْبَتِهِمْ لَمَاتُوا شَوْقًا اِلَيَّ وَ لَتَفَرَّقَتْ اَوْصَالُهُمْ.» میزان الحکمه،

محمدی ری شهری، ج ۴، ص ۲۷۹۷.

آزاد در این درس - به معنای کسی که مطیع فرمان خدا نیست

عبد یا آزاد؟

صدای ساز و آواز بلند بود. هرکس که از نزدیک آن خانه با شکوه می گذشت، می توانست حدس بزند که در درون خانه چه خبر است! بساط عیش و میگساری پهن بود و جام شراب پیایی نوشیده

می شد. **مسیری که چند به غلط پیموده است**

امام موسی کاظم (ع) است

زنی که در آن خانه خدمت می کرد، بیرون آمد تا زباله ها را در کناری بریزد. در همین لحظه مردی که آثار عبادت از چهره اش نمایان بود، از آنجا می گذشت. از آن زن پرسید:

صاحب این خانه بنده است یا آزاد؟

بندگی باحرمت شکنی جمع نمی شود

زن گفت: آزاد. صاحب چنین خانه ای که بنده نیست!

آن مرد گفت: معلوم است که آزاد است. اگر بنده می بود، بندگی می کرد و حرمت صاحب خود را نگه می داشت و این بساط را پهن نمی کرد.

مهم

رد و بدل شدن این سخنان موجب شد که خدمتکار مدت بیشتری در بیرون خانه مکث کند. هنگامی که برگشت، اربابش پرسید: «چرا معطل کردی؟»

خدمتکار ماجرا را تعریف کرد و گفت که مردی با چنین وضع و شمایی می گذشت و چنان پرسشی کرد و من چنین پاسخی دادم. **نمونه ای از افراد توبه کننده در زمان امام موسی کاظم (ع) را ذکر کنید؟ 1**

شنیدن ماجرا، صاحبخانه را چند لحظه در اندیشه فرو برد. جمله «اگر بنده می بود، بندگی می کرد و حرمت صاحب خود را نگه می داشت» چون تیری بر قلبش نشست و او را تکان داد. یکباره از جا برخاست و به خود مهلت پوشیدن کفش را نداد. با پای برهنه به دنبال گوینده سخن رفت. دويد تا خود را به گوینده سخن، که امام موسی کاظم (علیه السلام) بود، رساند. در حضور امام توبه کرد و تا زنده بود به پیمان خویش وفادار ماند. **بُسر بن حارث** که تا آن روز در زمره اشراف زادگان و عیاشان قرار داشت، در سبک مردان پرهیزکار و خداپرست درآمد.¹

پاسخ 1

انقلاب علیه خود راتو ضیح دهید؟

در میان مخلوقات، انسان موجودی است که علاوه بر ایستادگی در برابر موانع بیرونی، می تواند در برابر موانع درونی نیز ایستادگی کرده و حتی علیه خود انقلاب کند؛ بدین معنا که می تواند با پیروی از عقل، علیه

نفس اماره

تمایلات ناپسند خود قیام کند و انقلاب نماید.

**شیطان
وطاغوت**

شیطان عامل بیرونی - خود را برتر از آدمیان می پندارد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت باز دارد کار شیطان وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری در ما ندارد این خود ما هستیم - به شیطان اجازه وسوسه می دهیم - یا راه فریب را بر شیطان می بندیم

نفس اماره - عاملی درونی، انسان ها را برای رسیدن به لذت های زودگذر دنیایی و دعوت به هوی و هوس یا همان "نفس اماره" است به گناه دعوت می کند و از پیروی عقل و وجدان باز می دارد ما می خواهیم فقط به تمایلات بُعد حیوانی خود دانی "سرگرم و مشغول باشیم و از تمایلات عالی و برتر غافل بمانیم - "نفس اماره" یعنی فرمان دهنده به بدی ها نامیده می شود

خود دانی - تمایلات دانی، مانند تمایل به ثروت، شهرت، غذا های لذیذ، زیور آلات و رفاه مادی، که مربوط به بُعد حیوانی و دنیایی انسان است تمایلات بُعد حیوانی در ذات خود بد نیستند، اما نسبت بُعد معنوی والهی، بسیار ناچیز و پایین ترند و قابل مقایسه با آن تمایلات نیستند

"حضرت علی(ع) در باره نفس اماره فرموده است: "دشمن ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست"

خود عالی - تمایلات عالی ، مانند تمایل به دانایی ، عدالت، شجاعت ، حیا ، ایثار و حُسن خلق که مربوط به روح الهی و معنوی انسان هستند ما با رسیدن به این تمایلات احساس موفقیت و کمال می کنیم و از آنها لذت می بریم

بررسی
XXXXXXXXXXXX قرآن کریم عامل درونی "نفس لوامه" یعنی نفس سرزنشگر، نامیده و به آن سوگند خورده است

با توجه به آنچه در سال های قبل دربارهٔ «نفس اماره» و «نفس لوامه» و «خود دانی» و «خود عالی» آموخته اید، به سؤال زیر پاسخ دهید :

مقصود از انقلاب علیه خود چیست؟ کدام خود، علیه دیگری انقلاب می کند؟

منظور از انقلاب علیه خود این است که یکی از این دو خود(عالی یا دانی) علیه خود دیگری قیام کند و او را به کنار بزند به عنوان مثال :اگر انسان با پیروی از نفس اماره، تن به تمایلات ناپسند دهد و آلوده به گناه شود ،علیه گرایشات عالی خودیا همان خود عالی قیام کرده است از سوی دیگر اگر انسان علیه تمایلات ناپسند خود قیام کند،خود عالی او علیه خود دانی وی انقلاب کرده است (توبه) گفته می شود

توبه در اصطلاح دینی، به چه معناست؟ 2؟

توبه در لغت به چه معناست؟ 1؟

با بازگشت بنده گناهکار خداوند چه کاری انجام می دهد؟ 3؟

حقیقت توبه

پاسخ 2

توبه در لغت به معنای بازگشت است). در اصطلاح دینی، به معنای بازگشت از گناه به سوی خداوند و قرار گرفتن در دامن عفو و غفران اوست. این حالت وقتی رخ می دهد که انسان از گناه پشیمان شده و قصد انجام آن را نداشته باشد). با بازگشت بنده گناهکار، خداوند نیز به سوی او باز می گردد و درهای رحمتش را به رویش می گشاید و آرامش را به قلب او باز می گرداند.

پاسخ 1

پاسخ 3

(همین که انسان بعد از انجام گناه، در دل احساس پشیمانی کند و زبان حالش این باشد که : «ایقدر بد شد! چرا به فرمان خدا بی توجهی کردم؟ دیگر این کار را انجام نمی دهم» توبه انجام شده و گناه بخشیده می شود. امام باقر (علیه السلام) می فرماید : «برای توبه کردن پشیمانی کافی است.»

پاسخ 4

چنین انسانی واقعاً در دل «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» را گفته است، گرچه آن را بر زبان جاری نکرده باشد) اما اگر بر عکس باشد، یعنی با زبان «أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ» بگوید اما در قلبش پشیمان نباشد و قصد انجام دوباره آن گناه را داشته باشد، چنین کسی توبه نکرده است. (در چه صورتی خداوند توبه و استغفار فرد را نمی پذیرد؟ 5؟

پاسخ 5

در چه صورتی توبه انجام شده و گناه بخشیده می شود؟ حدیث امام باقر(ع) را در این رابطه بیان کنید؟ 4؟

توبه و پاکی

پیرایش و "تخلیه" به چه معناست؟ 6؟

(گناه، آلودگی است و توبه، پاک شدن از آلودگی هاست. توبه گناهان را از قلب خارج می کند و آن را شست و شو می دهد. به همین جهت این عمل را «پیرایش» یا «تخلیه» نیز می گویند.)

پاسخ 6

پیرایش یا تخلیه انسان از گناه با توبه/ حدیث پیامبر(ص) است

رسول خدا ﷺ می فرماید :

کسی که از گناه توبه کرده

أَلْتَابُ مِنَ الذَّنْبِ

مهم

مانند کسی است که هیچ گناهی نکرده است. مهم

كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ ۲

۱- کافی، کلینی، ج ۲، ص ۴۲۶.

۲- مستدرک الوسائل، میرزای نوری، ج ۱۲، ص ۱۲۶.

توبه همهگناهان حتی هم آمرزیده می شود!

توبه چگونه گناهان را به حسنات تبدیل می کند؟ خداوند چه می فرماید؟ 2

امیر مؤمنان علی (علیه السلام) می فرماید:

پیرایش یا تخلیه انسان از گناه با توبه/ حدیث امام علی (ع) است

مهم

التَّوْبَةُ تَطَهِّرُ الْقُلُوبَ
وَ تَغْسِلُ الذُّنُوبَ

توبه دل ها را پاک می کند
و گناهان را می شوید.

در اینجا باید به چند نکته توجه کرد:

خصوصیات و ویژگی های توبه را بنویسید؟ پاسخ 1، 2، 3، 4، 5

گسترده‌گی رحمت خداوند

پیام آیه

پاسخ 1

۱- با توبه همه گناهان حتی شرک هم آمرزیده می شود. پیام آیه
خداوند به پیامبرش پیام می دهد که:

گناه کردن

بگو ای بندگان من که بسیار به خود ستم روا

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ

داشته اید،

نقش توبه در پیرایش و تخلیه از گناه

از رحمت الهی نا امید نباشید،

2 لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ

خداوند همه گناهان را می بخشد،

3 إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

چرا که او آمرزنده مهربان است.

4 إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

۲- توبه نه تنها گناه را پاک می کند بلکه اگر ایمان و عمل صالح نیز به دنبال آن بیاید، گناهان را به

پاسخ 2

حسنات تبدیل می کند. خداوند می فرماید: «کسی که باز گردد و ایمان آورد و عمل صالح انجام دهد،

خداوند گناهان آنان را به حسنات تبدیل می کند»^۱ خداوند آمرزنده و مهربان است.»^۲

توبه در چه زمانی آسان تر است؟ پیامبر اکرم (ص) چه می فرماید؟ 3

۳- توبه در جوانی آسان تر است و خداوند توبه جوانان را بسیار دوست دارد. پیامبر اکرم (ص) می فرماید:

پاسخ 3

«کسی نزد من محبوب تر از جوان توبه کار نیست.»^۱

آیا در توبه همیشه باز است؟ 4

۴- در توبه همیشه باز است، اما توفیق توبه همواره میسر نیست. باید لحظه‌های توفیق را شکار کرد

پاسخ 4

و خود را در دامن مهر خداوند انداخت.

پیام آیه

۵- تکرار توبه، اگر واقعی باشد، نه تنها به معنی دور شدن از خداوند نیست، بلکه موجب محبوب

پاسخ 5

تکرار توبه به چه معناست؟ 5

خداوند کسانی را که زیاد توبه می کنند، دوست دارد

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

و پاکیزگان را دوست دارد.

و يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ^۵

مهم

بنابراین، اگر کسی گاهی مرتکب شد و توبه کرد، اما توبه‌اش را شکست و دوباره مرتکب گناه شد چه باید کرد؟

سوال 6

۱- مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۲۹.

۲- سوره زمر، آیه ۵۳.

۳- سوره فرقان، آیه ۷۰.

۴- مشکاة الانوار، طبرسی، ص ۱۷۰.

۵- سوره بقره، آیه ۲۲۲.

پاسخ 6

هیچ مانعی ندارد که باز هم توبه کند و از خداوند عذرخواهی نماید؛ چراکه خداوند کسی را که فوراً از گناه خود ناراحت می‌شود و بسیار توبه می‌کند، دوست دارد؛ زیرا می‌بیند چنین فردی، با اینکه در دام گناه افتاده، اما قلبش نزد اوست و به سرعت از عمل خود پشیمان می‌شود.

نمونه گروه انسانی

مهم

امام باقر (ع) در باره توبه به یکی از یارانش (محمد بن مسلم) چه فرمود؟ 1؟

امام باقر (علیه السلام) به یکی از یاران خود فرمود:

پاسخ 1

ای محمد بن مسلم! گناهان مؤمن، وقتی که از آنها توبه می‌کند، بخشیده شده است. پس مؤمن، باید بعد از توبه کردن، عمل را از نو آغاز کند و زندگی را از سر گیرد. البته آگاه باش که این امتیاز فقط برای اهل ایمان است.

سوال 2

محمد بن مسلم از امام سؤال کرد: اگر مؤمن بعد از توبه و استغفار باز هم به طرف گناه بازگشت، آن وقت چه می‌شود؟

پاسخ 2

امام فرمود: **ای محمد بن مسلم!** تو خیال می‌کنی مؤمن از گناهش پشیمان می‌شود و از آن استغفار می‌کند، اما خداوند توبه او را قبول نمی‌کند؟!

سوال 3

محمد بن مسلم بار دیگر می‌پرسد: حال اگر این توبه شکستن را بارها تکرار کند و پس از هر گناه باز هم توبه کند و از خدا طلب بخشش نماید، باز هم قبول است؟

پاسخ 3

امام در جواب فرمود: هر وقت مؤمن با استغفار و توبه به سوی خدا باز گردد، خدا هم با بخشش به سوی او باز می‌گردد. سپس امام این آیه را خواند: «**اوست که توبه بندگان را می‌پذیرد و گناهان را می‌بخشد و می‌داند که چه می‌کنید.**»¹

امام باقر (ع) به محمد بن مسلم چه تذکری داد؟ 4؟

پاسخ 4

سپس امام به محمد بن مسلم تذکر داد و فرمود: **مراقب باش مؤمنین را از رحمت خدا مأیوس نکنی!**

حیله های شیطان

نا امید کردن از رحمت الهی-1

به تأخیر انداختن توبه (تسويف) است-2

گام به گام کشاندن به سوی گناه-3

حیله های شیطان برای دور کردن انسان از توبه کردن را بنویسید؟ ←

مهم

شیطان، برای دور کردن انسان از توبه، تلاش فراوان می‌کند و با حیله و فریب مانع توبه انسان ها می‌شود، برخی از حیله های وی عبارتند از:

پاسخ 1

۱- نا امید کردن از رحمت الهی: ابتدا انسان را با این وعده که «گناه کن و بعد توبه کن!» به سوی گناه می‌کشاند و وقتی که او آلوده شد، از رحمت الهی مأیوسش می‌سازد و می‌گوید «آب که از سر»²

از حیله های شیطان " نا امید کردن از رحمت الهی " را توضیح دهید؟ 1؟

۱- سورة شوری، آیه ۲۵.

۲- کافی، کلینی، ج ۲، ص ۴۳۴.

از حيله های شيطان" به تأخير انداختن توبه (تسويف) را توضيح دهد؟ و اين حيله بيشتر براي گمراه کردن چه کسانی به کار می رود؟ 1؟

چگونه شيطان از تسويف برای گمراهی جوانان استفاده می کند؟ 2؟

گذشت چه یک وجب، چه صد وجب.» در این حالت، انسان با خود می گوید که کار از کار گذشته و پرونده عملم نزد خداوند آن قدر سیاه است که دیگر توبه ام پذیرفته نیست. درحالی که آدمی، هر قدر هم 4 که بد باشد، اگر واقعاً توبه کند و نادم و پشیمان شود، حتماً خداوند توبه اش را می پذیرد.

موضوع شعر: ناامید کردن از رحمت الهی از حيله های شيطان

بازآ بازآ هرآنچه هستی بازآ
گر کافر و گبر و بت پرستی بازآ
این درگه ما درگه نومیدی نیست
صدبار اگر توبه شکستی بازآ

پیام شعر مورد 4

۲- به تأخیر انداختن توبه (تسويف) (تسويف) از ریشهٔ «سَوَف» و به معنای امروز و فردا کردن و کار امروز را به فردا انداختن است. به عبارت دیگر، فرد گنهگار 2 دائماً به خود می گوید «به زودی توبه می کنم» و این گفته را آن قدر تکرار می کند تا اینکه دیگر میل به توبه در او خاموش می شود.

پاسخ 1

4 این حيلهٔ شيطان، بيشتر برای گمراه کردن جوانان به کار می رود. به او می گوید تو هنوز جوانی و فرصت توبه داری، بالاخره در آینده می توانی توبه کنی. اما این یک دام است و سبب عادت جوان به گناه می شود، به طوری که ممکن است ترک گناه برایش سخت گردد.)

پاسخ 2

(درست است که هر وقت برگردیم خدا قبولمان می کند، اما اگر انسانی غرق گناه شود، دیگر معلوم نیست که میل به توبه پیدا کند. شاید گناه به قدری بر روحش غلبه کند که هیچ وقت قلبش از گناه پشیمان نشود و وقتی که پشیمانی قلبی نباشد توبه ای صورت نگرفته است.)

پاسخ 3

عده ای می گویند که در جوانی گناه می کنند و بعداً از فرصت توبه استفاده می کنم و خدا قبول می کند آیا این عقیده صحیح است؟ 3؟

شعر برای گروه انسانی

تسويف

مولوی، دربارهٔ کسی که فریب شيطان را می خورد و توبه را به تأخیر می اندازد، مثال زیر را می زند:

خار کن- انسان

خار- گناه

همچو آن شخصِ درشتِ خوش سَخُن
در میان ره نشاند او خارِ بُن
هر دمی آن خارِ بُن افزون شدی
پای خلق از زخم آن پر خون شدی
جامه های خَلق بدریدی زخار
پای درویشان بِخَسْتی زار زار
چون به جِدّ حاکم بدو گفت این بَکَن
گفت آری برکنم روزیش من
مدتی فردا و فردا وعده داد
شد درخت خارِ او محکم نهاد
گفت روزی حاکمش ای وعده گز
پیش آ در کار ما واپس مَعزَّز

تسويف

خار مانند درخت محکم شد

در این داستان گناه به خار تشبیه شده است که خارکن هر روز آن ها را در جایی روی هم انباشته می کند که به مردم آسیب می رساند و همواره به پادشاه وعده می دهد که روزی آن ها را جمع خواهد کرد اما از این موضوع غافل است که هر چه زمان می گذرد خار ها بیشتر روی هم انباشته شده و جا بجا کردن آن سخت تر می شود در حالی است که خار کن نیز هر روز پیرتر و فرسودتر می شود از این روست که توبه و پاکي کردن گناهان از دل در جوانی آسان تر است

خوی های بد در انسان به منزله خاری است که در راه روئیده و باید همین حالا باید آن را دید و آن را کندمخصوصاً در جوانی شاید گناه به قدری بر روحش غلبه کند که هیچ وقت نتواند قلباً پشیمان شود و وقتی که پشیمانی قلبی نباشد توبه ای صورت نگرفته است

تو که می گویی که فردا، این بدن
آن درختِ بد جوان تر می شود
خار بُن در قوّت و برخاستن
خار بُن هر روز و هر دم سبزتر
او جوان تر می شود تو پیرتر
زود باش و روزگار خود مَبْرأ
که به هر روزی که می آید زمان
وین کَنده پیر و مضطر می شود
خارکَن در پیری و در کاستن
خارکَن هر روز زار و خشک تر

از حبله های شیطان" گام به گام کشاندن به سوی گناه" است آن را توضیح دهید با مثال بنویسید؟ 1

پاسخ 1

۳- گام به گام کشاندن به سوی گناه: روش دیگر شیطان برای کشاندن انسان به شقاوت این

است که او را گام به گام و آهسته به سمت گناه می کشاند تا در این فرایند تدریجی، متوجه زشتی گناه و قبح آن نشود و اقدام به توبه نکند؛ برای مثال، شیطان از همان ابتدا، انسان را به رابطه نامشروع با جنس مخالف دعوت نمی کند، بلکه در گام اول سخن از یک دوستی ساده به میان می آورد، دوستی ای که فقط در حد صحبت و درد دل کردن است، اما در گام های بعدی و به صورت تدریجی چنان این دوستی را پیش می برد که فرد خود را عرق در فساد و آلودگی می بیند.

توبه یا همان پشیمانی از گناه آثار و نتایج دارد آن را نام ببرید؟ پاسخ 1-2

مراحل تکمیلی توبه را نام ببرید؟
1 تلاش در جهت دور شدن از گناه
2 جبران حقوق الهی و حقوق مردم

توبه یا همان پشیمانی از گناه آثار و نتایج دارد که در زندگی شخص توبه کننده خود را نشان می دهد؛

مهم

از جمله: از مراحل تکمیلی توبه تلاش در جهت دور شدن از گناه را توضیح دهید؟ 1

۱- تلاش در جهت دور شدن از گناه: توبه کننده تلاش می کند دیگر به سراغ گناهی که از آن

پشیمان شده است نرود؛ زیرا انجام آن مساوی با شکستن توبه است که در آن صورت باز هم باید توبه کند. به عبارت دیگر، اگر توبه کننده حقیقتاً توبه کرده باشد، گرچه ممکن است به آن گناه علاقه ای هم داشته باشد، سعی خواهد کرد در عمل از آن دوری نماید؛ یعنی از افراد، مکان ها و موقعیت هایی که

۱- مثنوی، مولوی، دفتر دوم.

۲- قرآن کریم در مورد این روش شیطان، تعبیر «خُطُوبَاتِ الشَّيْطَانِ» را به کار می برد؛ یعنی گام های شیطان. این تعبیر نشان می دهد که روش شیطان در گمراه نمودن افراد، تدریجی و گام به گام است و شیطان انسان را قدم به قدم به سوی پرتگاه می کشاند. اگر انسان بداند که قرار است روزی با فریب شیطان چه گناهان بزرگی را انجام دهد، به شدت از آن بیزاری می جوید و دوری می کند اما شیطان، انسان را فوراً به سمت آن گناه نمی برد، بلکه گام به گام و به تدریج قبح و زشتی گناه را در دل او از بین می برد تا در نهایت گناه بزرگ را مرتکب شود. قرآن کریم با اشاره به این روش شیطان این نکته را مطرح می کند که هدف نهایی شیطان آلوده کردن شما به انجام فحشا و منکر است و هر کس به دنبال گام های شیطان بیفتد عاقبتی جز انجام گناهان زشت و ناپسند ندارد:

بِأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوبَاتِ الشَّيْطَانِ وَ مَنْ يَتَّبِعْ خُطُوبَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ... (سوره نور، آیه ۲۱).

۳- منظور از موقعیت ها، هر گونه فضایی است که می تواند موجب تحریک و سوق دادن انسان به سوی گناه شود، مانند حضور در برخی از گروه ها در فضای مجازی، مشاهده برخی فیلم ها، بازی های رایانه ای نامناسب و ...

می توانند زمینه ساز شکل گیری گناه باشند، دوری می کند.

بررسی

1) ارتباط مستمر با خدا (2) قرار نگرفتن در شرایط انجام گناه (3) افزایش ایمان و تقوا (4) فکر نکردن به گناه (5) توجه به عواقب انجام گناه

برای اینکه حالت پشیمانی، به ترک گناه بینجامد، چه راه حل هایی را پیشنهاد می دهید؟

از مراحل تکمیلی توبه، "جبران حقوق الهی" را شرح دهید؟ 1

۲- جبران حقوق الهی و حقوق مردم (توبه کننده تلاش می کند حقوقی را که با گناه خود ضایع کرده است جبران نماید. دسته ای از این حقوق، مربوط به خداوند است. مهم ترین حق خداوند نیز،

پاسخ 1

حق اطاعت و بندگی اوست. توبه کننده باید بکوشد کوتاهی های خود را در پیشگاه خداوند جبران کند؛ برای مثال، نمازها یا روزه های از دست داده را به تدریج قضا نماید و عبادت های ترک شده را به جا آورد.

نکته مهم البته خداوند نسبت به بندگان خود مهربان است و اگر ببیند که شخص توبه کار تلاش خود را کرده و

توانسته همه گناهان را جبران کند، بقیه موارد را خود جبران نموده و او را عفو می کند.)

1) دسته ای دیگر، حقوق مردم است؛ توبه کننده باید بکوشد اگر ستمی بر مردم کرده است آن را جبران

پاسخ 2

نماید 2 حقوق مادی یا معنوی آنها را در حد توان ادا کند و رضایت صاحبان حق را به دست آورد و 3

اگر به آنان دسترسی ندارد، به نیابت از آنان صدقه دهد و برایشان دعای خیر و طلب آمرزش نماید. 4

پاسخ 3

توجه کنیم که حقوق معنوی انسان ها بسیار مهم تر از حقوق مادی آنان است. اگر با دروغ، غیبت و تهمت

پاسخ 4

آبروی انسانی ریخته شده، اگر قلب پدر یا مادری بر اثر بی حرمتی فرزندی شکسته شده، اگر با توزیع کتاب

یا راه انداختن یک شبکه اجتماعی گمراه کننده در فضای مجازی، فساد و تباهی در جامعه گسترش یافته،

اگر رفتار ناپسند برخی افراد سبب بدبینی دیگران به دین شده، در واقع حقوق معنوی افراد ضایع شده است

و باید فرد توبه کننده به جبران حقوق از دست رفته بپردازد)

اگر کسی حقوق مادی یا معنوی مردم را ضایع کرده است و برای جبران به آنان دسترسی ندارد چه باید به کند؟
به نیابت از آنان صدقه دهد و برایشان دعای خیر و طلب آمرزش نماید-3

سوالات مهم 3-4

حقوق مادی انسان ها مهم تر است یا حقوق معنوی آنها توضیح دهید؟ حقوق معنوی انسان ها بسیار مهم تر از حقوق مادی آنان است اگر با دروغ، غیبت و تهمت آبروی انسانی ریخته شده، اگر قلب پدر یا مادری بر اثر بی حرمتی فرزندی شکسته شده، اگر با توزیع کتاب یا راه انداختن یک شبکه اجتماعی گمراه کننده در فضای مجازی، فساد و تباهی در جامعه گسترش یافته اگر رفتار ناپسند برخی افراد سبب بدبینی دیگران به دین شده، در واقع حقوق معنوی افراد ضایع شده است و باید فرد توبه کننده به جبران حقوق از دست رفته بپردازد-4

اگر مردم در برابر گناهان جامعه کوتاهی کنند و اقدامات دلسوزانه جامعه نیز به جایی نرسد چه نتیجه ای خواهد داشت؟ 6

چرا بیماری ها و انحراف های اجتماعی باید در مراحل ابتدایی اصلاح گردند؟ چهار مورد را نام ببرید؟ 2

مهم ترین راه اصلاح و معالجه جامعه ای که گرفتار بیماری ها و انحراف های اجتماعی چیست؟ 3

توبه اجتماعی را تعریف کنید؟ 1

اگر مردم در انجام دادن وظیفه امر به معروف و نهی از منکر کوتاهی کنند چه نتایج خواهد داشت؟ 4

توبه اجتماعی

آنچه تاکنون گفته شد مربوط به توبه فردی بو (اما جامعه هم اگر در برخی از ابعاد از مسیر توحید و اطاعت

از خداوند خارج شد، نیازمند بازگشت به مسیر توحید و اصلاح، یعنی نیازمند «توبه اجتماعی» است.)

(انحراف های اجتماعی باید در همان مراحل ابتدایی خود اصلاح شوند تا گسترش نیابند و ماندگار

نشوند. رباخواری، رشوه گرفتن، بی توجهی به عفاف و پاکدامنی، ظلم کردن و ظلم پذیری و اطاعت از

غیر خدا از جمله این بیماری ها و انحراف هاست.) اگر مردم در برابر گناهان حساسیت نشان دهند چگونه است؟ 5

(مهم ترین راه اصلاح و معالجه جامعه از این بیماری ها انجام دادن وظیفه امر به معروف و نهی از

منکر است) گر مردم در انجام این وظیفه کوتاهی کنند، گناهان اجتماعی، قوی تر و محکم تر می شوند

پاسخ 4

و در تمام سطوح جامعه نفوذ می کنند) در واقع اگر مردم در برابر این گناهان حساسیت نشان دهند و

در برابر آن بایستند و بکوشند که جامعه را اصلاح کنند، به آسانی می توانند مانع گسترش گناهان شوند.

پاسخ 5

اما اگر مردم کوتاهی کنند و اقدامات دلسوزانه جامعه به جایی نرسد و به تدریج انحراف از حق بیشتر و 1

بیشتر شود 2 اصلاح آن مشکل می شود و نیاز به تلاش های بسیار و فعالیت های اساسی و زیربنایی پیدا 3

می شود تا آنجا که ممکن است نیاز باشد آسمان های بزرگی جان و مال خود را تقدیم کنند تا جامعه را

از تباهی برهانند و مانع خاموشی کامل نور هدایت شوند) 4

چرا دوره جوانی بهترین زمان برای توبه کردن است؟ دوره پیری چگونه است؟ توضیح دهید

5

تا چه زمانی برای توبه کردن مهلت داریم؟ بهترین زمان برای توبه کردن چه زمانی است؟ 7 سوال

(سراسر عمر ظرف زمان توبه است 1، اما بهترین زمان برای توبه، دوره ای است که امکان توبه بیشتر و

انجام آن آسان تر و جبران گذشته راحت تر است) بهترین دوره برای توبه دوره جوانی است (

(دوره جوانی دوره انعطاف پذیری، تحوّل و دگرگونی و دوره پیری دوره کم شدن انعطاف و تثبیت

خوی ها و خصلت هاست. اگر در دوره جوانی خصلت هایی در انسان پدید آمد و ماندگار شد خارج کردن

آنها در پیری بسیار سخت و طاقت فرسا خواهد بود. صفات ناپسندی که در ما پدید می آیند) شبیه

ریشه های نهالی هستند که در ابتدا نفوذ کمی در خاک دارد اما هر قدر زمان می گذرد، نفوذ آن بیشتر

می شود و قوی تر می گردد تا جایی که کندن آن درخت بسیار سخت می شود. از این رو، توبه در جوانی

بسیار آسان تر از زمان پیری است. صفات ناپسندی که در ما انسان ها پدید می آیند شبیه به چه چیزی است؟ 9

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

پایان - گروه تجربی و ریاضی - بازگشت

با توجه به آیه شریفه "إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيَحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ" نتیجه تکرار توبه، اگر واقعی باشد، چیست؟ تکرار توبه اگر واقعی باشد، نه تنها به معنی دور شدن از خداوند نیست بلکه موجب محبوب شدن انسان نزد خداوند و جلب رحمت او می شود. 1

توبه در مورد بندگان خدا به چه معناست؟ توبه به معنای بازگشت از گناه به سوی خداوند و قرار گرفتن در دامن عفو و غفران اوست. 2

توبه چگونه گناهان را به حساب تبدیل می کند؟ در صورتی که با ایمان و عمل صالح همراه باشد- 3
در عبارت قرآنی " ان الله يحب التوابين" چرا خداوند مهربان بسیار توبه کنندگان را دوست دارد؟ زیرا خداوند می بیند چنین فردی با اینکه در دام گناه افتاده اما قلبش نزد اوست و به سرعت از عمل خود پشیمان می شود. 4

اگر جامعه ای در برخی موارد از مسیر توحید و اطاعت از خداوند خارج گردد، نیازمند چه توبه ای است؟ توبه اجتماعی- 5
منظور از تسویف چیست؟ چگونه شیطان از این حيله برای گمراهی جوانان استفاده می کند؟ تسویف از ریشه "سوف" و به معنای امروز و فردا کردن و کار امروز را به فردا انداختن است به عبارت دیگر فرد گناهکار دانما به خود می گوید "به زودی توبه می کنم" و این گفته را آنقدر تکرار می کند تا اینکه دیگر میل به توبه در او خاموش می شود. شیطان به او می گوید تو هنوز جوانی و فرصت توبه داری در آینده توبه کنی- 6

مهم ترین راه اصلاح جامعه از بیماری هایی مانند رباخواری چیست؟ امر به معروف و نهی از منکر- 7

از مراحل تکمیل توبه " تلاش در جهت دور شدن از گناه را بنویسید؟ توبه کننده تلاش می کند دیگر به سراغ گناهی که از آن پشیمان شده است نرود زیرا انجام آن مساوی با شکستن توبه است که در آن صورت باز هم باید توبه کند به عبارت دیگر اگر توبه حقیقتاً توبه کرده است گر چه ممکن است به آن گناه علاقه ای هم داشته باشد سعی خواهد کرد در عمل از آن دوری نماید یعنی از افراد، مکان ها و موقعیت هایی که می توانند زمینه ساز شکل گیری گناه باشند، دوری می کند- 8

حقوق مادی انسان ها بسیار مهم تر و برتر از حقوق معنوی آنان است- 9

دوره جوانی دوره انعطاف پذیری و دوره پیری دوره کم شدن انعطاف و تثبیت خوی ها و خصالت هاست- ص- 10

توبه اجتماعی را تعریف کنید؟ اگر جامعه در برخی از ابعاد از مسیر توحید و اطاعت از خداوند خارج شدنیازمند بازگشت به مسیر توحید و اصلاح یعنی نیازمند" توبه اجتماعی است 11
همین که انسان بعد از انجام گناه، در دل احساس پشیمانی کند، توبه انجام شده و گناه بخشیده می شود- ص- 12
خروج گناه از قلب و شستشوی آن را... می گویند- پیرایش یا تخلیه- 13

امام خمینی علیه السلام خطاب به جوانان می نویسد :

به فرموده امام خمینی (ره) چرا بهار توبه ایام جوانی است؟ و دوره پیری چگونه است؟ توضیح دهید 1

1 پاسخ) «بهار توبه ایام جوانی است که بار گناهان کمتر و تیرگی قلب و ظلمت درون اندک تر و شرایط توبه

سهل تر و آسان تر است. انسان در پیری حرص، طمع، حب جاه و مال و طول آرزوی بیشتر است، و

این به تجربه ثابت شده است و حدیث شریف نبوی شاهد بر آن است. فرض کنیم که انسان بتواند در

ایام پیری به توبه اقدام کند، از کجا که به پیری برسد و اجل، او را در سن جوانی و در حال اشتغال به

نافرمانی نریاید و به او مهلت دهد؟ ...)

به فرموده امام خمینی (ره) فریب ها و مکر شیطان چیست؟ توضیح دهید 2

2 پاسخ) پس ای عزیز، از فریب های شیطان بترس و در حذر باش، و با خدای خود مکر و حيله مکن که

پنجاه سال یا بیشتر شهوت رانی می کنم و دم مرگ با کلمه استغفار جبران گذشته می کنم؛ اینها خیال خام

است. اگر در حدیث دیدی یا شنیدی که حق تعالی بر این امت لطف فرموده و توبه آنها را تا قبل از

مشاهده آثار مرگ یا خود آن قبول می فرماید، صحیح است؛ ولی هیاهات که در آن وقت توبه از انسان

سرزند؛ مگر توبه لفظ است؟! اقدام به توبه زحمت دارد؛ ... چه بسا باشد که قبل از فکر توبه یا عملی

کردن آن، اجل مهلت ندهد و انسان را با بار معصیت های سنگین و ظلمت بی پایان گناهان، از این جهان

منتقل نماید. آن وقت خدا می داند که انسان به چه گرفتاری ها و بدبختی ها دچار می شود ...)

3 پاسخ) پس ای عزیز، هرچه زودتر دامن همت به کمر بزن و عزم را محکم و اراده را قوی کن و از گناهان، تا

در سن جوانی هستی یا در حیات دنیایی به سر میبری، توبه کن و مگذار فرصت خداداد از دستت برود. ۲)

به فرموده امام خمینی (ره) انسان برای توبه چه زمانی عزم را محکم و اراده را قوی کند؟ 3

۲- اشاره به این حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله دارد که فرمود: آدمی پیر می شود در حالی که دو صفت در او جوان می شود: حرص و آرزوهای دور

پایان - گروه انسانی- بازگشت فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

امام خمینی علیه السلام خطاب به جوانان می نویسد :

«بهار توبه ایام جوانی است که بار گناهان کمتر و تیرگی قلب و ظلمت درون اندک تر و شرایط توبه سهل تر و آسان تر است. انسان در پیری حرص، طمع، حب جاه و مال و طول آرزویش بیشتر است، و این به تجربه ثابت شده است و حدیث شریف نبوی شاهد بر آن است^۱. فرض کنیم که انسان بتواند در ایام پیری به توبه اقدام کند، [اما] از کجا که به پیری برسد و اجل، او را در سن جوانی و در حال اشتغال به نافرمانی نرباید و به او مهلت دهد؟...»

پاسخ 1

فربیب ها و مکر شیطان چیست؟ توضیح دهید 2

پس ای عزیز، از فربیب های شیطان بترس و در حذر باش، و با خدای خود مکر و حيله مکن که پنجاه سال یا بیشتر شهوت رانی می کنم و دم مرگ با کلمه استغفار جبران گذشته می کنم؛ اینها خیال خام است. اگر در حدیث دیدی یا شنیدی که حق تعالی بر این امت لطف فرموده و توبه آنها را تا قبل از مشاهده آثار مرگ یا خود آن قبول می فرماید، صحیح است؛ ولی هیئات که در آن وقت توبه از انسان سرزند؛ مگر توبه لفظ است؟! اقدام به توبه زحمت دارد؛ ... چه بسا باشد که قبل از فکر توبه یا عملی کردن آن، اجل مهلت ندهد و انسان را با بار معصیت های سنگین و ظلمت بی پایان گناهان، از این جهان منتقل نماید. آن وقت خدا می داند که انسان به چه گرفتاری ها و بدبختی ها دچار می شود (...)

پاسخ 2

انسان برای توبه چه زمانی عزم را محکم و اراده را قوی کند؟ 3

پس ای عزیز، هرچه زودتر دامن همت به کمر بزن و عزم را محکم و اراده را قوی کن و از گناهان، تا در سن جوانی هستی یا در حیات دنیایی به سر میبری، توبه کن و مگذار فرصت خدا داد از دست برود...»^۲

پاسخ 3

برخیز تا به عهد امانت وفا کنیم	تقصیرهای رفته، به خدمت قضا کنیم
بی مغز بود سر که نهادیم پیش خلق	دیگر فروتنی به در کبریا کنیم
دارالشفای توبه نبسته است در هنوز	تا درد معصیت به تدارک دوا کنیم
روی از خدا به هر که کنی شرک خالص است	توحید محض کز همه رو در خدا کنیم
چند آید این خیال و رود در سرای دل	تا کی مقام دوست به دشمن رها کنیم

۱- اشاره به این حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله دارد که فرمودند: آدمی پیری می شود در حالی که دو صفت در او جوان می شود: حرص و آرزوهای دور و دراز (بحار الانوار، ج ۷، ص ۲۲)

۲- شرح چهل حدیث، امام خمینی علیه السلام، ص ۲۷۳ (با ساده سازی برخی کلمات و عبارات).

چون برترین مقام ملک دون قدر ماست چندین به دست دیو زبونی چرا کنیم^۱

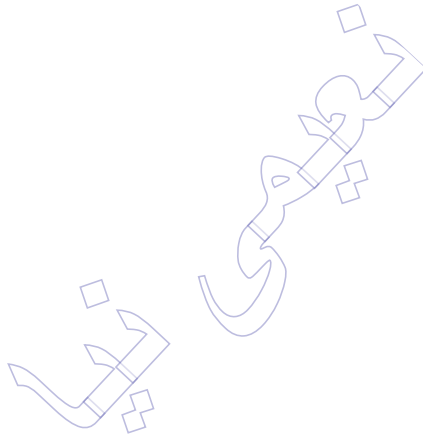
پیشنهاد

مناجات التائبین را در کتاب «مفاتیح الجنان» بخوانید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف) گناه چه آثاری در وجود انسان باقی می‌گذارد؟

ب) چه اموری است که جز خداوند دیگری توان انجام آن را ندارد؟

ج) خداوند چه راهی پیش پای گناهکار قرار داده که راه عذرآوردن را بر او بسته است؟

۱- سعدی، مواعظ، غزلیات، غزل ۵۰.

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی

درس هشتم

تجربی و ریاضی

قرآن کریم رمز سعادت و رستگاری ما را چه می داند؟ در این مورد قرآن چه می فرماید؟ 1

پیام آیه

قرآن کریم، رمز سعادت و رستگاری ما را **ترکیه نفس** دانسته و می فرماید: **معلول** **علت**

پاسخ 1

بشارت

آیه

ترکیه نفس چه زمانی اتفاق می افتد؟ برای تداوم آن چه باید کرد؟ 2

به یقین هر کس خود را **ترکیه کرد، رستگار شد.**

ترکیه نفس زمانی اتفاق می افتد که نفس ما از آلودگی ها پاک شود. این کار با توبه از گناهان آغاز

پاسخ 2

می شود؛ اما برای تداوم پاک ماندن جان و دل انسان، می بایست علاوه بر توبه به سایر دستوراتی که خداوند فرمان داده است عمل نمود. دستورات اخلاقی، عبادی و... در این درس به یکی از مهم ترین این دستورات، یعنی احکام می پردازیم.

آغاز ترکیه نفس ← توبه (پیرایش و تخلیه) است

تداوم ترکیه نفس ← توبه + عمل به دستورات اخلاقی و عبادی خداوند

آیا می توان باید ها و نباید های دینی و الهی را با قوانین بشری مقایسه کرد؟ با ذکر مثالی توضیح دهید؟ 2

پاسخ 1

1 احکام و قوانین دین اسلام، علاوه بر اینکه زندگی سالم در دنیا را تضمین می کند، سعادت و

نیک بختی اخروی و ابدی را نیز تأمین می نماید. (بنابراین، نمی توان بایدها و نبایدهای دینی و الهی را

با قوانین بشری که اهداف محدود و کوچک دنیوی دارند، مقایسه کرد و مثلاً گفت چرا خداوند برای

فلان گناه چنین مجازاتی قرار داده است؟ چرا که خداوند می داند آن گناه مانعی بزرگ بر سر راه سعادت

و نعمت های ابدی است؛ نعمت هایی که خداوند بخشی از آن را در قرآن کریم به ما معرفی کرده و مراتبی

از آن هم که اخروی است؛ در این دنیا قابل درک و توصیف نیست.

«هیچ کس نمی داند چه پاداش هایی که مایه روشنی چشم هاست برای آنها نهفته شده؛ این پاداش

کارهایی است که انجام می دهند.» ← پاداش های غیر قابل توصیف نعمت های اخروی برای اطاعت کنندگان از فرمان خداوند

در همین مورد، خداوند به پیامبر ﷺ می فرماید:

«برای بندگان نیکوکارم چیزهایی ذخیره کرده ام که نه چشمی دیده، نه گوشی شنیده و نه به ذهن کسی

خطور کرده است.» ۲ تنها شیوه مطمئن و قابل اعتماد برای هر انسان خردمند در جهت رسیدن به کمال کدام است؟ توضیح دهید 3

شما «عمر جاودان همراه با خوشبختی» را در نظر بگیرید؛ کدام برنامه غیردینی است که بتواند این

هدف بزرگ را تضمین کند و ما را به آن برساند؟

3 (بنابراین، زندگی دینی تنها شیوه مطمئن و قابل اعتمادی است که پیش روی هر انسان خردمند و

عاقبت اندیش قرار دارد. هر کس که نگران عاقبت کارا خود است به روشنی درمی یابد که تکیه بر خداوند

و اعتماد به دستورات او، هرگونه نگرانی نسبت به آینده را از بین می برد. در غیر این صورت، آینده ای

غیرقابل اعتماد در انتظار اوست) خداوند، در سوره توبه با هشدار دادن به این مطلب می فرماید:

آیا آن کس که بنیاد [کار] خود را

پایه و اساس زندگی مؤمنان تقوا الهی و خشنودی خدا است

1 بر پایه تقوای الهی

2 و خشنودی خدا نهاده، بهتر است؛ رضایت الهی

یا کسی که بنای خود را

1 بر لبه پرتگاهی در حال سقوط ساخته

2 و با آن در آتش دوزخ فرو می افتد؟

و خداوند گروه ستمکاران را هدایت نمی کند.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ
وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ

أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ شَفَا جُرْفٍ هَارٍ
فَأَنهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۳

پایه و اساس زندگی گناهکاران بر لبه پرتگاه دوزخ است

خداوند در سوره توبه آیه 109 در مورد پایه و اساس زندگی انسان چه می فرماید و چه هشدار می دهد؟ توضیح دهید 3

تدبر در قرآن

با تدبر در آیه شریفه صفحه قبل به سؤال‌های زیر پاسخ دهید :

۱- زندگی محکم و استوار بر چه پایه‌هایی بنا می‌شود؟

بر دو پایه: 1- تقوای الهی 2- خشنودی خدا (رضایت الهی) است

۲- مقصود از بنای زندگی بر لبه پرتگاه چیست؟

سهل انگاری در عمل به دستورات خداوند و بی توجهی به احکام خداوند و انتخاب برنامه غیر دینی در زندگی

۳- چرا خداوند کسانی را که زندگی خویش را بر لبه پرتگاه بنا کرده‌اند، ظالم نامیده است؟

ظلم در آیه، به معنای گناه است چون با بی توجهی به احکام خداوند به خود و جامعه ظلم کرده‌اند و در آتش دوزخ فرو می‌روند و هدایت الهی بی بهره می‌مانند

آیا میان سعادت انسان در دنیا و آخرت و احکام دین ارتباط و هماهنگی وجود دارد؟ توضیح دهید 1

شایسته است در زمینه احکام دین به نکات زیر توجه جدی داشته باشیم :

۱- میان سعادت انسان در دنیا و جهان آخرت و بایدها و نبایدهای دین (احکام)، ارتباط و هماهنگی

پاسخ 1

برقرار است، گرچه ممکن است درک آن برای ما، در حال حاضر ممکن نباشد. بنابراین از هر راهی

نمی‌توان به سعادت اخروی رسید؛ درست مانند رشد بدن در همین دنیا که فقط با تغذیه صحیح حاصل

می‌شود. از این رو، آن هدف بزرگ با یک زندگی غیرمستولانه و بدون برنامه سازگار نیست، بلکه یک

زندگی جدی و یک عزم قوی و استوار را طلب می‌کند. منظور از حکمت احکام چیست؟ اهمیت این موضوع در چیست؟ 2

۲- هر دستور خداوند، دلایل خاص خود را دارد که «حکمت» آن حکم و دستور نامیده

پاسخ 2

می‌شود. گاهی ما حکمت برخی از دستورات خداوند را می‌دانیم و گاه از آنها مطلع نیستیم. گاهی

هم از علوم مختلف کمک می‌گیریم تا حکمت آن را به دست بیاوریم. این یک تلاش خوب و

ارزشمند است. اما باید توجه داشته باشیم که آنچه ما کشف می‌کنیم، در برابر علم بی‌نهایت الهی

که وضع‌کننده این احکام است بسیار ناچیز است؛ بنابراین نباید چنین بیندازیم که با فهمیدن یکی

از حکمت‌های یک دستور الهی به همه حکمت‌های آن بی‌برده‌ایم و این فهم را مبنای تصمیم‌گیری

قرار دهیم. چرا خداوند در احکام دین خطرات انحرافی را گوشزد کرده است؟ 3

۳- از آنجا که خداوند نصیحت‌گر حقیقی مردم و خواهان سعادت آنان است، به منظور پیشگیری

پاسخ 3

از خطرات، هشدارهایی داده است تا مردم، قبل از گرفتار شدن، آن خطرات را بشناسند و از آن دوری

کنند) اما کسانی که از گسترش این خطرات نفع می‌برند به ما می‌گویند چرا در اسلام این قدر منع کردن

پاسخ 4

نگاه اسلام در مورد ورزش و بازی چیست؟ در احکام اسلامی چه ورزشی منع شده است؟ با مثال توضیح دهید 1

خداوند برای منع یک عمل به چه چیزی نگاه می کند؟ 2

پاسخ 1

و حرام کردن رایج است؟! در حالی که می دانیم چنین نیست، مثلاً اسلام صدها نوع ورزش و بازی را حلال می شمارد و مردم را نه تنها به ورزش کردن تشویق می کند بلکه اگر ورزش به قصد آمادگی برای انجام وظایف الهی باشد، آن را مستحب و دارای پاداش اخروی می داند. اسلام فقط ورزشی را که همراه با قمار یا زیان آور باشد، بد می شمارد و منع می کند؛ این یک منع، با آزادی اجرای صدها ورزش و بازی دیگر، قابل مقایسه نیست. اما تشویق کنندگان به قمار، این یک منع را چنان بزرگ می کنند که گویی دین مانع ورزش و بازی شده است. ممکن است همین منع را هم برخی دوست نداشته باشند) اما خداوند به ضررهای یک عمل نگاه می کند، نه دوست داشتن یا نداشتن مردم. قرآن کریم می فرماید:

مهم

تسلیم بودن در برابر دستورات خداوند حکیم هر چند که ما مصلحت آن را ندانیم

... و بسا چیزی را خوش نمی دارید و آن برای شما خوب است و بسا چیزی را دوست می دارید و

آیه

آن برای شما بد است و خدا می داند و شما نمی دانید. ۲. علت اطمینان و اعتماد ما به احکام الهی، علم الهی به خیر و شر انسان است

پاسخ 3

۴- درست است که اسلام در هر دوره و زمانه ای قابل اجراست و هر قدر زندگی بشر پیچیده تر شود و نیازهای جدیدی پدید آید، فقها و مجتهدین می توانند احکام اسلامی را متناسب با آن شرایط استخراج کنند، اما این بدین معنا نیست که اگر جوامع بشری دچار انحراف شدند و خواسته ها و تمایلات مخالف با سعادت خود پیدا کردند، اسلام آن خواسته ها را بپذیرد و مطابق با آنها حکم کند. در طول تاریخ جوامعی بوده اند که منحرف شده اند، اما پیامبرشان در مقابل آن انحراف ایستاده و با آنان مبارزه کرده است؛ و وظیفه فقها نیز این است که مانند پیامبر ان عمل کنند)

پاسخ 4

در زمانه ما هم انحرافات هست که دامنگیر گروه زیادی از مردم دنیا شده، مثلاً در برخی کشورها قمار و شراب رایج شده است. این دو عمل میان مردم عرب قبل از اسلام نیز رایج بود و آنان که قماربازان ماهری بودند، بسیار سود می کردند و آنان که شراب می فروختند منفعت خوبی به چنگ می آوردند و اقتصادشان رونق داشت. وقتی تازه مسلمانان شنیدند که پیامبر ﷺ به دستور خداوند این دو عمل را حرام کرده است، نزد پیامبر آمدند و در این باره از او سؤال کردند.

نکته مهم

پاسخ 5

فقها و مجتهدین احکام اسلامی را متناسب با چه چیزی استخراج می کنند با مثال توضیح دهید؟ 3

رفتار پیامبران و فقها و مجتهدین در برابر تمایلات انحرافی جامعه چگونه بود؟ 4

سه مورد از انحرافات قبل اسلام که امروزه فراگیر شده اند کدامند؟ پاسخ: قمار - شراب - ارتباط جنسی خارج از چار چوب شرعی
وقتی تازه مسلمان شنیدند که پیامبر (ص) به دستور خداوند شراب و قمار را حرام کرده چه کاری انجام دادند؟ توضیح دهید 5

باحرمت شراب از عقل و فکر و با حرمت قمار از آرامش و سلامتی روحی و اقتصادی پاسداری شده است

خداوند نیز این آیه را نازل کرد:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ
وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا^۱

اما گناهشان بزرگ تر از منفعتشان است.

پاسخ 5

مسلمانان این کلام خدا را پذیرفتند و آنها هم که این کسب و کار را داشتند، از منفعتی که برایشان داشت صرف نظر کردند تا مرتکب گناه نشوند^۲. اما با روی کار آمدن بنی امیه و بنی عباس، بار دیگر شراب و قمار در دربار آنها رواج پیدا کرد و به دنبال آن برخی از مردم نیز مرتکب این دو عمل شدند. با این حال عموم مسلمانان، هیچ گاه زشتی این عمل را فراموش نکردند.

فلسفه حرمت قمار را بنویسید؟¹

پاسخ 1

1) قمار علاوه بر اینکه یک کار بیهوده است، پول و ثروت مردم را در مسیری که هیچ فایده‌ای برای

جامعه ندارد به کار می‌گیرد. از طرف دیگر، این عمل میان برنده و بازنده کینه و دشمنی به وجود می‌آورد. امروزه متأسفانه در برخی از کشورها، از جمله آمریکا قمارخانه‌های بزرگ و مجلل ساخته شده و گاه رئیس جمهور یک کشور، خودش صاحب قمارخانه‌های بزرگ است و از این راه کسب ثروت می‌کند. اما این فراگیری دلیل نمی‌شود که اسلام در برابر آن کوتاه بیاید و آن را گناه محسوب نکند. امروزه در برخی از کشورها از جمله آمریکا چرا قمار خانه ساخته شده است؟²

پاسخ 2

پیامد ارتباط جنسی خارج از چارچوب شرعی را بنویسید؟³

1) یکی دیگر از انحرافات قبل از اسلام که امروزه هم در برخی جوامع رایج شده، ارتباط جنسی خارج از چارچوب شرع است.^۴ رایج شدن این ارتباط بازگشتی به دوران جاهلیت است و بنیان خانواده را متزلزل می‌کند. همان طور که در کشورهایی که این قبیل رابطه‌ها وجود دارد، خانواده استحکام خود را از دست داده و فرزندان تک‌سرپرست فراوان شده‌اند.

پاسخ 3

دلیل قاطعیت قرآن کریم در برابر زنا و گناه کبیره شمردن آن چیست؟⁴

2) قرآن کریم در همان زمان نزول، که این عمل فراوان بود، در مقابل آن ایستاد و آن را گناه کبیره شمرد و راه‌های آسان و بدون گناه برای ارتباط جنسی پیشنهاد داد. این حکم نه تنها برای دیروز بلکه برای

پاسخ 4

پیام آیه

۱- خمر در زبان عربی به معنای پوشاندن است و از این جهت به شراب، خمر گفته می‌شود که با مستی‌ای که ایجاد می‌کند، گویی روی عقل برده‌ای می‌افکند و مانع عملکرد آن می‌شود.

۲ - سورة بقره، آیه ۲۱۹.

۳- منظور از «منافع للناس» در آیه نیز، همان منفعت‌های اقتصادی است که برخی مردم از تولید و خرید و فروش شراب کسب می‌کردند.

۴- به کتاب‌های «جهان در عصر بعثت» از شهید سید محمد حسینی بهشتی و «سنن جاهلی عرب و روش برخورد قرآن کریم» از محمدعلی امانی مراجعه کنید.

امروز و فردای انسان‌ها باقی است تا هیچ‌گاه موقعیت خانواده متزلزل نشود و سلامت جسمی و روحی

انسان‌ها به خطر نیفتد.

پیام آیه: حرمت و ممنوعیت زنا

حرمت یعنی حرام بودن

این آیه با سخن حضرت عیسی (ع) به حواریون خود که فرمود: "حتی فکر زنا هم نکنید" هم مفهوم است

به زنا نزدیک نشوید
قطعاً آن عملی بسیار زشت
و راهی ناپسند است

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْنَىٰ
إِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً
وَسَاءَ سَبِيلاً

چرا در جوامع امروزی رعایت قوانین الهی تا حدودی سخت است؟ توضیح دهید 1

زندگی در شرایط ویژه

(آری، این سخن درست است که فرهنگ و تمدن امروزی بشر بر اساس دستورات الهی شکل نگرفته

پاسخ 1

و بسیاری از عادت‌ها و رفتارها با دستورات دینی در تعارض است و این تعارض، رعایت قوانین الهی را تا حدودی سخت کرده است، اما از آنجا که ایمان داریم این قوانین، فرمان‌های خداست، با اعتماد به نفس بالا و توکل بر او وارد عمل می‌شویم. در این صورت، هم زمینه را برای آگاهی دیگران نسبت به اسلام فراهم می‌نماییم و هم از اسلامان در صحنه عمل و زندگی دفاع می‌کنیم؛ همان‌طور که در سال‌های قبل از سرزمین و آیینمان با تمام وجود دفاع کردیم و موفق شدیم.)

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

بیشتر بدانیم

کتاب «خاطرات سفیر» سرگذشت یک دختر دانشجو است که تصمیم گرفته در معتبرترین دانشگاه‌های اروپا تحصیل کند و در عین حال همه احکام دین را رعایت نماید. این کتاب، خاطرات او از بخشی از اتفاقاتی است که در مدت تحصیل برای وی رخ داده است.^۲ در ادامه قسمتی از یکی از این خاطرات را می‌خوانیم:

۱- سورة اسراء، آیه ۳۲.

۲- خاطرات سفیر، نیلوفر شادمهری، دانشجوی دکتری رشته طراحی صنعتی.

کنفرانس مد

دانشگاه آژنه^۱ من را فرستاده بود به یه کنفرانس که طراحان لباس، مدهای تابستان آینده را رونمایی می‌کردن. ساعت ۸ صبح توی سالن کنفرانس بودم. یکی از طراحی‌ها مد سخنرانی‌اش را آغاز کرده بود. لباسایی که طراحی شون را در قالب بروشور نشون می‌داد افتضاح بودن؛ تیکه پاره... شل و ول... خانوم طراحی حدود دو ساعت حرف زد. از اینکه این لباسا ل هستند و پل هستند و ما برنامه‌هایی برای جا انداختن این مد داریم.

موقع پذیرایی شد. در سالن پذیرایی توجهم به لباس خانوم طراح جلب شد. بسیار شیک و شکیل و سنگین! یک کت و شلوار سرمه‌ای با یه بلیزی یقه شکاری صدفی و یه گردنبند مروارید. موهای کوتاه مرتب داشت و اتفاقاً بسیار بسیار معقول و متناسب لباس پوشیده بود.

من تنها خانم محجبه سالن بودم و با نگاه کردن به اون حس کردم همون قدر که اون توجه من رو جلب کرده من هم برای اون جذابم. به سمتش رفتم و شروع کردم به معرفی خودم. زمان استراحت داشت تموم می‌شد و باید بر می‌گشتم توی سالن سخنرانی. اما یه علامت سؤال تو ذهنم بود که تصمیم گرفتم از ایشان بپرسم:

– عذر می‌خوام؛ یه سؤال خصوصی!

– بله، پرس.

– لباسایی که شما پوشیدید صد و هشتاد درجه با اونچه تیم شما طراحی کرده تفاوت داره. شما خودتون هم حاضرید از این لباسایی که طراحی کردید بپوشید؟!

ابروهاش را بالا انداخت و خندید و همون طور که به سمت در ورودی سالن می‌رفت گفت: «نه... نه... من یه مدیرم. شأن من نیست! اینا برای من نیست، برای مردم»^۲

با توجه به آنچه گفته شد، نحوه اجرای احکام اسلامی در سه عرصه فرهنگ و ارتباطات، ورزش

و بازی و اقتصاد را بیان می‌کنیم:

فرهنگ را تعریف کنید؟¹

۱- عرصه فرهنگ و ارتباطات

نوع اجزاء و عناصر فرهنگی هر جامعه نشان دهنده چیست؟²

(فرهنگ، روح حاکم بر جامعه و نشان دهنده هویت و شخصیت آن است) نوع اجزاء و عناصر فرهنگی

هر جامعه نشان دهنده درجه و میزان ارزشمندی و تعالی آن جامعه است) اعتقاد به خدا و یکتاپرستی،

ایمان و اعتقاد به پیامبران الهی و اعتقاد به معاد و پابندی به آن، معیارهای اصلی در تشخیص ارزشمندی

فرهنگ جوامع است) توجه به عدالت، خردورزی، علم و دانش، عفاف و پاکدامنی، دوری از شهوت و

معیارهای اصلی در تشخیص ارزشمندی جوامع را بنویسید؟³

از معیارهای دیگر یک فرهنگ برتر چیست؟⁴

هدف سرمایه داران از تسلط بر رسانه ها چه چیزی است؟ برای رسیدن به آن هدف دست به چه اقداماتی می زنند؟ 8

مرکز وسایل ارتباطی سلطه گران کدام کشور است ؟ و صاحبان آنها چه کسانی هستند؟ 7

شیوه تنظیم احکام الهی چگونه باید باشد؟ 1

غضب و پابندی به احکام و دستورات الهی از معیارهای دیگری فرهنگ برتر است.

پاسخ 1

(احکام و قوانین اجتماعی اسلام باید به گونه ای تنظیم شود که سبب رشد و تقویت این معیارها شود .)

از این رو : یکی از مصادیق مهم عمل صالح و از واجبات کفایی که دارای پاداش اخروی بزرگ است؟ 2

پاسخ 2

۱- تولید، توزیع و تبلیغ فیلم های سینمایی و تلویزیونی، لوح های فشرده، مجلات، روزنامه ها، کتاب ها و انواع آثار هنری به منظور گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و مبارزه با تهاجم فرهنگی و ابتدال اخلاقی، از مصادیق مهم

حق نشر ، حق تکثیر یا کپی رایت به چه معناست؟ توضیح دهید 3

پاسخ 3

(نکته مهم : حق نشر، حق تکثیر یا کپی رایت، مجموعه ای از حقوقی است که به پدیدآورنده یک

اثر در حوزه کارهای ادبی، سینمایی، موسیقی، عکاسی، نرم افزار، طراحی های صنعتی و ... تعلق می گیرد. یکی از حقوق این است که تنها، پدیدآورنده آن اثر اجازه نشر و تکثیر آن را دارد و هر گونه

پاسخ 4

استفاده و بهره برداری از اثر نیاز به دریافت اجازه از پدیدآورنده دارد) طبق نظر همه مراجع، اگر تولیدکننده یک اثر، تکثیر و کپی آن اثر را جایز نداند، تکثیر آن حرام است؛ خرید و استفاده از این آثار

تکثیری نیز حرام می باشد) نظر مراجع در خصوص حق نشر ، حق تکثیر یا کپی رایت چیست؟ 4

پاسخ 5

(۲- ایجاد پایگاه های اینترنتی و شبکه های اجتماعی در فضای مجازی به منظور اشاعه فرهنگ و

معارف اسلامی و مقابله با اندیشه های کفرآمیز و ابتدال اخلاقی، مستحب است و در مواردی واجب کفایی؛ افرادی که توانایی علمی، فنی و مالی آن را دارند باید به ایجاد آن مبادرت ورزند.)

پاسخ 6

(یکی از مهم ترین ابزارهای کشورهای سلطه گر، وسایل ارتباطی از قبیل پایگاه های اینترنتی، شبکه های اجتماعی، ماهواره ها و سایر رسانه های اجتماعی است) مرکز این وسایل ارتباطی در

پاسخ 7

کشورهایی نظیر آمریکا است و صاحبان آنها سرمایه داران بزرگی هستند که معمولاً در دولت های خود نفوذ فراوان دارند. برای تسلط بر کشورها اقداماتی از قبیل : به دست آوردن اطلاعات محرمانه

پاسخ 8

اقتصادی، سیاسی، نظامی و فرهنگی کشورها و تجزیه و تحلیل آنها برای تصمیم گیری های دقیق علیه کشورهای مورد هدف را انجام می دهند.)

و این یکی از مهم ترین مصادق های قاعده " نفی سبیل " است

پاسخ 9

از همین رو، لازم است مانع سلطه رسانه ای و ارتباطی بیگانگان بر کشور شویم. بنابراین بر دولت اسلامی واجب است که زیرساخت های لازم برای پایگاه های ارتباطی بومی و داخلی را فراهم کند. بر ما نیز واجب

است که حتی المقدور از وسایل ارتباطی داخلی بهره ببریم و مانع نفوذ و سلطه رسانه ای بیگانگان شویم.)

نکته ۱- واجب کفایی، عملی است که بر همه واجب است، اما اگر کسانی در حد کفایت به آن اقدام کنند، از دوش دیگران برداشته می شود.

واجب عینی عملی است که انجام آن بر تک تک مسلمانان واجب است مانند نماز و روزه

یکی از مهم ترین ابزار های کشور های سلطه گر برای تسلط بر دیگر کشور ها کدام است؟ 6

برای این که مانع سلطه رسانه ای و ارتباطی بیگانگان بر کشور شویم دولت اسلامی وما چه باید بکنیم؟ 9

ایجاد پایگاه های اینترنتی و شبکه های اجتماعی در فضای مجازی به منظور اشاعه فرهنگ و معارف اسلامی و مقابله با اندیشه های کفر آمیز و ابتدال اخلاقی چگونه است؟ توضیح دهید 5

استفاده از چه موسیقی حلال و از استفاده از چه موسیقی حرام است؟1

استفاده از ابزار آلات موسیقی برای سرودها و برنامه های فرهنگی چه حکمی دارد؟2

3- استفاده از موسیقی، خواه موسیقی سنتی و کلاسیک باشد و خواه غیر سنتی و مدرن جایز و

پاسخ 1

حلال است، فقط آن نوع موسیقی که بی بندوباری و شهوت را تقویت و تحریک می کند و مناسب

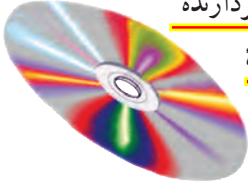
مجالس لهو و لعب است، حرام است) استفاده از ابزارها و آلات موسیقی برای اجرای سرودها و

پاسخ 2

تولید، توزیع و تبلیغ فیلم ها و لوح فشرده در صورتی که در برارنده تصاویر
یامتون انحرافی و فساد و موسیقی مطرب باشد چه حکمی دارد؟3

4- تولید، توزیع و تبلیغ فیلم ها، لوح های فشرده و سایر رسانه هایی که در بردارنده

پاسخ 3

تصاویر یا متونی هستند که موجب انحراف و فساد می شوند و یا در بردارنده

موسیقی مطرب و مناسب با مجالس لهو و گناه باشند، از گناهان بزرگ

شمرده می شود و خرید و فروش آنها حرام است. همچنین، تماشا کردن

شرکت در مجالس شادی، مانند جشن عروسی، جشن های مذهبی و ملی چه حکمی
دارد؟ توضیح دهید4

و گوش دادن به آنها نیز حرام است.)

پاسخ 4

5- شرکت در مجالس شادی، مانند جشن عروسی، جشن های مذهبی و ملی جایز است و حتی اگر

موجب تقویت صلۀ رحم یا تبلیغ دین شود مستحب است؛ به شرط آنکه در این مجالس، احکام دین

مانند روابط میان محرم و نامحرم رعایت شود.)

قوی شدن بدن چه وقتی ارزشمند است؟7

دین اسلام درباره ورزش و حفظ سلامتی و تندرستی چه توصیه هایی دارد؟5

چرا هر مسلمان باید بکوشد که بدن قوی و نیرومند داشته باشد؟6

2- عرصۀ ورزش و بازی:

1- دین اسلام از مسلمانان می خواهد برای سلامت و تندرستی خود بکوشند و از هرکاری که

پاسخ 5

تندرستی، را به خطر می اندازد، دوری کنند) علاوه بر این، خوب است هر مسلمانی بکوشد که بدنی قوی

و نیرومند داشته باشد تا در زندگی از سلامت برخوردار باشد1) بتواند بهتر فعالیت کند2) و در هنگام خطر

پاسخ 6

و مبارزۀ با دشمنان دین پیروزمندانه عمل نماید. پیامبر اکرم ﷺ و امام علی علیه السلام از دلاوران زمان خود

بودند و در تمام جنگ ها شجاعانه می جنگیدند) البته قوی شدن بدن وقتی ارزشمند است که قوت بازو

پاسخ 7

سبب تواضع و فروتنی انسان شود، نه فخر فروشی بر دیگران.

کسانی که برای تقویت رابطه صمیمانه میان
خویشان و همسایگان و سلامت اخلاقی افراد
خانواده در برگزاری بازی ها و ورزش های
دسته جمعی پیش قدم می شوند چه حکمی دارد؟8

2- کسانی که برای تقویت رابطه صمیمانه میان خویشان و همسایگان

پاسخ 8

و سلامت اخلاقی افراد خانواده در برگزاری بازی ها و ورزش های

دسته جمعی پیش قدم می شوند؟ از پاداش اخروی بهره مند خواهند شد.)

3- شرط بندی، از امور زیان آور روحی و اجتماعی است و انجام آن، حتی در بازی ها و ورزش های

پاسخ 9

معمولی نیز حرام می باشد.) شرط بندی از چه اموری است؟ شرط بندی در بازی ها و ورزش های معمولی چه حکمی دارد؟9

1- بازی مجموعه فعالیت هایی است که برای نشاط و تفریح انجام می شود. ورزش مجموعه حرکاتی است که برای سلامتی جسمانی و

تقویت اندام هاست. بازی های ورزشی، آن دسته از بازی هایی هستند که هم سبب نشاط و فرح می شوند و هم به تقویت اندام ها کمک می کنند،
مانند فوتبال، والیبال، دو و میدانی و بسیاری از بازی های محلی.

اگر ورزش و بازی های ورزشی برای افراد جامعه از "فساد و بی بندوباری های دنیا کنونی" ضرورت یابد چه حکمی دارد؟¹

پاسخ 1) ۴- اگر ورزش و بازی های ورزشی برای دور شدن افراد جامعه از فساد و بی بندوباری های دنیای کنونی ضرورت یابد، فراهم کردن امکانات آن واجب کفایی است.

دانش تکمیلی

برای مطالعه بیشتر در خصوص حکم شرط بندی های دوستانه و نیز گرفتن پول جهت شرکت در برخی مسابقات ورزشی به وبگاه گروه قرآن و معارف به آدرس <http://quran-dept.talif.sch.ir> مراجعه کنید.

باید بکشیم چگونه رزق و روزی را به خانه بیاوریم؟ توضیح دهید⁴

مسئولین برای مدیریت اقتصاد کشور باید کدام اهداف را محقق سازند؟³

در عصر حاضر سبک زندگی مبتنی بر چه چیزی می باشد؟²

۳- عرصه اقتصاد

پاسخ 2) در عصر حاضر سبکی از زندگی اقتصادی که مبتنی بر تولید انبوه کالا و مصرف فراوان و نیز توجه

2 به رفاه بیش از حد و لذت های مادی است، در غرب رایج شده که سایر ملت ها را نیز تحت تأثیر قرار داده است) برای اینکه بتوانیم مشکلات اقتصادی ناشی از تمدن جدید و معضلات داخلی فائق شویم و در مسیر عدالت و رشد اقتصادی حرکت کنیم، لازم است موارد زیر را به دقت رعایت کنیم:

نکته مهم

1- مسئولین باید اقتصاد کشور را به گونه ای مدیریت کنند که سه هدف زیر محقق شود: اول، استقلال اقتصادی و عدم سلطه و نفوذ بیگانگان؛ دوم، پیشروی به سوی عدالت و قسط و کاهش فاصله طبقاتی؛ سوم، حرکت به سوی آبادانی و عمران در عین دوری از دنیا دگی و تجمل گرایی.)

پاسخ 3

مهم

2- بکشیم که رزق و روزی حلال به خانه بیاوریم و از همه اموری که سبب ناپاک شدن روزی ما می شود، مانند تولید کالا با کیفیت پایین و فریبکاری در معامله خودداری کنیم تا هم آثار مثبت

پاسخ 4

روزی حلال را در زندگی خود تربیت فرزندان مشاهده کنیم و هم به اقتصاد کشور کمک نماییم.)

پاسخ 5

3 رسول خدا ﷺ می فرماید: عبادت ده جزء دارد که نه جزء آن کسب و کار حلال است. 2) برای آشنایی با حلال و حرام در کسب و کار و تجارت باید با احکام تجارت آشنا شویم تا گرفتار کسب

پاسخ 6

پیام حدیث 6 حرام نکردیم. حضرت علی علیه السلام در این باره می فرماید: رسول خدا (ص) می فرماید عبادت چند جزء دارد؟ توضیح دهید⁵

پیام حدیث: تقدم آموختن احکام و مسائل شرعی تجارت (الفقه) قبل از ورود به تجارت برای گرفتار نشدن به کسب حرام

برای آشنایی با کسب و کار و تجارت حلال و حرام چه باید کرد حضرت علی (ع) در این باره چه می فرماید؟⁶

ای گروه تاجران و بازرگانان!
اول یادگیری مسائل شرعی تجارت، سپس تجارت کردن.

يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ،
أَلْفَقَهُ،
ثُمَّ الْمَتَجَرِّۙ؛

حدیث

قاعده نفی سبیل ← قرآن کریم می فرماید: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا»؛ سوره نساء، آیه ۱۴۱.

۲- بحار الانوار، مجلسی، ج ۱۰۳، ص ۹.

۳- کافی، کلینی، ج ۵، ص ۱۵۰.

باید بکوشیم از چه کالا هائی استفاده کنیم و اگر مصرف کالاهای خارجی سبب وابستگی کشور شود چه حکمی دارد؟ 1

یکی از مهم ترین عوامل عقب ماندگی اقتصادی وبه وجود آمدن فاصله طبقاتی چیست؟ 2

3- بکوشیم که همه از کالای ایرانی استفاده کنیم و کالای مرغوب در اختیار مردم قرار دهیم. اگر

مصرف کالاهای خارجی سبب وابستگی کشور شود، واجب است از خرید آن خودداری شود.

4- اشرافی گری، تجمل گرایی برخی مسئولین و فساد اداری و مالی، یکی از مهم ترین عوامل

عقب ماندگی اقتصادی و به وجود آمدن فاصله طبقاتی است. 1 علاوه بر آثار منفی اقتصادی، باعث

بی اعتمادی عمومی و رواج تجمل گرایی و مصرف گرایی در میان مردم می شود. بنابراین، بر مسئولین

و مدیران کشور واجب است که از این شیوه زندگی اجتناب کنند و با اسوه قرار دادن خود، دیگران

را به سوی یک اقتصاد سالم دعوت کنند. مجموعه افراد جامعه نیز باید با پیروی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

و امر به معروف و نهی از منکر روابط اقتصادی را سالم نگه دارند. 7

اشرافی گری و تجمل گرایی برخی از مسئولین چه پیامدهای نامطلوبی رابه دنبال دارد؟ توضیح دهید 3

بررسی

برخی می گویند: «ما از کالای ایرانی استفاده خواهیم کرد به شرطی که بهتر یا هم ردیف کالای

خارجی باشد.» نظر شما در این باره چیست؟

اگر کالای ایرانی بهتر از کالای خارجی باشد وما آن را نخریم کاری غیر عقلانی انجام داده ایم ونمی توان آن را حمایت از کالای ایرانی دانست بلکه ما باید با حمایت از کالاهای دارای کیفیت پایین تر ایرانی سبب بهبود کیفیتشان شویم

5- از تخریب محیط زیست پیرامون خود جلوگیری کنیم. با توصیه به اطرافیان استفاده از سموم

شیمیایی، پلاستیک، کاغذ و مانند آن را به حداقل برسانیم. از تخریب محیط زیست پیرامون خود چگونه جلوگیری کنیم؟ 4

6- ممکن است در محیط زندگی ما، مانند مدرسه، محله و محیط کار افرادی بی بضاعت زندگی

کنند که زندگی تجملی دیگران غم و اندوه آنان را به دنبال داشته باشد. از این رو بهتر است از مدگرایی

و تجمل در پوشش و سایر ابعاد زندگی دوری کرده و ساده زیستی پیشه نماییم.

7- امروزه کشورهای سلطه گر می کوشند تا از طریق برقراری روابط تجاری هدفمند، کنترل اقتصادی

سایر کشورها را به دست بگیرند و آنها را به خود وابسته نمایند و استقلال آنان را از بین ببرند. بنابراین،

بر دولت واجب است روابط اقتصادی با کشورها را به گونه ای تنظیم کند که آن کشورها نتوانند در

مواقع خطر کشور ما را تحت فشار قرار دهند. چرا هر نوع تجارتی که به نفع رژیم صهیونیستی باشد حرام است؟ 7

8- از آنجا که رژیم صهیونیستی، سرزمین مسلمانان را به کمک انگلستان در سال های قبل به زور

تصرف کرده و در آنجا غاصبانه یک کشور تشکیل داده است، هر نوع تجارتی که به نفع این رژیم باشد،

همچون وارد کردن و ترویج کالاهایی که سرمایه داران این رژیم در آن شریک هستند حرام است.

چرا باید از مدل گرایی و تجمل در پوشش دوری کرده وساده زیستی پیشه کنیم؟ 5

امروزه کشور های سلطه گر از چه طریقی کنترل اقتصادی سایر کشور ها را به دست می گیرند؟ 6

پایان درس - زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

درس نهم

پایه های استوار

از جمله برنامه های مسلمان برای ایجاد جامعه ای بر اساس معیار های اسلامی چیست؟ و چه اقداماتی برای تحقق آن لازم است؟¹

پاسخ 1

از جمله برنامه های یک انسان مسلمان، مشارکت و تلاش او در ایجاد جامعه ای بر اساس

- 1 معیارهای اسلامی است. از این رو، لازم است ابتدا معیارهای یک تمدن اسلامی را که قرآن کریم و پیشوایان به ما معرفی کرده اند، بشناسیم و برای تحقق هرچه بهتر آنها در جامعه، برنامه ریزی و تلاش کنیم.
- 2

اکنون، در این درس می خواهیم به این سؤال پاسخ دهیم که :

معیارهای تمدن اسلامی کدام اند و ما باید برای تحقق چه نوع جامعه ای تلاش کنیم؟

معیار اول - اعتقاد به توحید و پرستش خدای یگانه و ایمان به خدا
 معیار دوم - اعتقاد به معاد و ایمان به آخرت و آخرت گرایی
 معیار سوم - پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت
 معیار چهارم - عدالت اجتماعی و رفع تبعیض های طبقاتی
 معیار پنجم - ارتقاء جایگاه خانواده و احیای منزلت زن
 معیار ششم - حق طلبی و باطل ستیزی
 معیار هفتم - دیدگاه متعادل نسبت به دنیا و آخرت
 معیار هشتم - تفکر، تعقل و تدبیر و خردورزی عقل گرایی و علم آموزی

رسول خدا (ص) رسالت بزرگ خود را از کجا آغاز کرد؟ و با کمک چه کسانی جامعه دینی را بنا نهاد؟²

گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند تغییر در نگرش انسان‌ها و تحوّل بنیادین در شیوه زندگی فردی و اجتماعی مردم بود. رسول خدا ﷺ این رسالت بزرگ را از شهر مکه آغاز کرد و سپس با

پاسخ 1

هجرت به مدینه و با کمک یاران خود پایه‌های یک جامعه دینی را بنا نهاد و حرکت به سوی تمدن اسلامی

پاسخ 2

را آغاز کرد. مطالعه قرآن کریم و سیره و روش آن بزرگوار، ما را به برخی از معیارهای تمدن مورد نظر

نکته

اسلام می‌رساند. در اینجا برخی از این معیارها و میزان توجه به آنها را بعد از پیامبر اکرم ﷺ و در

تمدنی که به نام اسلام باقی‌مانده بررسی می‌نماییم.

نخستین معیار تمدن اسلامی که پیامبر (ص) به آن دعوت می‌نمود چیست؟ و چه فرموده‌ایست که اعتقاد به توحید و پرستش خدای یگانه

معیارهای تمدن اسلامی دومین معیار تمدن اسلامی را نام ببرید؟ و توضیح دهید اعتقاد به معاد و آخرت گرای

۱- رسول اکرم ﷺ از همان ابتدای دعوت مردم را به یکتاپرستی دعوت کرد و فرمود: توحید

پاسخ 3

ای مردم بگویند «عبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید.^۱

۲- رسول خدا ﷺ در کنار دعوت به توحید، افق نگاه انسان‌ها را از محدوده زندگی دنیایی فراتر

پاسخ 4

برد و آنان را با زندگی در آخرت آشنا کرد معاد

پیام آیه: دریافت پاداش از سوی خدا وند ونداشتن ترس و غم و اندوه معلول ایمان به خدا و آخرت و انجام کارهای شایسته است

تدبیر در قرآن (۱)

... مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ

2

1

علت

رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ^۲ معلول

دادن اجر و پاداش به مومنان صالح بیانگر عدل الهی و اثبات کننده ضرورت معاد است

در این آیه به دو اصل اساسی اعتقادی که دو معیار تمدن اسلامی نیز به حساب می‌آیند، اشاره

شده است. آن دو معیار کدام‌اند؟

معیار اول: توحید
معیار دوم: معاد

معیار اول: معیار اول: ایمان به خدا، توحید و یکتاپرستی

معیار دوم: معیار دوم: ایمان به معاد و زندگی در جهان آخرت

رسول خدا به رسالت برانگیخته شد تا چگونه جامعه ای را بنا کند؟⁵

۳- رسول خدا ﷺ به رسالت برانگیخته شده بود تا جامعه‌ای بنا نهد که در آن جامعه، به جای

پاسخ 5

حکومت ستمگران و طاغوتیان، ولایت الهی حاکمیت داشته باشد و نظام اجتماعی بر پایه قوانین و

2

دستورات الهی استوار گردد.

سومین معیار تمدن اسلامی را نام برده و توضیح دهید؟⁵ پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت

۱- مجمع البیان، طبرسی، ج ۱۰، ص ۸۵۲؛ مناقب آل ابی طالب، ابن شهر آشوب، ج ۱ ص ۵۶؛ سنن کبری، بیهقی ج ۱، ص ۷۶.

۲- سوره بقره، آیه ۶۲.

چهارمین معیار تمدن اسلامی را نام برده و توضیح دهید؟ 1 عدالت اجتماعی و رفع تبعیض های طبقاتی

تدبر در قرآن (۲) مطابق آیه یکی از دلایل تشکیل حکومت اسلامی - پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت است

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ... ۱

مطابقت آیه اطاعت از رسول خدا و اطاعت از جانشینان او لازمه توحید عملی است

این آیه معروف به- آیه اطاعت و یا اولی الامر است

با توجه به آیه شریفه و عبارات های درس، معیار سوم تمدن اسلامی کدام است؟

معیار سوم: پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت

این معیار، یکی از دلایل تشکیل حکومت اسلامی است که در سال گذشته، توضیح داده شد.

همچنین گزارشی از خلفای بنی امیه و بنی عباس ارائه و مشخص شد که آنان از دایره ولایت الهی خارج نکته

شدند و آنان نه بر اساس دستورات الهی، بلکه بر اساس امیال خود حکومت می کردند.

۴- یکی از مهم ترین اهداف پیامبر اکرم ﷺ برپایی جامعه ای عدالت محور بود به طوری که در آن پاسخ 1

مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند و امکان رشد برای همه انسان ها فراهم باشد، نه اینکه 1

نعمت ها و ثروت های زمین در انحصار گروهی محدود باشد. پیامبر از هر فرصتی برای رفع تبعیض های 3

طبقاتی حاکم بر نظام جاهلی و برقراری فرهنگ برابری و مساوات در جامعه، کمال استفاده را می نمود 2

و از هیچ تلاشی در این راه فروگذار نمی کرد. (پیامبر (ص) به مردم می فرمود: برترین جهاد چیست؟ 2)

(به طور مثال، به مردم می فرمود: «برترین جهاد سخن حقی است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر پاسخ 2

بر زبان آورد.») قرآن کریم ، برای نماز گزاران چه اوصافی را بیان می کند؟ 3

(قرآن کریم، در آنجا که اوصاف نماز گزاران را بیان می کند یکی از ویژگی های آنها را این گونه ذکر پاسخ 3

می کند که آنان در مال خود برای محرومان و فقیران نیز حق معینی قرار داده اند) آنجا که می خواهد

تکذیب کنندگان دین را معرفی کند، از کسانی یاد می کند که یتیمان را از خود می رانند و دیگران را به پاسخ 4

اطعام مساکین تشویق نمی نمایند. (قرآن کریم ، برای تکذیب کنندگان دین از چه کسانی یاد می کند؟ 4)

(رفتار پیامبر اکرم ﷺ و بیانات قرآن کریم فضایی به وجود آورد که در آن، فاصله طبقاتی و فقر و پاسخ 5

بی توجهی به محرومان زشت شمرده می شد و مساوات و قسط، ارزشی والا تلقی می گردید. 2)

رفتار پیامبر اکرم (ص) و بیانات قرآن کریم در باره عدالت اجتماعی و رفع تبعیض های طبقاتی چه فضایی را به وجود آورد؟ 5

۱- سوره نساء، آیه ۵۹.

۲- میزان الحکمة، محمد ری شهری، ج ۱، ص ۶۵۶ به نقل از کنز العمال، متقی هندی، حدیث ۴۳۵۸۸.

۳- سوره معارج، آیات ۲۴ و ۲۵.

۴- سوره ماعون، آیات ۱ تا ۳.

این آیه با حدیث "برترین جهاد سخن حقی است که انسان در مقابل سلطانی ستمگر بر زبان آورد" - از جهت اشاره به عدالت محوری ارتباط دارد

ضرورت اجرای احکام اسلامی (عدالت) به عنوان یکی از دلایل تشکیل حکومت اسلامی نیز آمده است

تدبیر در قرآن (۳) مطابق آیه تجلی توحید عملی در بعد اجتماعی، تحقق عدالت و قسط است

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ... ۱

با توجه به این آیه شریفه و عبارات قبل، معیار دیگری از معیارهای موردنظر پیامبر اسلام برای تشکیل تمدن اسلامی را ذکر کنید.

معیار چهارم: عدالت اجتماعی و رفع تبعیض های طبقاتی.....

یک ماجرای تاریخی

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی

با توجه به پیام های مکرر قرآن کریم و سیره و روش رسول خدا ﷺ، تا مدتی پس از ایشان توجهی به این معیار وجود داشت؛ مثلاً در هنگام مواجهه سپاه مسلمانان با سپاه ساسانیان، گفت و گویی میان رستم فرخزاد، فرمانده سپاه یزدگرد سوم با فرمانده سپاه مسلمانان رخ داد که می تواند نشان دهنده توجه به این معیار باشد:

رستم فرخزاد، که مردی جهان دیده و باتجربه بود، وقتی با سپاه مسلمانان برخورد کرد، شب هنگام، سوار بر اسب، روی تپه ای رفت و به ارزیابی آن لشکر پرداخت. با وجود اینکه لشکر مسلمانان را از نظر عده و تجهیزات اندک دید، اما دچار اضطراب عجیبی شد. از تپه فرود آمد و پیکی سوی زهره بن عبدالله - فرمانده لشکر مسلمانان - فرستاد و وی را به مذاکره دعوت کرد. فرمانده آمد و سخنانی میانشان رد و بدل شد.

رستم به زهره گفت: درباره دین خود سخن بگو. **توحید**

نبوت

این سخن به سومین معیار تمدن اسلامی یعنی پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت و همچنین به آیه "یا ایها الذین اطیعوا الله و اطیعوا الرسول واولی الامر منکم" اشاره دارد

1

زهره پاسخ داد: پایه آن دو چیز است: گواهی به یگانگی خدا و رسالت محمد ﷺ. **مهم**

رستم گفت: اینکه عیبی ندارد؛ خوب است، دیگر چه؟

زهره ادامه داد: آزاد ساختن بندگان خدا از بندگی انسان ها به سوی بندگی خداوند. **مهم**

2

رستم گفت: این هم خوب است، دیگر چه چیزی؟

زهره گفت: مردم همه از یک پدر و یک مادر زاده شده اند و همه برادر و خواهر یکدیگرند. **مهم**

3

رستم گفت: این نیز خیلی خوب است. اگر ما اینها را بپذیریم شما باز خواهید گشت؟

پاسخ داد: آری، قسم به خدا به سرزمین های شما دیگر قدم نخواهیم گذاشت، مگر برای تجارت. **مهم**

در نبرد مسلمانان با ساسانیان کدام فرماندهان باهم دیدار و گفتگو کردند؟ رستم فرخزاد فرمانده سپاه ساسانیان و زهر بن عبدالله فرمانده سپاه مسلمانان

۲ زهره بن عبدالله برای رستم فرخزاد دین خود را چگونه معرفی کرد؟
پایه آن دو چیز است، گواهی به یگانگی خدا و رسالت محمد(ص) است
آزاد ساختن بندگان خدا از بندگی انسان ها به سوی بندگی خداوند
مردم همه از یک پدر و یک مادر زاده شده اند و همه برادر و خواهر یکدیگرند

چرا رستم فرخزاد ویژگی برابری و برادری انسان ها در اسلام را با آیین و سنت ایرانیان ناسازگار می دانست؟ و زهر چه گفت؟ 1

رستم فرخزاد به زهر بن عبدالله گفت کدام ویژگی اسلام با آیین و سنت ایرانیان ناسازگار است؟ همه از یک پدر و مادر آفریده شده اند و همه با هم برادر و برابرد

1 پاسخ) رستم گفت: راست می گویی، اما در میان ما مردم ایران، سنتی از زمان اردشیر رایج شده که با دین

شما سازگار نیست. کشاورز و پیشه‌ور حق ندارند به طبقه بالاتر روند و از امتیازات آن برخوردار شوند. اگر این طبقات در ردیف اشراف قرار گیرند، با از گلیم خود درازتر خواهند کرد و با اعیان و اشراف به ستیز برخوانند خواست.

زهره گفت: پس ما برای مردم بهتر از دیگر حکومت‌ها هستیم. ما نمی توانیم مثل شما باشیم. ما عقیده داریم که باید امر خداوند را در مورد همه طبقات رعایت کنیم. همه مردم از یک پدر و مادر آفریده

این سخن بیانگر معیار عدالت طلبی

شده اند و همه با هم برادر و برابرد پنجمین معیار تمدن اسلامی رانام ببرید؟ و توضیح دهید ارتقای جایگاه خانواده و احیای منزلت زن

2 پاسخ) ۵- یکی از اهداف مهم پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، ارتقای جایگاه خانواده، به عنوان کانون رشد و تربیت انسان ها

و مانع اصلی فساد و تباهی بود. احیای منزلت زن و ارزش های اصیل او از عناصر اصلی این برنامه به شمار

می رفت (ر آن عصر، زن همچون کالا تلقی می شد و در بسیاری از اقوام و قبایل از کمترین حقوق فردی

و اجتماعی، حتی حق مالکیت برخوردار نبود. تولد دختر در خانواده سرافکنندگی آن خانواده را به دنبال

داشت. ^۲ در چنین شرایطی که زن، از هر گونه احترام و جایگاه محروم شده بود، رسول خدا صلی الله علیه و آله با گفتار

و رفتار خویش انقلابی عظیم در جایگاه خانواده و زن پدید آورد. (جایگاه زن قبل از اسلام چگونه بود؟ 3

) آن حضرت به یاران خود می فرمود: هیچ مردی نیست که زنی از محارم خود را شاد کند، مگر آنکه

خداوند، روز قیامت او را شاد خواهد کرد. (پیامبر (ص) به مردان در باره شادی زنی از محارم خود چه می فرماید؟ 4

) وقتی به ایشان می گفتند کسی دختر دار شده است، می فرمود: دختران چه فرزندان خوبی هستند،

سرشار از لطف، آماده کمک به پدر و مادر، انس گیرنده، باعث برکت، بر زمین، هنرمند و ظریف کار. ^۴ (

) رفتار ایشان با دخترشان، حضرت فاطمه علیها السلام برای جامعه آن روز و نیز امروز بسیار آموزنده است. (

) به طور مثال، خانه حضرت فاطمه علیها السلام و خانه پدر کنار یکدیگر بود. بین این دو خانه یک حیاط خلوت

کوچک قرار داشت که در آن دو پنجره روبه روی هم، خانه پدر و دختر را به یکدیگر مرتبط می ساخت. (

1 پاسخ) هر صبح پدر دریچه پنجره را می گشود و به دخترش سلام می کرد. هرگاه قصد سفر داشت، در منزل

فاطمه علیها السلام را می زد و با او خدا حافظی می کرد. هرگاه نیز که از سفر برمی گشت، فاطمه علیها السلام اولین کسی

بود که پیامبر صلی الله علیه و آله به سراغش می آمد و حال او را می پرسید. ^۵

وقتی به پیامبر (ص) می گفتند کسی دختر دار شده است چه می فرمود؟ 5

رفتار پیامبر (ص) با دخترش برای جامعه چگونه بود؟ 6

خانه فاطمه (ع) و خانه پیامبر (ص) کنار یکدیگر بود رفتار پدر با دخترش چگونه بود؟ 7

۴- نِعْمَ الْوَلَدُ الْبَنَاتُ الْمَطْفَنَاتُ مُجَهَّزَاتُ مَوَسَّاتٍ مُبَارَكَاتٌ مُفْلِيَاتٌ. کافی، ج ۶، ص ۵.

۵- مستدرک علی الصحیحین، حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۱۸۴، ح ۴۸۰۲.

پیامبر (ص) درباره حضرت فاطمه (ع) چه می فرمود؟¹

حضرت فاطمه (ع)

پیامبر ﷺ همواره دست دخترش را می بوسید و درباره او می فرمود:

پاسخ 1

– بهترین زنان جهان چهار تن اند: مریم، آسیه، خدیجه و فاطمه علیها السلام

1

– خداوند از خشنودی فاطمه خشنود و از خشمش به خشم می آید.

2

– فاطمه پاره ای از تن من است، هر که او را بیازارد مرا آزرده است و هر کس مرا بیازارد، خدا را

3

آزرده است.² در خانواده پیامبر (ص) زنان چگونه پابه پای مردان تاریخ را رقم زده اند؟³

پاسخ 2

به طور کلی، در خانواده پیامبر، زنان، پابه پای مردان، تاریخ را رقم زده اند:

1

خدیجه علیها السلام حامی بزرگ پیامبر صلی الله علیه و آله در دوران اولیه و بسیار سخت بعثت؛

2

فاطمه علیها السلام همراه پدر و حامی بزرگ همسرش علی علیه السلام: خانواده پیامبر (ص) چگونه الگویی بودند؟ توضیح دهید³

3

و زینب علیها السلام در کنار برادر و پیام رسان نهضت عاشورا.

1

در عین حال، این خانواده الگویی تمام عیار عفاف، حیا و پوشش اسلامی بودند تا به دیگر مؤمنین

پاسخ 3

پیاموزند که توجه به مقام و منزلت زن به معنی بی بند و باری، نگاه ابزاری به او و متزلزل ساختن بنیان

ب

الف

خانواده نیست.

پیام آیه

تدبیر در قرآن (۴) آفرینش همسرانی از جنس خود انسان - 1

تلاش جهت کسب آرامش با ازدواج - 2

رابطه براساس مودت و رحمت میان زن و شوه - 3 (نشانه هایی برای اهل اندیشه) است

با تفکر در این آیه معیار پنجم تمدن اسلامی را ذکر کنید.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ⁵

معیار پنجم: ارتقای جایگاه خانواده و احیای منزلت زن

با توسعه سرزمین های اسلامی چه چیزی الگو و سر مشق قرار نگیرد؟ توضیح دهید

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی ارتقای جایگاه خانواده و احیای منزلت زن

پاسخ 4 با توسعه سرزمین های اسلامی و شکل گیری حکومت هایی که پیامبر و یارانش را اسوه و سرمشق

خود قرار نمی دادند، بار دیگر برخی از رفتارهای جاهلی نسبت به زن پدیدار شد (حاکمان بنی امیه و

پاسخ 5

بنی عباس و بسیاری دیگر از حاکمانی که در سرزمین های اسلامی بودند، حرمسرا تشکیل دادند و زنان

1

حاکمان بنی امیه و بنی عباس و بسیاری دیگر از حاکمان در سرزمین های اسلامی چه کاری کردند؟⁵

۱- حصل، صدوق، ج ۱، ص ۱۱۵.

۲- امالی، شیخ مفید، صص ۹۴ و ۹۵.

۴- مناقب، ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۲۸۰.

۵- سوره روم، آیه ۲۱.

حق مالکیت زنان در تمدن اسلامی چگونه بود؟ 2۴

قرآن کریم در باره تلقی درجه دوم بودن زن اصولاً چگونه نگاهی دارد؟ توضیح دهید 4

1 زیادی را به دربار خود آوردند و حقوق الهی آنان را نادیده گرفتند (با وجود این، موقعیت زن و خانواده پاسخ 1)

در تمدن اسلامی بسیار برتر از موقعیت زن در اروپا و سایر مناطق جهان بود)

1 (زنان حق مالکیت و کار داشتند، دسترنج آنها به خودشان تعلق داشت و در اختیار همسر یا پدر پاسخ 2)

قرار نمی گرفت،^۱ به همین جهت می توانستند ثروت خود را وقف امور عام المنفعه کنند. بسیاری از موقوفه های قدیمی کشور ما مربوط به زنان خیری است که ثروت خود را وقف امور خیریه کرده اند.^۲)

(تحصیل برای زنان آزاد بود و اندیشمندان بزرگی از زنان در جهان اسلام پیدا شدند که قبلاً سابقه نداشت)^۳ قرآن کریم، اصولاً تلقی درجه دوم بودن زن را به شدت نفی کرد و با اینکه در آن عصر و حتی

تا همین دوره های اخیر، در اروپا زن را براساس تورات، موجود درجه دوم تلقی می کردند،^۴ آیات قرآنی با این نگاه مبارزه کرد) رسول خدا(ص) دعوت خود را از چه جامعه ای آغاز کرد؟ 5

1) ۶- رسول خدا ﷺ دعوت خود را در جامعه ای جاهلی آغاز کرد که نشانه هایی بسیار اندک از پاسخ 5

تعقل و تفکر و دانایی داشت. آن جامعه سرشار از خرافات و مظاهر جهل بود. شعر می سرودند، اما برای شراب، شکار، غارت، عشق حیوانی و بت پرستی. برای آمدن باران آتش می افروختند. شتر

سالم را با آهن حرارت دیده داغ می زدند تا شتر دیگری که مریض است بهبود یابد. گفته اند در میان این مردم فقط هفده نفر بودند که خواندن و نوشتن می دانستند) پاسخ 6

(پیامبر اکرم ﷺ آمد تا این جامعه را متحول کند و مردم را به سوی زندگی مبتنی بر تفکر و علم سوق دهد) اولین آیاتی که بر رسول خدا ﷺ نازل شد و آغازگر رسالت وی بود، درباره دانش و اموختن بود) پاسخ 7

(دعوت به تفکر، تعقل، تدبیر و خردورزی در جای جای این کتاب آسمانی مشاهده می شود. نزول تدریجی آیات قرآن کریم و دعوت مکرر این کتاب به خردورزی و دانش از یک طرف و تشویق های دائمی رسول خدا ﷺ از طرف دیگر، سد جاهلیت و خرافه گرایی را شکست و یکی از جاهل ترین جوامع آن

روز را مشتاق علم ساخت) رسول خدا ﷺ نه تنها همه را دعوت به علم آموزی کرد، بلکه اموختن علم را برای مردم واجب دانست و فرمود: «طلب علم بر هر مرد و زن مسلمان واجب است.»^۵) پاسخ 9

برخی از خرافات و مظاهر جهل قبل از اسلام را بنویسید؟ 5

پیامبر اکرم (ص) آمد تا جامعه را چگونه کند؟ مردم را به سوی چه چیزی سوق دهد؟ 6

اولین آیاتی که بر رسول خدا(ص) نازل شد و آغازگر رسالت وی بود در باره چه بود؟ 7 پاسخ: دانش و اموختن

چگونه اسلام سد جاهلیت و خرافه گرایی را شکست؟ 8 رسول خدا در باره دعوت همه به علم آموزی چه فرموده است؟ 9

پیامبر اکرم(ص) آمد تا این جامعه را ... کند و مردم را به سوی زندگی مبتنی بر ... و... سوق دهد پاسخ: متحول- تفکر و علم

تشویق نمود. تورات، سفر پیدایش، اصحاح ۲۵-۲۴ و اصحاح ۳، ۷-۱.

۵- سورة علق، آیات ۱ تا ۵.

۶- بحار الانوار، مجلسی، ج ۱، ص ۱۷۷.

پیامبر روزی به یارانش فرمود "کسی که دوست می دارد نگاهش به چهره کسانی افتد که از آتش دوزخ در امان اند؟ به جویندگان علم بنگرد

پیامبر (ص) فرمود: سوگند به کسی که جان من در دست قدرت اوست هر شاگردی که برای تحصیل علم به خانه عالمی رفت و آمد چگونه است؟²

حدیث تشویق رسول خدا (ص) به علم آموزی به یارانش را بنویسید؟¹ پاسخ حدیث را کامل بیان کنید

آن حضرت روزی به یارانش فرمود: «کسی که دوست می دارد نگاهش به چهره کسانی افتد که از آتش دوزخ در امان اند، به جویندگان علم بنگرد» (سوگند به کسی که جان من در دست قدرت اوست،

پاسخ 1

هر شاگردی که برای تحصیل علم [نه به قصد شهرت و نه برای تظاهر و تفاخر]، به خانه عالمی رفت و آمد

پاسخ 2

کند، در هر گامی، ثواب و پاداش عبادت یک ساله عابد برای او منظور می گردد و برای هر قدمی که در

1

این مسیر می نهد، شهر آبادی در بهشت برای او آماده می سازند. بر روی زمین که راه می رود، زمین نیز

2

برای او طلب آموزش می کند...»¹

3

به این واقعه توجه کنید که هم بیانگر منزلت علمی و بینش روشن حضرت فاطمه زهرا علیها السلام است و هم

نکته مهم

توجه به معرفت و تفکر را نشان می دهد:

زنی نزد فاطمه زهرا علیها السلام آمد و گفت مادری دارم که در باب نماز سؤال هایی دارد، اما چون بیمار

پاسخ 3

است مرا نزد شما فرستاد تا آن سؤال ها را مطرح سازم. حضرت فاطمه علیها السلام به پرسش های آن زن پاسخ

داد. زن از این فرصت مناسب استفاده کرد و سؤال دیگری را مطرح ساخت. آن حضرت پاسخ آن را

نیز بیان فرمود. همین گونه، آن زن پرسش های متعددی را در میان می گذاشت و حضرت زهرا علیها السلام، به

تمام سؤالات جواب های لازم را می داد تا تعداد سؤال ها به ۱۰ رسید. زن از کثرت سؤال ها احساس

شرمندگی کرد و گفت: بیش از این مزاحم شما نمی شوم.

صدیقه کبری علیها السلام، در حالتی که نشان می داد هیچ منتهی بر او ندارد، فرمود: «هر سؤالی که به نظرت

می آید، بپرس.» و سپس برای تشویق وی فرمود: «اگر فردی در مدت یک روز باری سنگین را به

دوش کشیده، آن را به بالای بام حمل کند و در ازای آن حق الزحمه ای معادل هزار سکه طلا دریافت

کند، با توجه به این مزد، آیا آن کار برای او سخت خواهد بود؟»

زن پاسخ داد: خیر.

حضرت فاطمه علیها السلام فرمود: «من هم کارگزارم و خود را خادم خداوند قرار داده ام. مزد من در برابر

هر سؤالی که پاسخ دهم، از مجموع مروریدهایی که فاصله میان زمین و آسمان را پر کند بیشتر است.

پس سزاوار است که از پرسش های تو احساس رنج و زحمت نکنم.»^۲

حدیثی که بیانگر منزلت علمی و بینش روشن حضرت فاطمه زهرا (ع) و هم توجه به معرفت و تفکر را نشان می دهد را بنویسید؟³

۱- آداب تعلیم و تعلم در اسلام، ترجمه منیة المرید شهید ثانی، نگارش سید محمد باقر حجتی، ص ۵۵.

۲- همان، ص ۷۴.

شوق و علاقه نیاکان ما به تعقل و تفکر سبب چه امری شد؟ که در بسیاری شهرها در کنار هر مسجد، مدرسه ای نیز بنا کنند

نیاکان ما در جهان اسلام توانستند علوم و دانش بشری را به چند شاخه برسانند؟ و به چه معناست؟²

تدبر در قرآن (۵) مطابق آیه: برابر نبودن دانایان با جاهلان تذکری برای خردورزان است

... قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

با توجه به این آیه شریفه و عبارات قبل، معیار دیگری از تمدن مورد نظر پیامبر اسلام را ذکر کنید:

معیار ششم: تفکر، تعقل و خرد ورزی و دعوت به علم آموزی

تلاش پیامبر اکرم (ص) و پیشوایان ما در باره علم و دانش سبب چه امری شد؟ توضیح دهید¹

وضعیت این معیار در دوره تمدن اسلامی تفکر، تعقل و خرد ورزی و دعوت به علم آموزی

پاسخ 1) تلاش پیامبر اکرم ﷺ و پیشوایان ما سبب علاقه مسلمانان به علم و دانش شد، به طوری که توجه

نیاکان ما به اندیشه و تفکر و ارزشمندی علم روزافزون شد و ثمرات آن در تمدن اسلامی مشاهده گردید.

مثلاً نیاکان ما در جهان اسلام توانستند علوم و دانش بشری را از چند شاخه محدود به پانصد

شاخه برسانند² و این، به معنای توسعه زیاد علم بود که ناچار بودند آن را شاخه شاخه کنند و

به صورت تخصصی بدان بپردازند. شوق و علاقه آنان به دانش سبب شد که در بسیاری شهرها در

کنار هر مسجد، مدرسه ای نیز بنا کنند.³

پاسخ 3) یکی از بزرگ ترین دانشمندان در تمدن اسلامی ابن سینا بود که به حق، آثار وی

یکی از عوامل اصلی تحول اندیشه در اروپا و توجه بیشتر اروپاییان به تفکر فلسفی

و دانش طبیعی محسوب می شود (کتاب "شفای" ابن سینا چگونه است؟ توضیح دهید⁴)

کتاب "شفای" بوعلی یک دایرة المعارف در منطق، ریاضیات، علوم طبیعی

و فلسفه است و بخش فلسفی آن هنوز هم از مهم ترین کتاب های فلسفی جهان

محسوب می شود⁵)

پاسخ 4) ملاحظه فرمایید، فیلسوف بزرگ اسلامی درباره هماهنگی میان دین و تفکر عقلی

می گوید: «نمی شود قوانین این دین بر حق الهی، که چون خورشید روشن و

درخشان است، با دانش استدلالی یقینی مخالفت داشته باشد. نیست باد آن

فلسفه ای که قوانینش با کتاب قرآن و سنت رسول خدا ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام

مطابقت نداشته باشد.»⁶

یکی از بزرگ ترین دانشمندان در تمدن اسلامی که آثار وی از عوامل اصلی تحول اندیشه در اروپا بود؟ توضیح دهید³

بخش فلسفی کدام اثر هنوز هم از مهم ترین کتاب های فلسفی جهان محسوب می شود؟ پاسخ کتاب "شفای" ابن سینا یک دایره المعارف در منطق، ریاضیات، علوم طبیعی و فلسفه است

ملاحظه فرمایید، فیلسوف بزرگ اسلامی درباره هماهنگی میان دین و تفکر عقلی چه می گوید؟⁵

پاسخ 1

(در تمدن اسلامی، در قرون اولیه، در امور مربوط به بهداشت و سلامتی، وضع مسلمانان بسیار درخشان بود؛ اگر شرایط قبل از اسلام را در نظر بگیریم، با اوضاع دوره شکوفایی تمدن اسلامی را با اروپا، که هنوز حتی با حمام آشنا نبودند مورد توجه قرار دهیم^۱، درمی یابیم که چگونه دستورات ساده‌ای مانند وضو و غسل و دیگر آموزه‌های بهداشتی اسلام مانند طهارت و نجاست و نیز دستورات پیشوایان دین در مورد سلامتی و درمان^۲، دنیای اسلام را متحول کرد.)

3

2

پاسخ 2

(یکی از ویژگی‌های فرهنگ علمی دوره اسلامی منحصر نبودن تحصیل علم به طبقه یا قشری خاص بود. در همان زمان رسول خدا ﷺ زنان به حضور ایشان می‌رسیدند و سؤال‌های علمی خود را طرح می‌کردند. حضرت فاطمه علیها السلام یک کلاس علمی تشکیل داده بود و زنان مدینه برای علم‌آموزی در آن شرکت می‌کردند. برخی از همسران رسول خدا ﷺ نیز جزو راویان حدیث به‌شمار می‌روند.)

تکمیل

یکی از ویژگی‌های فرهنگ علمی دوره اسلامی چه بود توضیح دهید²

اکنون که معیارها را استخراج کرده‌اید، به ترتیب اولیاتی که خودتان تشخیص می‌دهید، آنها را

در ردیف‌های شماره یک تا شش قرار دهید.

- ۱- **توحید** ۲- **معاد** ۳- **پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاعت**
- ۴- **عدالت اجتماعی و رفع تبعیض‌های طبقاتی** ۵- **ارتقای جایگاه خانواده و احبای منزلت زن**
- ۶- **تفکر، تعقل و خرد ورزی و دعوت به علم آموزی**

فریده نعیمی نیا - دبیر معارف ناحیه 2 اهواز

برداشت (۱)

متن صفحه بعد گزیده شده از چندین کتاب است که توسط دانشمندان مسلمان و غیر مسلمان درباره علم در تمدن اسلامی نوشته شده است. پس از مطالعه آن، به سؤال‌هایی که در پایان مطرح شده است، پاسخ دهید. (محتوای این متن فقط برای پاسخ به سؤال‌های پایانی است و نیازی به حفظ کردن آنها نیست و در هیچ امتحانی نباید از آنها سؤال داده شود.)

۱- ویل دورانت در کتاب تاریخ تمدن می‌گوید: «چون به‌طور کلی در تعالیم مسیحیت سخن از نکوشش بدن و ترک آن بود، رعایت اصول بهداشتی، دربردارنده‌ی اجر و پاداشی نبود... یکی از ثمرات جنگ‌های صلیبی، رواج حمام‌های عمومی در اروپا به تقلید از گرمابه‌های مسلمانان بود... در فرانسه مردم در حیاط‌ها، روی پلکان‌ها و از بالای خانه‌ها، حتی در کاخ لوور، ادرار می‌کردند. بعد از بروز طاعونی در سال ۱۵۳۱م، به موجب فرمانی مخصوص، به عموم مالکان و خانه‌داران پاریسی، اخطار داده شد که برای هر خانه مستراحی احداث کنند، لکن اکثر مردم زیر بار نرفتند» تاریخ تمدن، ج ۴، ص ۱۱۲۵.

۲- برخی از این دستورات در مجموعه‌هایی مانند «طب‌الصادق» علیه السلام و «طب‌الرضا» علیه السلام گردآوری شده‌اند.

درس ۸م

تمدن جدید و مسئولیت ما

فوائد ارزیابی تمدن جدید بر اساس معیار های الهی چیست؟ 1

در درس قبل گزارش کوتاهی از تمدن اسلامی داده شد و با مراجعه به معیارهایی که از قرآن و سیره آموخته بودیم، به ارزیابی این تمدن و کشف دلایل بشفرت و سپس افول آن پرداختیم. در این درس، بر تمدن جدید مروری می‌کنیم تا این تمدن را با معیارهای الهی ارزیابی کنیم. با (این ارزیابی می‌توانیم به نقاط قوت و ضعف این تمدن بیشتر پی ببریم و نحوه زندگی در آن را بهتر

پاسخ 1

2

1

شناسایی کنیم و مسئولیت خود را در مواجهه با آن بدانیم. (

3

آشنا شدن با نقاط قوت و ضعف تمدن جدید از چه جهاتی برای ما مطلوب است توضیح دهید 2

1 پاسخ (اروپا تاکنون حداقل شاهد سه تمدن بزرگ بوده است که آخرین آن یا همان تمدن جدید، تقریباً تمامی جوامع جهان امروز را تحت تأثیر خود قرار داده است و آثار آن در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و... به خوبی نمایان است. این تمدن، مانند هر تمدن دیگری، دارای نقاط قوت و ضعف است) آشنا شدن با این نقاط قوت و ضعف از دو جهت برای ما مطلوب است :

مهم

2 پاسخ

1 اول آنکه ما مسلمانان مانند سایر ملت‌ها، با این تمدن ارتباط مستقیم داریم، بنابراین، هم تحت تأثیر 1 آن قرار می‌گیریم و هم می‌توانیم بر آن اثر بگذاریم؛ هر قدر آگاهی و هوشیاری ما بیشتر باشد، قدرت تاثیرگذاری ما بیشتر خواهد بود. 3 2

نکته مهم

دوم آنکه بررسی ضعف‌ها و قوت‌های این تمدن در عرصه‌های مختلف، این کمک را به ما می‌کند که در راستای احیای تمدن اسلامی، از نقاط قوت این تمدن بهره‌مند شویم و با عبرت گرفتن از ضعف‌ها و 2 آسیب‌های آن، بتوانیم برنامه‌ریزی درست و کم‌اشتباهی را برای سامان‌دهی تمدن اسلامی داشته باشیم. در ابتدا برای آشنایی هر چه بیشتر با این تمدن لازم است تا با برخی علل و ریشه‌های شکل‌گیری آن آشنا شویم.

تمدن دوم اروپا به چه تمدنی مشهور است؟ چگونه آغاز شد؟ 3

کلیسا و تعالیم تحریف شده- 1
بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها- 2

1 — کلیسا و تعالیم تحریف شده پیامدهای مثبت تمدن دوم (قرون وسطی) اروپا چه بود؟ توضیح دهید 4

3 پاسخ

1 تمدن دوم اروپا که به تمدن دوره قرون وسطی مشهور است، با کنار گذاشتن اعتقادات باستانی و بت پرستی و 1 روی آوردن به مسیحیت آغاز شد. این تمدن، برای اروپایی که قرن‌ها گرفتار بت پرستی بود، یک حرکت رو به جلو محسوب می‌شد) با ظهور این تمدن، مردم بت پرست اروپا به یک دین الهی معتقد شدند، بت‌ها و بتخانه‌ها 1 از بین رفت، اتحاد در سرزمین اروپا حاکم شد، بناهای باشکوه مذهبی ساخته شد، کتاب‌هایی در اخلاق، 4 معنویت و فرهنگ نگارش یافت و آثار هنری بزرگی پدید آمد. 2 3

4 پاسخ

1 اما از سوی دیگر، مبلغان مسیحی اعتقادات نادرستی را که از نظر خودشان اعتقادات رسمی مسیحیت بود، تبلیغ می‌کردند. آنان معتقد بودند که آدم در بهشت اولیه مرتکب گناه شده است و این گناه 1 به فرزندان آدم نیز سرایت کرده و هر کسی با گناه اولیه به دنیا می‌آید. بنابراین هر کودکی پس از تولد باید

5 پاسخ

برخی از اعتقادات نادرست مسیحیت در قرون وسطی را ذکر کنید 5

1 — تمدن اول قبل از میلاد حضرت مسیح علیه السلام، در قرن‌های ششم تا چهارم قبل از میلاد، در یونان باستان شکل گرفت و در روم باستان ادامه یافت.

تمدن دوم، در قرن چهارم میلادی با گسترش مسیحیت در اروپا و آغاز حاکمیت کلیسا بر زندگی سیاسی و اجتماعی مردم آغاز شد و تا قرن‌های پانزدهم و شانزدهم ادامه یافت.

تمدن سوم با افول قدرت کلیسا در همین قرن‌ها شروع شد و همچنان ادامه دارد.

2 — در قرن چهارم میلادی (۳۱۳ م)، دین مسیحیت، دین رسمی امپراتوری روم شد. دولت روم تقریباً سراسر اروپا را زیر سیطره خود داشت و گسترش مسیحیت، کمک بسیاری به اتحاد اروپاییان کرد.

2 غسل ویژه‌ای (غسل تعمید) داده شود تا از آن گناه پاک گردد. همچنین اعتقاد داشتند که مسیح علیه السلام نیز خود را به عنوان تاوان گناهان بشریت فدا کرد و به دار آویخته شد.^۱

3 اعتراف به گناهان خود در حضور کشیش، آیین دیگری بود که توسط این مبلغین میان مسیحیان

رواج یافت. برای این کار اتاق ویژه‌ای در کلیسا ساخته شد که محل اعتراف و توبه کردن بود. آنان

4 معتقد بودند که با اعتراف گناهکار در برابر کشیش، توبه‌کننده آمرزیده می‌شود و عفو ابدی را به دست

5 می‌آورد.^۲ عبادت و رازونیاز با خدا نیز به روز معینی در هفته و در محل کلیسا و در حضور کشیشان

اختصاص یافت. نتیجه اعتقادات و آیین‌های نادرست مسیحیت در قرون وسطی را بیان کنید؟⁶

1 این گونه آیین‌ها سبب سست شدن ارتباط شخصی و پیوسته انسان با خدا و واسطه قرار گرفتن

2 کشیشان میان خدا و بندگان او گردید. بسیاری از کشیشان در این دوره شروع به فروختن بهشت

1 کردند و در عوض بخشش گناه، پول‌های کلان به دست آوردند. دیدگاه کلیسا قرون وسطی درباره ازدواج را بنویسید؟⁷

2 آیین دیگر، ازدواج مسیحی بود. آنان معتقد بودند که پس از ازدواج، امکان جدایی زن و شوهر

1 نیست و پیوندشان باید ابدی باشد. زن حق مالکیت ندارد و باید نام خانوادگی وی به نام خانوادگی

2 شوهر تغییر یابد. کشیش‌ها حق ازدواج ندارند و تا آخر عمر باید مجرد می‌مانند. آنان ازدواج را امری

4 دنیایی و پست تلقی می‌کردند. معلول علت

1 پذیرش عقاید رهبران کلیسا درباره هر موضوعی، حتی موضوعات علمی، ضروری بود و مخالفت با

8 ان کفر تلقی می‌شد. به عقل و عقلانیت کمتر توجه می‌شد و این اعتقاد وجود داشت که تعقل با ایمان

1 سازگاری ندارد و سبب تزلزل ایمان می‌شود. از آنجا که رهبران کلیسا نظریات دانشمندان گذشته

1 درباره زمین، خورشید، ستارگان و مانند آن را پذیرفته بودند، مخالفت با آن نظریات را مخالفت با دین

2 مسیح می‌پنداشتند و مانع نشر نظریات جدید می‌شدند.^۵ پاسخ

پنیرش عقاید رهبران کلیسا در باره هر موضوعی چگونه بود؟⁸

دیدگاه رهبران کلیسا درباره عقل و عقلانیت چگونه بود؟⁹

۱- آیین کاتولیک، جورج برانتل، ص ۱۰۷. (می‌دانیم که قرآن کریم کشته شدن حضرت مسیح علیه السلام را مردود می‌شمارد و اعلام می‌فرماید

که: او را نکشتند و به دار نیاویختند، بلکه آنان به اشتباه افتادند - سورة نساء، آیه ۱۵۷. این مطلبی است که یکی از حواریون مسیح علیه السلام، یعنی

«برنابا» نیز به آن آگاهی داشت و بسیار کوشید که مانع این برداشت اشتباه شود. رجوع کنید به مقدمه کتاب انجیل برنابا.)

رهبران کلیسا نظریات کدام دانشمندان را درباره زمین، خورشید، ستارگان و مانند آن را پذیرفته بودند؟ و مخالفت با آن چگونه بود؟¹⁰

۳- همان، ص ۱۲۲.

۴- عقل و اعتقاد دینی، مایکل پترسون و سایر نویسندگان، ص ۷۰.

۵- وقتی کبرنیک (۱۵۴۳-۱۴۷۳ میلادی)، ستاره‌شناس لهستانی، تصویر جدیدی از منظومه شمسی ارائه نمود و اعلام کرد زمین به دور

خورشید می‌چرخد، با مخالفت کلیسا مواجه شد، زیرا کلیسا عقیده بطلمیوس را درباره زمین مرکزی پذیرفته بود و آن را مقدس می‌شمرد. حتی

لوتر (۱۵۴۶-۱۴۸۴ میلادی)، کشیش اصلاح طلب آلمانی گفت: «مردم گوش به سخنان ستاره‌شناس تازه کاری داده‌اند که می‌خواهد ثابت

کند زمین در گردش است، نه آسمان‌ها یا فلک و خورشید و ماه... این دیوانه قصد دارد به کلی، طرح و اساس نجوم را وارونه سازد.» (تاریخ

تمدن، ویل دورانت، چاپ اقبال، ج ۲۰، ص ۳۹۶.)

خواندن کتاب کبرنیک بارها توسط هیئت داوران وابسته به کلیسا ممنوع اعلام شد. بعدها نیز که گالیله و کپلر به تأیید همین نظر پرداختند،

توسط کلیسا محکوم شدند و برای نجات جان خود از مجازات اعدام مجبور به پس گرفتن نظر خود گردیدند.

نتیجه این آیین‌ها و اعتقادات و آداب و رسوم ساخته کلیسا باعث چه امری شد؟¹

پاسخ 1) این آیین‌ها و اعتقادات و آداب و رسوم ساخته کلیسا به تدریج اروپا را با فساد، عقب‌ماندگی و مشکلات دیگر دست به گریبان کرد. برخی از رهبران روشنفکر کلیسا و بسیاری از دانشمندان به دنبال چاره برآمدند و برای رسیدن به راه حل مناسب به مطالعه و تحقیق دست زدند.

۲- بهره‌گیری از تجربیات سایر تمدن‌ها را به عنوان یکی از زمینه‌های پیدایش تمدن جدید اروپا توضیح دهید؟²

پاسخ 2) حدود قرن هفتم میلادی و در اواسط قرون وسطی، در همسایگی سرزمین اروپا، تمدن اسلامی متولد شد و طی دو تا سه قرن به مرحله شکوفایی رسید و بر محیط‌های پیرامون خود پرتو افکند. وقتی اندیشمندان و دلسوزان اروپایی آشنایی اندکی با تمدن مسلمانان پیدا کردند، با شور و شوق فراوان برای تحول در جامعه خود از ثمرات تمدن اسلامی بهره‌برداری نمودند. کتاب‌های دانشمندان مسلمان به سرعت ترجمه شد، علاقه به پژوهش و آزمایش و تجربه افزایش یافت، نقد رهبران کلیسا شروع شد، حقوق و قانون مورد توجه واقع گردید و خردورزی در دستور کار قرار گرفت.¹²³⁴⁵

مونتگمری وات، اسلام‌شناس انگلیسی در خصوص تأثیرپذیری تمدن جدید از تمدن اسلامی می‌گوید: «علم و فلسفه در اروپا بدون کمک گرفتن از فرهنگ اسلام توسعه نمی‌یافت؛ ... اسلام نه تنها در تولیدات مادی و اختراعات اروپا شریک است، بلکه اروپا را واداشت تا تصویر جدیدی از خود داشته باشد. اما از آنجا که اروپا در حال حاضر علیه اسلام عکس‌العمل نشان می‌دهد، تأثیر مسلمانان [بر تمدن غرب] را بی‌اهمیت جلوه می‌دهد. وظیفه مهم ما اروپاییان این است که این اشتباه را اصلاح کنیم و به مدیون بودن عمیق خودمان به جهان اسلام اعتراف کنیم.»²

پاسخ 4) ویل دورانت نیز بسیاری از هنرها و فنون برجسته اروپایی همچون معماری، اسلحه‌سازی و ... را مدیون صنعتگران مسلمان می‌داند.³

ویل دورانت در چه زمینه‌ای تمدن اروپا را مدیون صنعتگران مسلمان می‌داند؟⁴

دیدگاه مونتگمری وات در خصوص تأثیرپذیری تمدن جدید از تمدن اسلامی را بیان کنید؟³

آثار و پیامدهای مثبت و منفی تمدن جدید

برای دآوری صحیح و منصفانه در خصوص تمدن جدید ضروری است با برخی آثار این تمدن در حوزه‌های مختلف آشنا شویم:

الف) حوزه علم

■ آثار مثبت حوزه علم را نام ببرید؟
توانایی بهره‌مند شدن بیشتر از طبیعت - 2
رشد سریع علم - 1

پاسخ 4) ۱- رشد سریع علم: تولید علم در قرون اخیر جهشی فوق‌العاده داشته است؛ به طوری که

اولین آثار مثبت حوزه علم "رشد سریع علم" را توضیح دهید؟ 4

۱- Montgomery Watt.

۲- تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطی، مونتگمری وات، صص ۸۱ و ۱۴۳.

۳- تاریخ تمدن، ویل دورانت، ج ۴، ص ۳۲۲.

دومین اثر مثبت حوزه علم " توانایی بهرمندی بیشتر از طبیعت" را توضیح دهید؟ 1

یکی از آثار منفی حوزه علم " مصرف زدگی " را توضیح دهید؟ 2

جدی ترین آسیب مصرف زدگی تمدن جنید را بنویسید و نتیجه آن چه بود؟ 3

دوران جدید را می توان دوران علم نامید. اختراع صنعت چاپ، کشف الکتریسیته، ساخت ماشین، اختراع وسایل ارتباطی مانند: تلفن، رادیو، تلویزیون و ماهواره، راه اندازی شبکه های اینترنت، نظریات و کشفیات جدید در علوم مختلف، زندگی در جهان امروز را متحول کرده است.

۲- توانایی بهره مندی بیشتر از طبیعت: علم و تکنولوژی سبب شد که آدمی بتواند در طبیعت تصرف فوق العاده کند و تغییراتی را در آن به وجود آورد. نفت را از اعماق زمین بیرون بکشد، معادن را استخراج کند، کوه ها را برای ساختن تونل بشکافد، با سدهای بزرگ آب ها را مهار نماید و قدرت

پاسخ 1

و توانایی خود را به رخ طبیعت بکشد

مصرف زدگی-1
نابودی طبیعت-2
علم زدگی-3

■ آثار منفی حوزه علم را نام ببرید؟

۱- مصرف زدگی: از زمانی که ماشین آلات صنعتی ساخته شد، تولید انبوه نیز آغاز گردید.

پاسخ 2

تولید فراوان گرچه در ابتدا نیازهای طبیعی مردم را رفع می کرد، اما در بسیاری از موارد بیش از نیاز

طبیعی بازار بود. به همین جهت کارخانه داران با استفاده از جاذبه تبلیغات در مردم، نیازهای کاذب به وجود آوردند تا آنان را به تنوع طلبی بکشانند و مصرف گرایی را به گونه ای سرسام آور افزایش دهند تا

خودشان به سود بیشتری برسند (جدی ترین آسیب این رویه، تغییر الگوی زندگی و دل مشغولی دائمی مردم به کالاهای گوناگونی است که همه روزه وارد بازار می گردد و اذهان و افکار را به خود مشغول

پاسخ 3

می کند و در نتیجه، انسان را از اساسی ترین نیاز خود، یعنی پرورش و تکامل بُعد معنوی و متعالی خویش، غافل می سازد.

دیدگاه غالب و حاکم در تمدن جنید به انسان چگونه است؟ 4

این نتیجه دیدگاه غالب و حاکم در تمدن جدید است که انسان را صرفاً یک موجود زنده طبیعی مانند دیگر موجودات، ولی پیچیده تر، می داند که همچون سایر موجودات صرفاً نیازهای مادی و طبیعی دارد. از همین جهت است که از توجه به بُعد معنوی و فطرت الهی در این تمدن خبری نیست.

مهم
پاسخ 4

۲- نابودی طبیعت: افزایش توان علمی بشر و دستیابی وی به ابزارهای نوین، توانایی وی برای بهره برداری از منابع طبیعی را به سرعت افزایش داد و به تخریب ساختار طبیعی محیط زیست انجامید.

پاسخ 5

منابع معدنی که نتیجه میلیون ها سال فعالیت موجودات بوده، رو به پایان گذاشته، محیط دریاها و اقیانوس ها آلوده شده، تعادل ترکیبی گازهای جوّی بر هم خورده، بسیاری از جنگل ها از بین رفته و

پاسخ 6

ده ها بحران زیست محیطی برای انسان به وجود آمده است.

پاسخ 7

۳- علم زدگی: از حدود قرن هجدهم میلادی به علت پیشرفت های گسترده در علم، این احساس پدید آمد که علم تجربی تنها رمز سعادت ملت هاست و جامعه ای که این راه را بیاماید، کلید خوشبختی

پاسخ 6

را به دست آورده است. اما اکنون با گذشت چند قرن و شکست های پی در پی جوامع غربی در عرصه

یکی از آثار منفی حوزه علم " نابودی طبیعت " را توضیح دهید؟ 5

یکی از آثار منفی حوزه علم " علم زدگی " را توضیح دهید؟ 6

انسان غربی برای رفع نیاز به معنویت مردم، به چه اقدامی دست زد؟¹

1 اخلاق و ظهور بحران‌های اخلاقی در این جوامع، بسیاری دریافتند که علم تجربی نمی‌تواند پاسخگوی همه نیازهای آنان باشد و نمی‌توان سعادت را تنها در این علم جست‌وجو کرد. (این نیاز انسان غربی به معنویت باعث شد برخی افراد و گروه‌ها با هدف کسب مقام و شهرت، مکاتب و فرقه‌هایی را به نام مکاتب عرفانی و معنوی ایجاد کنند که اگرچه در ظاهر ادعای پاسخ به نیازهای معنوی بشر را دارند اما به دلیل آنکه برآمده از آموزه‌های وحیانی نیستند، نتیجه‌ای جز سردرگمی برای بشر تشنه امروز نداشته‌اند.)

پاسخ 1

آموزه‌های وحیانی: وحی که خداوند بر قلب پیامبر (ص) القا می‌کند

چه برنامه‌هایی برای احیای تمدن بزرگ اسلامی پیشنهاد شده نام ببرید؟

تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری-1
حضور مؤثر و فعال در جامعه جهانی-2
ترسیم چهره عقلانی و منطقی دین اسلام-3

آشنایی با آثار مثبت و منفی تمدن جدید باعث چه امری می‌شود؟²

کسانی که می‌گویند رسیدن به هدف بزرگ "احیای تمدن اسلامی" دور از دسترس است چگونه تلقی دارند؟³

مسئولیت ما در این حوزه علم برای دستیابی به هدف بزرگ "احیای تمدن اسلامی" نیازمند چه امری هستیم؟⁴

2 گفتیم آشنایی با آثار مثبت و منفی تمدن جدید، می‌تواند ما را در احیای تمدن اسلامی یاری رساند (

) شاید در نگاهی ابتدایی، این هدف بزرگ، یکی احیای تمدن اسلامی، در مقایسه با توان و امکانات

پاسخ 3

1 موجود، یک بلندپروازی به نظر برسد و رسیدن به آن دور از دسترس تلقی شود؛ اما این یک دریافت

2 سطحی از توانمندی ذاتی انسان و قدرت جوانان و ناشی از عدم آشنایی با آموزه‌های بیدارکننده اسلام

1 می‌باشد (البته می‌دانیم که دستیابی به این هدف بزرگ، نیازمند برنامه‌ای است که ما را به آن سطح لازم

از توانمندی برساند و قدرت لازم را برای ایفای نقش در جهان کنونی به ما ببخشد.)²

پاسخ 4

با توجه به اهمیت این اقدام بزرگ، برنامه‌هایی را پیشنهاد می‌کنیم. این برنامه‌ها را بررسی کنید و تا

آنجا که در توان دارید برای عمل کردن به آنها بکوشید.

پیشرفت علمی باعث چه امری می‌شود؟⁶

5 (1- تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری: (پیشرفت علمی)

پاسخ 6

1 پایه‌های استقلال یک ملت را تقویت می‌کند و مانع تسلط بیگانگان می‌شود. (2)

1 (مقام معظم رهبری در این باره این‌گونه تذکر می‌دهند: «باید علم را که مایه»

پاسخ 7

2 اقتدار ملی است همه جدی بگیرند و دنبال کنند. کشوری که مردم آن از علم

3 بی‌بهره باشند هرگز به حقوق خود دست نخواهد یافت. نمی‌شود علم را از

4 دیگران گدایی کرد. علم درون جوش و درون زاست. باید استعدادهای یک ملت به کار افتد تا یک ملت

او لاین مسولیت ما در حوزه علم "تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری" را توضیح دهید⁵

مقام معظم رهبری درباره "تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری" چه تذکری می‌دهند؟⁷

جوامع غربی خوشبختی را در چه چیزی می دیدند؟ توضیح دهید3

پیشرفت های اخیر دانشمندان جوان کشور ما چگونه است؟1

پیام اسلام چگونه است؟ و چه کسانی به طور طبیعی جذب آن می شوند؟ توضیح دهید4

به معنای حقیقی کلمه، عالم بشود... ()

پیشرفت های اخیر دانشمندان جوان کشور ما در رشته های مختلف علمی، مانند پزشکی و سلول های

بنیادی، فناوری نانو و هسته ای، صنایع نفت، پتروشیمی و سدسازی قدم های اولیه ای است که باید با

همت بلندتر و عزم قوی تر ادامه یابد و همه عرصه های دانش را بپیماید ()

2 پاسخ ← ۲- حضور مؤثر و فعال در جامعه جهانی (جوامع غربی به دلیل آنکه خوشبختی را تنها در 1

بزارهای مادی می جستند و در این مسیر شکست خورده اند، به شدت به دنبال راه و مکتبی هستند 2

که نجات بخش آنان باشد) پیام اسلام، پیامی مطابق با فطرت انسان هاست، هر انسان روشن ضمیری 1

که جوای حقیقت باشد، وقتی دعوت قرآن را به عقلانیت، عدالت، دوری از ستمگری و ستم پذیری، 2

پاکدامنی، معنویت و تقوا می شنود، به طور طبیعی جذب آن می شود. هر حقیقت جویی، وقتی در میان 4

هزاران کتاب، مقاله، فیلم و انواع تبلیغات که علیه پیامبر اکرم ﷺ کرده اند، به سیمای واقعی آن حضرت

می رسد او را به بزرگی روح می ستایند. بنابراین، لازم است ما این پیام رهایی بخش را با همان شیوه هایی 4

که رسول خدا به دیگران رساند در جهان تبلیغ کنیم و به دیگران برسانیم. ()

1 پاسخ ← 3- ترسیم چهره عقلانی و منطقی دین اسلام: میان یک پیام و روش تبلیغ آن باید تناسب منطقی 1

و معقول برقرار باشد. حق را نمی توان با روش های نادرست به دیگران رساند. دین اسلام یک دین منطقی 2

و استدلالی است و هر آموزه و حکم آن بر اساس حکمت الهی تنظیم شده است. چنین دینی را نمی توان با 3

تعصب های جاهلانه یا با روش های فریب کارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سوی آن جلب نمود ()

سومین مسئولیت ما در حوزه علم " ترسیم چهره عقلانی و منطقی دین اسلام " آن را توضیح دهید5

این آیه به " ترسیم چهره عقلانی و منطقی دین اسلام " که از مسئولیت های مسلمانان در حوزه علم برای " احیای تمدن اسلامی است

تدبیر در قرآن

به راه پروردگارت دعوت کن

موضوع: بیان روش های صحیح تبلیغی برای دعوت به دین اسلام

1 بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ 2 با دانش استوار و اندرز نیکو 3

و جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ... 2 و با آنان به شیوه ای که نیکوتر است، مجادله نما. 3

با تدبیر در آیه شریفه، روش های صحیح دعوت را استخراج کنید:

روش اول استدلال متین و استوار حکمت و دانش روش دوم: پند و اندرز نیکو روش سوم: گفتگوی نیکو تر و بحث و مجادله منطقی

پیام اسلام، پیامی مطابق با ... انسان هاست پاسخ: فطرت

۱- سخنرانی در مراسم سالگرد رحلت امام خمینی علیه السلام، خردادماه ۱۳۸۵.

۲- خداوند درباره روش تبلیغ رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «به لطف و رحمت الهی با آنان (مشركان) نرمی پیشه کردی. و اگر تو

درشت خوی سخت دلی بودی، بی شک از پیرامون تو پراکنده می شدند. پس از آنان درگذر و برای آنها آموزش بخواه و در کار با آنان مشورت کن و آنگاه که تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن که خداوند اهل توکل را دوست دارد.» (سوره آل عمران، آیه ۱۵۹).

۳- سوره نحل، آیه ۱۲۵.

باتوجه به کلید واژه " ادع می توان قلمرو اول " رسالت یعنی دریافت و ابلاغ وحی " را برداشت نمود

پاسخ: توجه به قانون 1
مشارکت مردم در تشکیل حکومت 2

ب) حوزه عدل و قسط

از آثار مثبت حوزه عدل و قسط " توجه به قانون" را توضیح دهید 1

آگاهی به قانون و حقوق در تمدن جدید چگونه بود؟ وجه فوایدی داشت؟ 2

■ آثار مثبت

1 پاسخ 1) — توجه به قانون: پس از گذر از قرون وسطی و شکل گیری دوره جدید، توجه گسترده ای در

2 کشورهای اروپایی به حقوق، قانون، ساختار حکومت و دولت پدید آمد که عموماً عکس العملی در برابر
حاکمیت نامطلوب کلیسا در قرون وسطی بود. آگاهی به قانون و حقوق که ابتدا با ترجمه آثار اسلامی

1 اتفاق افتاد، فوایدی برای تمدن جدید داشت. مردم با حقوق خود در مقابل دولت ها و در رابطه با

2 یکدیگر آشنا شدند و به تدوین قوانین حقوقی پرداختند و برای حفظ آنها سازمان های تأسیس کردند.

3 حق کارگر، حق کودک، حق تعلیم و تربیت، حق داشتن شغل، حقوق متقابل زن و مرد و حق مردم در

مقابل دولت به رسمیت شناخته شد. از آثار مثبت حوزه عدل و قسط " مشارکت مردم در تشکیل حکومت" را توضیح دهید؟ 3

2) — مشارکت مردم در تشکیل حکومت: حق تعیین سرنوشت و دخالت مردم در امور خود، گام

مثبت دیگری بود که در تمدن جدید برداشته شد و باعث شد برخی حکومت های استبدادی و موروثی
3 حاکم بر کشورهای اروپایی از صحنه خارج شوند. (

از آثار منفی حوزه عدل و قسط" ظهور ظلم فراگیر و پدیده استعمار" را توضیح دهید 4

■ آثار منفی

1) — ظهور ظلم فراگیر و پدیده استعمار: تولید انبوه کالا و نیاز به بازار کشورهای دیگر، احتیاج به

2 منابع طبیعی دیگر کشورها و نیز روحیه فزون خواهی حاکمان غربی سبب شد که سرمایه داران و قدرتمندان

1 غربی، کشورهای دیگر را، به خصوص در آسیا و آفریقا هدف قرار دهند و به بهانه استعمار (یعنی آباد کردن)،

3 بسیاری از این کشورها را تصرف کنند و ذخایر گران قیمت آنها را، از آثار باستانی و کتاب های خطی گرفته

تا جواهرات و منابع طبیعی و معدنی، به کشور خود ببرند و برای آن ملت ها فقر را بر جا گذارند. (

2) دوره استعمار 1 که دوره غارت علنی ثروت ملت ها بود و تا اواخر قرن بیستم ادامه داشت، یکی از

3 سیاه ترین دوران های زندگی انسان روی کره زمین است. در ابتدای همین دوره میلیون ها آفریقایی

از این قاره ربوده شدند و به مالکیت اروپاییان و آمریکایی ها درآمدند و به عنوان برده در مزرعه ها،

کارخانه ها و معادن به کارهای طاقت فرسا وادار شدند. تمدن جدید نشان داد که اگر حقوقی برای

کودکان و زنان و مردان قائل است، منظورش فقط مردان و زنان و کودکانی هستند که از نژاد آنان باشند

وگرنه زنان و مردان و کودکان سیاه یا سرخ پوست برای آنان هیچ اهمیتی ندارد. (

دوره استعمار در تمدن جدید چگونه بود؟ توضیح دهید 5

1- نویسنده سیاه پوست آمریکایی معاصر، آکس هیلی، در رمان معروف خود به نام «ریشه ها»، تاریخچه و نحوه زندگی بردگان در آمریکا را به خوبی حکایت کرده است. همچنین کتاب «کلیه عمو تام» رمانی است در خصوص ماجرای برده داری در آمریکا که توسط خانم هریت بیچر استو، نویسنده آمریکایی، در سال ۱۸۵۲ نگاشته شده است و به خوبی داستان غم انگیز برده داری در آمریکا را نشان می دهد. میلیون ها نسخه از این کتاب تاکنون در بسیاری از کشورها به فروش رفته است.

با بیداری ملت ها ، مبارزه با استعمار گران چگونه شد؟ توضیح دهید1

- 1) با بیداری ملت ها، مبارزه با استعمارگران نیز از اواخر قرن نوزدهم آغاز شد. 1 سرانجام دولت های غربی مجبور شدند از استعمار علنی کشورها دست بردارند و حاکمان و نظامیان خود را از این کشورها خارج کنند، اما شیوه دیگری برای تسلط بر این کشورها در پیش گرفتند که «استعمار نو» نام گرفت. 3 برخی محققان بر این باورند ثروتی که در دوره استعمار از کشورهای استعمارزده به کشورهای استعمارگر منتقل شد، ان قدر زیاد بود که پایه های اصلی قدرت اقتصادی غرب را به وجود آورد. 4

از آثار منفی حوزه عدل و قسط " افزایش فاصله میان انسان های فقیر و غنی در جهان " را توضیح دهید2

- 2) افزایش فاصله میان انسان های فقیر و غنی در جهان : شکل گیری نظام های سیاسی جدید، 1 بر پایه قدرت سرمایه داران و نفع طلبی فزاینده آنان بود. صاحبان سرمایه و صنعت، منابع طبیعی اکثر نقاط جهان را به بهایی بسیار اندک خریدند و یا با قدرت نظامی خود تاراج کردند و کالاهای خود را 3 با قیمت هایی بسیار سنگین به مردم همان سرزمین ها فروختند. بدین ترتیب، بخش کوچکی از جهان روزه روز غنی تر شد ولی بخش اعظم آن در فقر و تنگدستی فرورفت 4

مسئولیت ما در حوزه عدل و قسط را نام ببرید؟ ← مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر1 استحکام بخشیدن به نظام اسلامی2

مسئولیت ما در این حوزه عدل و قسط

- 1) مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر : یکی از رسالت های اصلی انبیا، مبارزه با ظلم و برقراری عدل و گسترش حق و حقیقت بوده است. 2 هر چند که بسیاری از مردم با شنیدن سخن حق دلشان نرم می شود و مجذوب حقیقت و عدالت می شوند، 2 اما باید هوشیار باشیم که همواره گروهی از اهل باطل هستند که نه تنها زیر بار حق نمی روند، بلکه سد راه حق جویی می شوند، 2 زیرا گسترش عدالت منافع آنها را تهدید می کند. این گروه ها تا همه را تابع خود نکنند و بوغ اسارت بر 3 گردن دیگران نیفکنند، آرام نمی گیرند)

مسئولیت مادر حوزه عدل و قسط "مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر" را توضیح دهید3

امام خمینی علیه السلام می فرمایند :

«نکته مهمی که همه ما باید به آن توجه کنیم و آن را اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار 4

- دهیم، این است که دشمنان ما و جهان خواران تا کی و تا کجا ما را تحمل می کنند و تا چه مرزی 2 استقلال و آزادی ما را قبول دارند. به یقین، آنان مرزی جز عدول از همه هویت ها و ارزش های معنوی 3 و الهی مان نمی شناسند. به گفته قرآن کریم [دشمنان] هرگز دست از مقاتله و ستیز با شما بر نمی دارند مگر 4

امام خمینی (قدس سره) می فرمایند: " نکته مهمی که همه ما باید به آن توجه کنیم وان را اصل و اساس سیاست خود با بیگانگان قرار دهیم " چیست؟ توضیح دهید4

چرا اهل باطل سد راه حق جویی می شوند؟ توضیح دهید زیرا گسترش عدالت منافع آنها را تهدید می کند این گروه ها تا همه را تابع خود نکنند و بوغ اسارت بر گردن دیگران نیفکنند آرام نمی گیرند بلکه سد راه حق جویی می شوند2

بسیاری از مردم با شنیدن سخن حق چگونه هستند؟ دلشان نرم می شود 1 مجذوب حقیقت و عدالت می شوند2

یکی از رسالت های اصلی انبیا چیست؟ مبارزه با ظلم و برقراری عدل 1 گسترش حق و حقیقت بوده است2

مهم ترین عامل برای حضور کار آمد در میان افکار عمومی جهان چیست؟ استحکام و اقتدار نظام حکومت یک کشور

اگر واقع بینانه نگاه کنیم، در می یابیم که دعوت به حق و عدالت باید چگونه باشد؟ توضیح دهید 1

اینکه شما را از دینتان برگرداند. 1 ما چه بخواهیم و چه نخواهیم صهونیست ها، آمریکا و شوروی در 5 مهم

تعقیب ما خواهند بود تا هویت دینی و شرافت مکتبی مان را لکه دار نمایند. (

پاسخ 1 (بدین ترتیب، اگر واقع بینانه نگاه کنیم، در می یابیم که دعوت به حق و عدالت را نباید منحصر به

صحبت و شعار کنیم، بلکه برای تحقق سخن حق باید برنامه ریزی کرد، قیام نمود و شرایطی فراهم کرد 3 مهم

تا موانع حق و حق پرستی از جامعه خود و جهان زدوده شود؛ این مهم میسر نمی شود مگر با تلاش و 1

پشتکار، جهاد و آمادگی برای شهادت در راه خدا و تحمل همه سختی های این راه که همان راه حق 3

و حقیقت است. 2 مسئولیت مادر حوزه عدل و قسط " استحکام بخشیدن به نظام اسلامی " را توضیح دهید 2

2 - استحکام بخشیدن به نظام اسلامی: استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهم ترین 2 مهم

عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است. یک کشور ضعیف، به طور طبیعی 2 پاسخ

منزوی می شود و همراه و همدلی در دنیا نمی یابد. استحکام پایه های اقتصادی و تلاش برای کاهش 2

فقر، توسعه عدالت در همه ابعاد، تقویت اتحاد ملی، انسجام اسلامی و مشارکت عمومی و عمل به 2 مهم

وظیفه مقدس امر به معروف و نهی از منکر از مهم ترین عوامل استحکام نظام اسلامی است 6

1- فروپاشی نهاد خانواده

2- بی بند و باری جنسی

3- استفاده ابزاری از زنان

آثار منفی حوزه خانواده را نام ببرید؟

از آثار منفی حوزه خانواده " فرم پاشی نهاد خانواده " را توضیح دهید؟ 3

ج) حوزه خانواده

تمدن جدید با نگاه مادی به انسان به ویژه در حوزه روابط زن و مرد بیشترین آسیب ها را به نهاد 2 مهم

خانواده وارد کرده است؛ برخی از آسیب ها عبارت اند از:

1 - فروپاشی نهاد خانواده: در غرب قدیم، مانند همه سرزمین های دیگر، علاوه بر خانواده هسته ای 3 پاسخ الف

که مرکب از پدر، مادر و فرزندان است، خانواده گسترده هم، که شامل اقوام و خویشان می شد، نمود 2 مهم

فراوان داشت. اما در خلال دو نسل گذشته نه تنها خانواده گسترده متلاشی شد، خانواده هسته ای نیز، 2

به تدریج از هم گسیخته گردید. بر این پدیده ها باید این واقعیت را نیز افزود که امروزه شمار فزاینده ای از 3

کودکان در غرب، در خانواده ها یا خانه های بزرگ می شوند که پدر یا مادر در آن حاضر نیست و آن یکی 4

هم که حاضر است چون نمی تواند یک تنه وظیفه پدر و مادر را توأمان ایفا کند غالباً از زیر بار مسئولیتی 5

که پدرها و مادرها در خانواده های اصیل برای انتقال دادن ارزش های اخلاقی به جوانان برعهده داشته اند 2 مهم

شانه خالی می کند. همین امر باعث شده است که فقط در کشور انگلیس 9 میلیون نفر تنها زندگی کنند، 6 مهم

به گونه ای که دولت این کشور ناچار شده وزارت خانه ای به نام وزارت تنهایی ایجاد کند. 3

برای تحقق سخن حق چه باید کرد؟

برنامه ریزی کرد 1

قیام نمود 2

شرایطی فراهم کرد تا موانع حق و حق پرستی از جامعه خود و جهان زدوده شود 3

زدودن موانع حق و حق پرستی از جامعه خود و جهان میسر نمی شود مگر چگونه؟

با تلاش و پشتکار 1

جهاد و آمادگی برای شهادت در راه خدا 2

و تحمل همه سختی های این راه که همان راه حق و حقیقت است 3

مهم ترین عوامل استحکام نظام اسلامی چیست؟ نام ببرید

1 استحکام پایه های اقتصادی

2 تلاش برای کاهش فقر

3 توسعه عدالت در همه ابعاد

4 تقویت اتحادملی

5 انسجام اسلامی و مشارکت عمومی

6 و عمل به وظیفه مقدس امر به معروف و نهی از منکر

از آثار منفی حوزه خانواده " بی بند و باری جنسی" را توضیح دهید1

۲- بی بند و باری جنسی: امروزه بی بندوباری جنسی آن چنان در غرب رواج یافته است که بسیاری

پاسخ 1

از مردم به این نتیجه رسیده اند که توان اصلاح و مبارزه با آن را ندارند. از این رو، به ناچار در بی آن

برآمده اند که ضوابط و معیارهای اخلاقی را تغییر دهند؛ به عنوان مثال، در میان غربیان جدید، دیگر

هیچ گونه ضابطه و معیار مذهبی یا اخلاقی که منشأ الهی داشته باشد، معنا ندارد.

پاسخ 2

۳- استفاده/بزاری/از زنان: استفاده ابزاری از زنان برای تبلیغ کالاهای سرمایه داران، تشویق

تثویق 2

آنان به پوشیدن لباس های نامناسب و تحریک کننده، عادی شدن روابط نامشروع میان زنان و مردان در

برخی کشورها، و تجارت گسترده زنان به عنوان کالای جنسی روی دیگر تمدن جدید است، اگر لایه

ظاهری و سطحی موقعیت زن در دنیای امروز، که بسیار زیبا و خوش منظر آراسته شده، کنار رود و

باطن آن آشکار گردد، خواهیم دید که سودآوری تجارت فحشا در حال ربودن گوی سبقت از تجارت

مواد مخدر و اسلحه است) از آثار منفی حوزه خانواده " استفاده ابزاری از زنان" را توضیح دهید2

۱) اگر بُعد معنوی و الهی انسان دارای اهمیت و جایگاهی در تمدن جدید بود و اگر به زنان آن گونه که

پاسخ 3

دین اسلام بها می دهد، بها و شخصیت داده می شد، حتماً وضع دیگری در تولید فیلم ها، رمان ها، و

تصاویر تبلیغاتی حاکم می شد.

در تولید فیلم ها، رمان ها، و تصاویر تبلیغاتی اگر به چه چیزی توجه کنند حتما وضع دیگری می شود؟3

خانواده کانون رشد چیست؟1

مسئولیت ما در این حوزه خانواده رانام ببرید؟توضیح دهید4 ← تلاش در جهت تحکیم بنیان خانواده

پاسخ کلی 4

تلاش در جهت تحکیم بنیان خانواده: خانواده کانون رشد فضیلت ها و محل تربیت نسل های

پاسخ 1

توانمند و با همت است) تحکیم این بنیان سبب رشد فضائل اخلاقی در جامعه، کاهش فساد و حضور

انسان های با فضیلت و کارآمد می گردد و اگر بنیان خانواده سست شود فساد گسترش می یابد و نسل هایی

که از قوت و قدرت روحی کافی برخوردار نیستند مسئولیت های اجتماعی را برعهده می گیرند.

پاسخ 3

وقتی حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل علیهما السلام پایه های خانه کعبه را بالا بردند و بنای یک جامعه

توحیدی را گذاشتند، نه تنها برای خود دعا کردند بلکه از خداوند خواستند ذریه و نوادگانی به آنان

عطا کند که ادامه دهنده راه توحید و اسلام باشند.

پاسخ 4

تحکیم بنیان خانواده سبب چه امری می شود؟2

اگر بنیان خانواده سست شود باعث چه امری می شود؟3

وقتی حضرت ابراهیم(ع) و حضرت اسماعیل(ع) پایه های خانه کعبه را بالا بردند چه داعی کردند؟4

۱- در سرایشی به سوی گومورا، پرفسور رابرت. اج. بورک، ترجمه الهه هاشمی حائری، انتشارات حکمت.
۲- تصویب قوانین حمایت از خانواده های تک سرپرست در سال ۱۹۶۰ در آمریکا (که بیشتر شامل خانواده ای می شود که زن در روابط نامشروع صاحب فرزند شده)، موجب شد که آمار فرزندان بدون پدر در خانواده های تک سرپرست از حدود پنج درصد در این سال به بیش از ۴۰ درصد در سال ۲۰۱۶ برسد: www.OECD.org/els/family/database.htm

۳- سوره بقره، آیه ۱۲۸ (رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَ آرِنَا مَنَاسِكَنا وَ بُعِّثْنَا لَكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ).